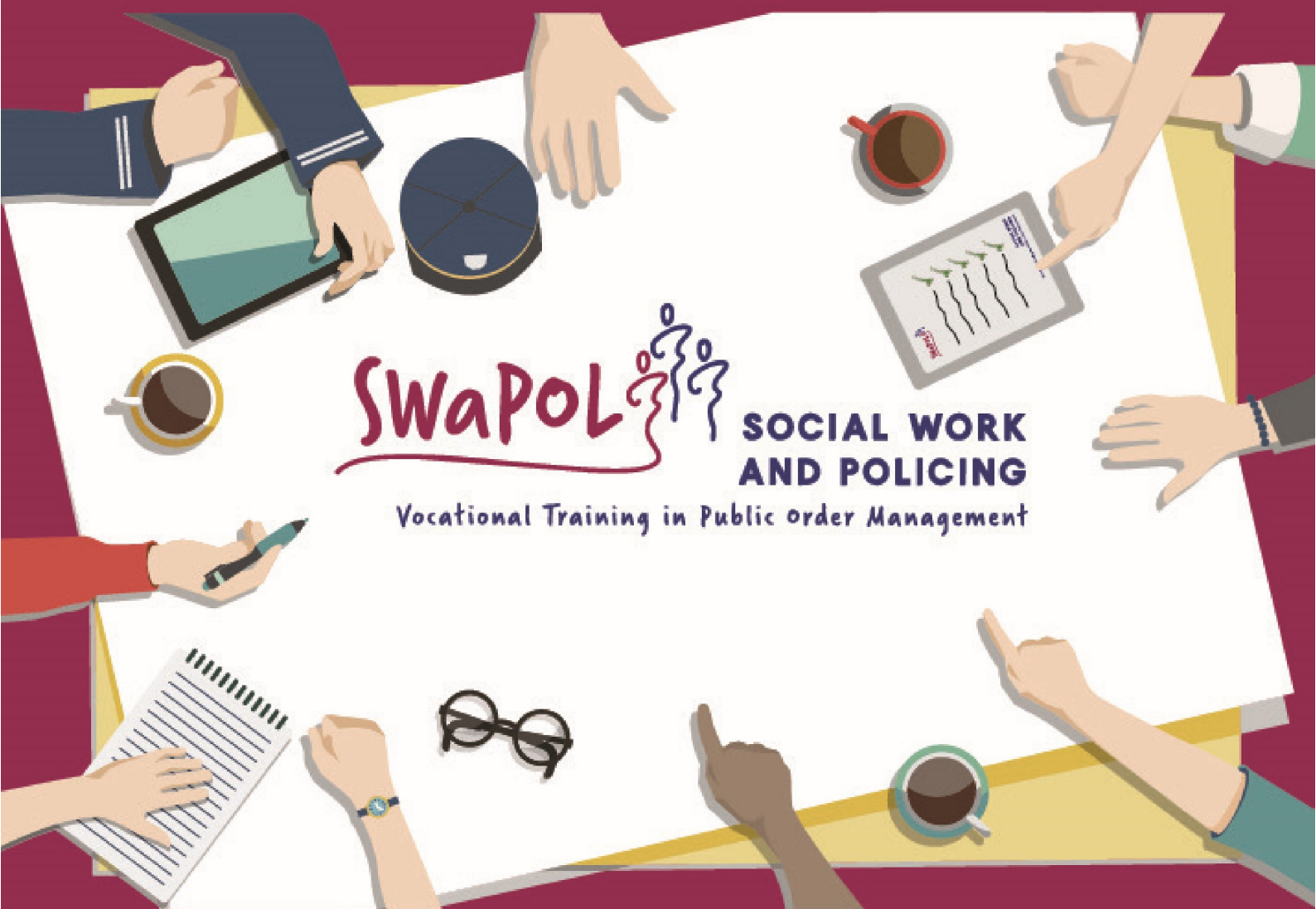

HANDBOOK FOR TRAINERS

SWaPOL – Cooperation in Social Work and Policing

A Curriculum for Joint Vocational Development

HANDBOEK VOOR OPLEIDERS
SWaPOL - Samenwerking in sociaal werk en politiezorg
Een lespakket voor een praktijkgerichte opleiding

EUROPEAN CENTRE FOR SOCIAL WELFARE POLICY AND RESEARCH

**HO
GENT**

FH | JOANNEUM
University of Applied Sciences

CEGOT
Centro de Estudos de Geografia
e Ordenamento do Território

ESE | **POLITÉCNICO
DO PORTO**
ESCOLA SUPERIOR DE EDUCAÇÃO

 **instituto
SOCIOLOGIA
U. PORTO**

 **Landespolizeidirektion
Wien**

**POLÍCIA
MUNICIPAL**

 **politieopleiding
PAULO**
Provincie Oost-Vlaanderen

“De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie houdt geen goedkeuring van de inhoud in. De inhoud geeft de standpunten van de auteurs weer en de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik dat eventueel wordt gemaakt van de daarin opgenomen informatie.”

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Wenen, 2021

Uitgever:

European Centre for Social Welfare Policy and Research

Berggasse 17

AT-1090 Wenen, Oostenrijk

Tel +43-1-319 45 05-0

Fax +43-1-319 45 05-19

E-mail ec@euro.centre.org

<http://www.euro.centre.org>

Omslag: Rui Abrantes

Eindredactie & DTP: Willem Stamatou

Drukker: Ferdinand Berger & Söhne GmbH, Horn, Oostenrijk

HANDBOEK VOOR OPLEIDERS
SWaPOL - Samenwerking in sociaal werk en politiezorg
Een lespakket voor een praktijkgerichte opleiding

Günter Stummvoll
Cees Goos
Willem Stamatiou

Christiane Reischl
Monika Meier
Gertraud Pantucek
Christoph Dück

Monica Diniz
Miguel Saraiva
Paula Guerra
Tiago Cruz

Annemie Coone
Didier Reynaert
Claude Vanniewenhuyse

Wenen, 2021

EUROPEAN CENTRE FOR SOCIAL WELFARE POLICY AND RESEARCH

Voorwoord

Dit opleidingsproject streeft ernaar om bij te dragen aan Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen 3, 11 en 16 (SDG's van de VN) en schaart zich achter de volgende principes:

- Het verzekeren van een goede gezondheid en het promoten van ieders welzijn op elke leeftijd zijn cruciaal voor een duurzame ontwikkeling (SDG 3: goede gezondheid en welzijn).
- We moeten streven naar een toekomst waarin steden iedereen kansen aanreiken en toegang bieden tot basisvoorzieningen, energie, huisvesting, transport enz. (SDG 11: duurzame steden en gemeenschappen).
- Rechtstoegang voor iedereen en efficiënte, aanspreekbare instellingen op alle niveaus bouwen (SDG 16: vrede, veiligheid en sterke publieke diensten).

Het integreren van welzijn en gerechtigheid in de ordehandhaving en het streven naar gezonde Europese steden liggen aan de basis van deze opleiding.

Op het vlak van gezondheid en welzijn wenst het opleidingsproject eerst en vooral “de preventie en behandeling van middelenmisbruik te versterken, waaronder het gebruik van verdovende middelen en schadelijk alcoholgebruik” (doel 3.5 van SDG 3).

Daarnaast staan we op het vlak van huisvesting en duurzame steden achter de taak “om toegang tot gepaste, veilige en betaalbare huisvesting te verzekeren” (doel 1 van SDG 11) en om de sociale inclusie van alle gebruikers van de openbare ruimte te ondersteunen.

Ten derde bevorderen we op het vlak van gerechtigheid de rechtsstaat om de openbare orde te handhaven en gelijke rechtstoegang voor iedereen te garanderen (taak 3 van SDG 16).

<https://sdgs.un.org/goals>

Inhoudstafel

Inleiding

1. Het ontstaan van dit handboek
 - 1.1. Het SWaPOL-project
 - 1.2. Thema's en doelstellingen van de SWaPOL-opleiding
 - 1.3. Mogelijke uitbreidingen
2. De structuur van dit handboek en hoe je het gebruikt
3. Didactische concepten - constructieve afstemming, studentgericht onderwijs
4. Kennisuitwisseling en maatschappelijke betrokkenheid

Module 1: Samenwerking tussen sociaal werk en politie

1. Doelstellingen en beoogde competenties
2. Kernthema's
3. Leeractiviteiten
4. Herhalingsvragen
5. Literatuur

Module 2: Middelengebruik bij jongeren: Preventie en schadebeperking in het nachtleven

1. Doelstellingen en beoogde competenties
2. Kernthema's
3. Leeractiviteiten
4. Herhalingsvragen
5. Literatuur

Module 3: Dak- en thuisloosheid

1. Doelstellingen en beoogde competenties
2. Kernthema's
3. Leeractiviteiten
4. Herhalingsvragen
5. Literatuur

Bijlage: Reeks kernthema's en oefeningen

Inleiding

Het ontstaan van dit handboek en hoe je het gebruikt

1. Het SWaPOL-project - Sociaal Werk en Politie

Dit handboek voor opleiders werd opgesteld als onderdeel van het SWaPOL-project - Sociaal Werk en Politie. Het is een onderwijs- en opleidingsproject dat medegefinancierd wordt door het EU-programma 'ERASMUS+ strategische partnerschappen voor beroepsonderwijs en -opleiding'. Het SWaPOL-project werd in 2018-2021 uitgevoerd onder leiding van het *European Centre for Social Welfare Policy and Research* in Wenen, Oostenrijk in samenwerking met partnerorganisaties in Oostenrijk, Portugal en België.

Het doel van dit project was enerzijds om een proefopleidingsseminarie te ontwikkelen en te testen in alle partnerlanden en anderzijds om lesmateriaal op te stellen ter ondersteuning van de toekomstige generaties wetshandhavers en welzijnswerkers die deze interdisciplinaire gedachte in hun onderwijsprogramma's willen inbouwen.

Op het kruispunt van beroepen

Een nadere blik op beroepen toont dat er in de dagelijkse praktijk tal van raakvlakken zijn tussen verschillende professionals. Dat kan het geval zijn in de industriesector waar planners, ontwerpers en technici tijdens het productieproces samenwerken, maar ook in de gezondheidssector waar artsen met verschillende specialisaties samenwerken om de gezondheid van de patiënt te verbeteren. De samenwerking verloopt vlot wanneer de verschillende betrokken professionals dezelfde doelstellingen, standpunten, organisatiestructuren, taal enz. hanteren. In bepaalde domeinen moeten professionals echter samenwerken terwijl hun doelstellingen en visie niet zo makkelijk met elkaar te verenigen zijn. In die situaties kan samenwerking soms knap lastig worden. Dit project spitst zich specifiek toe op de handhaving van de sociale orde in openbare situaties en ruimtes, een kruispunt van de wetshandhavingsinstanties en de instellingen voor maatschappelijk welzijn.

In de ordehandhaving kruisen de beroepen van de wetshandhaving en het maatschappelijk welzijn elkaar - elk met hun eigen kader voor de openbare orde. De beleidslijnen rond openbare ruimte, die niet enkel veilig maar ook gezond moet zijn, richten zich op gebruikersgroepen die risico lopen zoals jongeren maar ook op mensen die soms irritatie en angst veroorzaken zoals daklozen en mensen die alcohol en illegale middelen misbruiken.

Het consortium van het SWaPOL-project - Sociaal Werk en Politie legt zich toe op het ontwikkelen van een nieuw opleidingsprogramma dat de problemen in de handhaving van de openbare orde in een stedelijke omgeving heel praktijkgericht behandelt om uitwisseling, samenwerking en wederzijds vertrouwen tussen sociaal werkers en politieagenten te stimuleren. De doelstelling is simpel: betere samenwerking tussen beide beroepen die nu al actief betrokken zijn bij hun respectievelijke openbare diensten in de openbare ruimte. Het algemene doel van het SWaPOL-project is dus om bij te dragen aan een beter wederzijds begrip tussen de beroepen sociaal werker en politieagent. Deze opleiding is bedoeld als een concreet model voor een partnerschapsbenadering in de handhaving van de openbare orde.

Waarom zijn onderwijsinstellingen belangrijk binnen dit project?

Ervaringen van meerdere Europese overheidsdiensten tonen aan dat een partnerschapsbenadering doorgaans mislukt wanneer er bruggen ontbreken tussen een strategisch (politiek) niveau en het niveau van de praktische implementatie. Projecten zijn vaak een kort leven beschoren om twee redenen: ofwel zijn de professionals op het terrein niet overtuigd van misschien wel vernuftige beleidsbeslissingen die van bovenaf opgelegd werden in operationele hoofdkwartieren, ofwel komen succesvolle praktijken louter voort uit het initiatief van een enkele professional die geen broodnodige strategische ondersteuning van de beleidsmakers ontvangt. Figuurlijk gesproken kunnen goede strategieën niet wortelen in onvruchtbare grond en goede zaadjes niet groeien zonder zon. Door onderwijsinstellingen te betrekken kan de kloof tussen het beleid en de praktijk overbrugd worden. Zij kunnen concepten en ervaringen doorgeven en zo het groeipotentieel een duwtje in de rug geven. Uit dit idee van wederzijdse uitwisseling vloeit voort dat de meest geschikte opleidingsvorm een beroepsopleiding in het hoger onderwijs is in plaats van een basisopleiding in de beroepen.

Tot slot, aangezien een project per definitie tot een conclusie moet komen, moet de inhoud van het project in langetermijnstrategieën opgenomen worden, wil de bijdrage duurzaam zijn. In dit geval zal de SWaPOL-opleiding in de toekomst hopelijk gebruikt worden als een hulpmiddel om partnerschapsbenaderingen te bevorderen die de handhaving van de openbare orde van de toekomst vorm zullen geven. SWaPOL gaat ervan uit dat ze een belangrijke rol kan vervullen in de permante opleidingsprogramma's van beide beroepen in de openbare dienstverlening.

De reikwijdte van de SWaPOL-opleiding

Over het algemeen kunnen beroepsopleidingen en permanente opleidingen variëren van eendaagse seminars tot een uitgebreid studieprogramma dat meerdere semesters bestrijkt. Om praktische redenen beperkt de SWaPOL-opleiding zich echter tot een vijfdaagse cursus rond drie geselecteerde thema's. Bovendien is er geen examen of beoordeling in de opleiding opgenomen, aangezien de beroepsopleidingssystemen voor sociaal werkers en de politie op belangrijke punten van elkaar verschillen (niet alle politiescholen passen het Europese ECTS-puntensysteem voor het hoger onderwijs toe). We bevelen echter wel aan dat de deelnemers zich moeten inschrijven en verplicht zijn om de opleiding steeds fysiek bij te wonen om een deelnamebewijs te ontvangen. De specifieke didactische methodes uit de opleiding zijn sterk afhankelijk van persoonlijke ontmoetingen en uitwisseling tussen de deelnemers. Online contact kan daarom de opleiding ondersteunen, maar over het algemeen moet de opleiding offline gegeven worden¹.

Thema's die aan bod komen in de SWaPOL-opleiding

Thema's uit sociaal werk en politiewerk kunnen elkaar deels overlappen. Deze SWaPOL-opleiding is gewijd aan situaties in de openbare ruimte en aan gebruikers die cliënten kunnen worden van beide beroepsgroepen (politie en sociaal werk). Die situaties houden vaak verband met de problematiek van sociale wanorde, waarbij repressie niet altijd de nuttigste reactie is.

Het antwoord op sociale problemen in de openbare ruimte gaat echter verder dan snelle reacties en vereist een preventieve aanpak die kan groeien uit de samenwerking tussen de politie en sociaal werkers. De voor deze opleiding geselecteerde thema's zijn 1) middelengebruik bij jongeren en 2)

¹ Proefopleidingen toonden aan dat werkende deelnemers na de opleiding slechts over beperkte tijd beschikken.

de problematiek van dak- en thuisloosheid. Beide thema's bevinden zich op het kruispunt van politiezorg en sociaal werk. Beide problematieken vragen ook om een compromis tussen wetshandhaving en gezondheidsbevordering. Daarom is het concept preventie relevant en zou een discussie over de respectievelijke praktische aspecten en strategieën centraal moeten staan binnen deze beroepsopleiding.

De SWaPOL-opleiding bestaat uit drie onderdelen of modules:

Module 1: Samenwerking tussen sociaal werk en politie

Module 2: Middelengebruik bij jongeren: Preventie en schadebeperking in het nachtleven

Module 3: Dak- en thuisloosheid

Het doel van **Module 1** van de SWaPOL-opleiding is om vertegenwoordigers van beide beroepen samen kritisch en open te laten nadenken over hun eigen beroepspraktijken en naar elkaar te luisteren wanneer ze de werkeethiek, culturele bijzonderheden, organisatiestructuren, standpunten en gewoontes voorstellen, toelichten en verklaren. De didactische oefeningen ondersteunen de deelnemers daarbij. Er moet komaf worden gemaakt met vooroordelen en wederzijds vertrouwen opgebouwd worden. Pas dan ontstaat er een vruchtbare voedingsbodem voor samenwerking en probleemoplossingen.

In **Module 2** leren de deelnemers meer over de classificatie van psychoactieve stoffen, methodes voor preventie en schadebeperking en bespreken ze middelengebruik in het nachtleven vanuit verschillende perspectieven. Politieagenten en sociaal werkers nemen het evenwicht tussen preventie, schadebeperking en sociale controle onder de loep via levensechte voorbeelden. Zo worden er nieuwe samenwerkingsmogelijkheden (en de grenzen daarvan) uitgewerkt.

Module 3 is bedoeld om de multidimensionale processen van uitsluiting en marginalisatie in de openbare ruimte te verkennen en laat de deelnemers kennismaken met sociale preventiestrategieën. De nadruk ligt hierbij op risicofactoren voor dak- en thuisloosheid en sociale isolatie, waaronder woonomstandigheden, gentrificatie, ontheemding, alcohol- en druggebruik en psychische problemen. 'Probleemgerichte politiezorg' als leidraad voor samenwerking combineert casemanagement, conflictoplossing en zorgtaken in de gemeenschap.

De samenwerking tussen sociaal werkers en politieagenten is soms uitdagend maar ook broodnodig voor het welzijn van de cliënten die ze delen, namelijk de kwetsbare mensen in een stedelijke omgeving. Dit handboek brengt in eerste instantie de voordelen van samenwerking bij de handhaving van de openbare orde onder de aandacht van de professionals. Daarnaast wil dit handboek zijn lezers een duwtje in de rug geven om gelijkaardige opleidingssessies te organiseren die zo hoogwaardige vaardigheden en competenties doorgeven aan professionals uit de beroepsdomeinen sociaal werk en politie. Politieconcepten zoals gemeenschapsgerichte politiezorg, sociale criminaliteitspreventie en probleemgerichte politiezorg komen aan bod en worden samengebracht met methodes uit het sociaal werk zoals straatwerk, outreachend werken en sociaal-ruimtelijke analyse. Die concepten kan je toepassen op de problematieken van middelengebruik en dak- en thuisloosheid.

In het SWaPOL-curriculum vind je een gedetailleerd schema van deze opleiding. Dat curriculum moet je samen met dit handboek doornemen.

Mogelijke uitbreidingen van de SWaPOL-opleiding

Deze SWaPOL-opleiding beperkt zich tot problemen in sociaal werk en politiezorg in *de openbare ruimte*. Het is echter wel mogelijk om de opleiding naar minstens twee dimensies uit te breiden:

Allereerst kunnen er vooral in de *privéruimte* nog *andere raakvlakken zijn tussen de beroepspraktijk van sociaal werkers en politieagenten* (huiselijk geweld, online pesten, stalking, seksueel afwijkend gedrag, gokken, psychiatrische stoornissen enz.). Op deze vlakken kan er een samenwerking ontstaan met en tussen andere organisaties (gezondheidsdiensten, ziekenhuizen, psychiaters, psychologen, gegevensdeskundigen, privédetectives, kinderdagverblijven enz.).

Ten tweede kunnen ook *andere belanghebbenden die betrokken zijn bij de handhaving van de openbare orde* op de opleidingssessie uitgenodigd worden (medewerkers van het openbaar vervoer, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten, spoorwegmaatschappijen, ambulances, taxibedrijven, eventmanagers, particuliere beveiligingsbedrijven, jongerenverenigingen, universiteiten, afdelingen van het stadsbestuur: openbare kunstwerken, kleuter- en lagere scholen, sport- en eventmanagement, sociale integratie, informatiebeheer enz.). Al die beroepen oefenen een specifieke functie uit binnen de ordehandhaving. Algemene uitwisseling zou dan ook welkom kunnen zijn, maar gaat verder dan wat deze opleiding momenteel beoogt.

Bovengenoemde uitbreidingen leiden tot meer complexiteit en vereisen meer tijd, middelen en didactische aanpassingen aan de SWaPOL-opleiding. In dat opzicht kan de opzet van de SWaPOL-opleiding in dit handboek een startpunt vormen voor een reeks praktijkgerichte opleidingssessies voor een bredere waaier aan professionals uit de overheidssector.

2. De structuur van dit handboek en hoe je het gebruikt

De toelichting bij de drie opleidingsmodules vormt het middelpunt van dit handboek. Aan het begin van elke module vind je een overzicht van de nagestreefde hoofddoelstellingen en beoogde competenties die je in die module verwerft. Daarna worden in een groter onderdeel *kernthema's* voor de module aangereikt als suggestie voor presentaties door opleiders/docenten en om discussies aan te wakkeren. De kernthema's die in de latere hoofdstukken aan bod komen, kunnen ook als oriëntatiepunten gebruikt worden om de deelnemers door de sessie te loodsen en om opleiders te helpen om te anticiperen op argumenten die in discussies kunnen opduiken. Elk hoofdstuk telt een derde onderdeel dat gewijd is aan *leeractiviteiten* die vrij geselecteerd kunnen worden voor een individueel programma. Dit onderdeel geeft een woordje uitleg bij het doel en de praktische toepassing van de oefeningen, didactische spelletjes en excursies doorheen de opleiding. Op het einde van elk hoofdstuk helpen de herhalingsvragen de opleiders om hun eigen kennis van het terrein te testen en om de deelnemers nog eens door de belangrijkste concepten van elke module te loodsen. Die structuur wordt in elk hoofdstuk van de opleidingsmodules gehanteerd.

De bijlage reikt een reeks kernthema's en oefeningen aan in een gebruikersvriendelijk overzicht. We hopen dat het SWaPOL-curriculum kan bijdragen tot een duurzamere implementatie van gezamenlijke opleidingen van sociaal werkers en preventiemedewerkers van de politie.

Dit handboek kan nieuwe coördinatieteams ondersteunen bij de voorbereiding van plaatselijke opleidingen. We moeten echter ook erkennen dat de SWaPOL-opleiding gevoelige kwesties behandelt die afhangen van politieke ideologieën: Iedereen heeft recht op zijn of haar persoonlijke mening over de behandeling van kwetsbare personen in de samenleving. Daarom wensen we te benadrukken dat zowel het docententeam als de respectievelijke gastsprekers goed moeten

begrijpen wat de algemene doelstellingen van deze opleiding zijn. Alle partners uit het docententeam moeten zich voor de volgende doelstellingen inzetten:

- Ruimdenkend zijn ten opzichte van alle thema's en doelgroepen die tijdens de opleiding aan bod komen
- Fundamentele mensenrechten steunen en de discriminatie van kwetsbare mensen afkeuren
- Alle bij de opleiding betrokken beroepen respecteren
- Vooroordelen wegnemen en vertrouwensrelaties tussen de beroepen bouwen
- Meer inzicht krijgen in de verschillende verantwoordelijkheden en werkverdeling
- De motivatie voor samenwerkingsverbanden verhogen

3. Didactische concepten - constructieve afstemming, studentgericht onderwijs

Heel wat academische instellingen werken vandaag met specialisten in didactiek voor het hoger onderwijs. Onderwijsexperts werken in afzonderlijke interdisciplinaire adviescentra, bieden systematische opleidingen aan in didactische methodes en geven individueel advies aan academische docenten van alle wetenschappelijke disciplines en over de faculteiten heen. Die opleidingen omvatten workshops en lezingenreeksen, zoals hoorcolleges en examens vormgeven, hoe gebruik je leerplatformen, peerfeedback geven, leerprocessen ondersteunen, vreemde talen aanleren, diversiteitssensitief onderwijs en nog veel meer.

Het programma van deze SWaPOL-opleiding combineert een aantal van die thema's. SWaPOL hangt namelijk het concept van studentgericht leren aan als een van de belangrijkste ontwikkelingen op het vlak van lesgeven en leren (CTS Users' Guide 2015 - Europese Commissie²). De nadruk op *competentiegeoriënteerd* academisch onderwijs brengt een grondhouding met zich mee waarbij studenten actief, zelfregulerend en zelfverantwoordelijk leren.

Studentgericht leren is een proces waarbij studenten en andere lerenden uit een leeromgeving zich kwalitatief omvormen. Het doel van dat proces is om hun autonomie en kritisch vermogen met een *resultaatgerichte benadering* te versterken.

Het concept van studentgericht leren in een notendop:

- Actief leren in plaats van passief leren
- Klemtoon op kritisch en analytisch leren en begrip
- Meer verantwoordelijkheid voor de student
- Meer autonomie voor de student
- Reflectie over het leerproces door zowel de student als de docent

(ECTS Users' Guide 2015 – Europese Commissie; p. 15)

Het SWaPOL-programma is *resultaatgericht* en gebaseerd op de *beoogde competenties* van de studenten:

“De leerresultaten van de opleiding zijn gebaseerd op het opleidingsprofiel en beschrijven wat een student kent, begrijpt en in staat is te doen na de opleiding” (ECTS Users' Guide 2015, p. 23).

Competentie slaat op “het bewezen vermogen om kennis, vaardigheden en persoonlijke, sociale en/of methodologische capaciteiten te gebruiken bij werk of studie en voor professionele en persoonlijke ontwikkeling. In het kader van het Europese kwalificatiekader wordt competentie in termen van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid beschreven” (aanbeveling 2008/C 111/01). Competenties kunnen algemeen of vakspecifiek zijn.

Beoogde leerresultaten geven het competentieniveau aan dat door de student behaald is en beoordeeld werd. Ze “bepalen wat een lerende kent, begrijpt en kan doen na de voltooiing van een leerproces” (ibid). Het academisch personeel stelt de beoogde leerresultaten op en betreft hierbij

² https://ec.europa.eu/education/ects/users-guide/docs/ects-users-guide_en.pdf

studenten en andere belanghebbenden. Om de beoordeling te vereenvoudigen moeten de beoogde leerresultaten toetsbaar zijn (ECTS Users' Guide 2015, p. 22).

Constructieve afstemming

Competenties, leerresultaten en leeractiviteiten worden geïntegreerd in het concept van **constructieve afstemming** (Biggs & Tang 2011). De onderwijsconcepten worden steeds uitgewerkt:

- op basis van een definitie van de beoogde leerresultaten,
- vervolgens worden de toetsvormen ontwikkeld,
- tot slot worden de leeractiviteiten uitgewerkt.

Het SWaPOL-opleidingsprogramma zal zich naar die structuur richten, maar zal het niet volledig nastreven. Het programma bevat namelijk geen formele toetsvorm, aangezien de opleiding in verschillende onderwijssystemen gebruikt zal worden. Terwijl cursussen sociaal werk soms het academische ECTS-puntensysteem toepassen, hanteert de politie over het algemeen een ander accreditatiesysteem voor hun interne permanente opleidingen. In de toekomst kunnen respectieve toetsvormen echter overwogen worden, indien de SWaPOL-opleiding kan worden geïntegreerd in de politieopleidingen van de politiescholen. Momenteel is er geen sprake van een beoordeling na deelname aan de SWaPOL-opleiding.

Om die reden zal de SWaPOL-opleiding op de twee overige elementen gebaseerd zijn. In elke module worden de *beoogde leerresultaten en competenties* aangegeven; de *leeractiviteiten* werden ontwikkeld om de studenten tijdens het leerproces te helpen.

De *beoogde leerresultaten* kunnen in drie groepen onderverdeeld worden (Biggs & Tang 2011):

- a) *Cognitieve leerresultaten*: Kennis en intellectuele vaardigheden zoals feitelijke kennis, perceptie, herkenning, gedachtegang, begrip, evaluatie enz.
 - Kennis: Feiten herhalen
 - Begrip: iets in je eigen woorden duiden
 - Toepassing: Algemene concepten toepassen op specifieke situaties
 - Analyse: Situaties ontleden en de structuur ervan tonen
 - Veralgemeningen: Specifieke situaties veralgemenen naar bredere concepten
 - Samenvatting: Verbanden leggen tussen op zich staande gevallen om tot een samenvatting te komen
 - Evaluatie: Situaties evalueren volgens bepaalde criteria
- b) *Affectieve leerresultaten*: *Verandering in mentaliteit, interesses, waarden en gevoelens*
Interesse voor, inzicht in en begrip van de logica van andere beroepen ontwikkelen
- c) *(Psycho)motorische leerresultaten*: *Ontwikkeling en training van (fysieke of mentale) activiteiten of bewegingen (actievaardigheden)*
Samen activiteiten oefenen (communicatie, processtappen en specifieke bewegingen en aanrakingen, bv. wanneer je anderen helpt)

Elk van de drie types leerresultaten zal relevant zijn in onze SWaPOL-modules!

4. Kennisuitwisseling en maatschappelijke betrokkenheid

De SWaPOL-opleiding laat de traditionele student-docentrelatie met eenrichtingsonderwijsproces links liggen. In plaats daarvan streeft de opleiding een *participatiebenadering* na waarbij de SWaPOL-docenten een thematische aanzet geven en vervolgens de discussie modereren. Hun input is er in de eerste instantie op gericht om een uitwisseling *met* professionals met verschillende professionele achtergronden aan te moedigen. Het kader vormt vervolgens een communicatieplatform voor uitwisseling *tussen* professionals van beide zijden. Daarom plaatsen de docenten zich op hetzelfde niveau als de deelnemers en bespreken ze ideeën voor betere samenwerkingspraktijken in hun werk met kwetsbare groepen uit de samenleving die de openbare orde verstoren. Het leerproces is dus tweerichtingsverkeer.

Deze didactische methode past perfect bij het conceptuele kader van de *publieke sociologie* dat de nadruk wil leggen op de convergentie van *professionele, kritische, toegepaste en publieke dimensies* van sociologisch werk (Burawoy, 2005). De *professionele dimensie* wordt ingevuld door de deskundige input van de docenten (kernthema's) rond internationale concepten zoals gemeenschapsgerichte politiezorg en sociaal werk. Conceptuele referentiekaders en empirisch getoetste voorbeelden voor beste praktijken worden samen met oriëntatievragen aangereikt. De *kritische dimensie* is aanwezig in de bespreking van omstreden normatieve concepten zoals openbare orde, volksgezondheid, vertrouwelijkheid, (de)criminalisering van middelengebruik, dak- en thuisloosheid als deel van sociale wanorde en andere. *Beleidsoriëntatie* wordt ook *toegepast* via onderhandelingen over echte situaties in de stedelijke ruimte die de professionals moeten oplossen. Concepten en praktijken moeten zo op specifieke sociale omstandigheden worden toegepast. Tot slot is de *publieke dimensie* aanwezig in de methode voor contact *met* en *tussen* de vertegenwoordigers van de politie en de sociale diensten, of zoals Burawoy stelt: "... discussies draaien vaak rond waarden of doelstellingen die niet automatisch gedeeld worden door beide zijden zodat het vaak moeilijk is ... om de wederkerigheid vol te houden" (Burawoy 2005: 9). De SWaPOL-opleiding brengt een dialoog met en tussen beroepen tot stand, waarbij elke groep haar agenda op tafel gooit om die aan te passen aan die van de ander.

Een van de criteria voor de kwaliteitsbeoordeling van de opleiding is een goed evenwicht tussen de vier dimensies: professioneel, kritisch, toegepast en publiek.

Module 1:

Samenwerking tussen sociaal werk en politie

1. Doelstellingen

- Dialoog over de juridische en ethische basis voor beroepspraktijken aanmoedigen
- (Zelf)bewustzijn over beroepsculturen in sociaal werk en politiewerk creëren
- Kennismaken met werkwijzen in sociaal werk en politiewerk

2. Beoogde competenties

- *Cognitieve leerresultaten:*

Culturele verschillen in beroepsgroepen begrijpen: Organisatiestructuur; interne communicatie; activiteiten; terminologie; professionele socialisatie (mentaliteit, opinies, gewoontes).

De definitie van werkbevelen en rechtskaders begrijpen.

Beroepsconcepten en fundamentele werkwijzen begrijpen zoals gemeenschapsgerichte politiezorg, sociale pedagogie, straatwerk, (misdad)preventie, sociaal-ruimtelijke analyse enz.

In staat zijn om een sociale situatie in een sociaal-ruimtelijke analyse te ontleden.

- *Affectieve leerresultaten:*

Oorzaken van misverstanden en mogelijke conflicten tussen beide beroepen begrijpen.

Mentaliteit, waarden en gevoelens ten opzichte van 'het andere' beroep veranderen.

- *(Psycho)motorische leerresultaten:*

Specifieke communicatievormen en procedures (actiestappen) inoefenen in bepaalde situaties waarin samenwerking noodzakelijk is.

3. Kernthema's

3.1. Een algemene kanttekening bij beroepen

Voor we mogelijke recente beleidsontwikkelingen en werkwijzen van beide beroepen bespreken, is het nodig om een of twee algemene punten aan te kaarten. Een aantal ideeën over beroepen *an sich* moeten aan bod komen die de deelnemers aanmoedigen om na te denken over hun taken in de samenleving en zo hun belangstelling voor elkaar aan te wakkeren.

Al geruime tijd geleden, in 1963, deed de Amerikaanse socioloog Bernard Barber een poging om professionaliteit te definiëren:

“Professioneel gedrag kan worden gedefinieerd aan de hand van vier essentiële kenmerken:

- een hoge mate van algemene en systematische kennis,
- in de eerste plaats gericht op het belang van de gemeenschap in plaats van op het eigenbelang,
- een hoge mate van zelfcontrole van het gedrag via ethische gedragscodes die geïnternaliseerd zijn tijdens het proces van werksocialisatie en via vrijwillige verenigingen die door de specialisten ter zake georganiseerd en beheerd worden en
- een systeem van beloningen (geldelijk en honorair) dat in de eerste plaats een geheel van symbolen voor werkprestaties is en dus gericht is op die symbolen zelf en geen middel is om een individueel doel of eigenbelang te dienen. (Barber, 1963: 672)”

Uit bovenstaande definitie vloeit voort dat de professionele werknemer altijd als een lid van een organisatie of vereniging moet worden beschouwd. De sociologie van de beroepen heeft zich echter ook al gebogen over het verband tussen de verschillende rollen van werknemers en organisatievereisten. In die zin verschillen de twee beroepen, sociaal werker en politieagent, mogelijk van elkaar. Er is een andere verhouding tussen de autonomie van de werknemers en de verplichtingen die hen dwingen om een bepaalde ethische gedragscode na te leven. Aangezien zowel politieagenten als sociaal werkers allesbehalve robots zijn, zal het onderwerp individuele flexibiliteit of beperkingen binnen een organisatie tal van ideeën voor een discussie doen opborrelen.

Een discussie hierover kan op gang worden gebracht met een vraag- en antwoordschaal, hoewel het antwoord natuurlijk een stuk complexer is.

Discussie:

Hoe beoordeel je jouw dagelijks werk op een schaal tussen individueel en organisatorisch beperkt?

	1	2	3	4	5	6	
<i>Individueel</i>	0	0	0	0	0	0	<i>organisatorisch beperkt</i>

Een discussie tussen deelnemers kan eventueel leiden tot de drie types van accommodatiemechanismes om de spanning tussen individualiteit en organisatorische beperkingen te verminderen die Barber (1963) beschrijft:

Departementalisatie draagt in eerste instantie bij tot een *differentiatie van de rollenstructuur* in organisaties en zet daarnaast een proces van voortdurende werkverdeling in gang. De mate van onderverdeling van algemene doelstellingen in verschillende departementen zal een significante variabele zijn om het professionele werk in organisaties zoals die in het domein van sociaal werk en politiezorg te analyseren.

Als tweede mechanisme kan een *mix van professionele en administratieve rollen* voor eenzelfde persoon het conflict tussen professionals en het management oplossen. De “professional-administrateur” moet “een professional zijn die een andere professional kan beoordelen en sturen maar die ook een overkoepelende controle kan uitoefenen indien nodig” (Barber, 1963: 681). Deze dubbele rol kan voor de werknemers van een organisatie een bijkomende uitdaging vormen.

Ten derde kan de spanning tussen professionele expertise en de organisatiedoelstellingen opgeheven worden met *gedifferentieerde beloningsstructuren* en verdere aanmoediging voor de professional om de administratieve doelstellingen, bv. bijdragen aan de winst van de organisatie of aan een bepaald beeld van de instelling, boven de persoonlijke voordelen te plaatsen. Dit kan bereikt worden met beloningen zoals subsidies voor permanente beroepsopleidingen, het aankondigen van personen uit de organisatie die bijzondere prestaties leveren of administratieve voordelen op het vlak van werkuren.

Vervolgens kunnen er volgens Bernard Barber in professionele instellingen twee controlemanieren gedefinieerd worden: Controle door gelijken of *controle onder collega's* zoals in academische beroepen met peer review en controle door leidinggevendenden of *overkoepelende controle* in hiërarchische organisaties.

Alles bij elkaar genomen kunnen collegiale of overkoepelende controlestructuren, gedifferentieerde beloningen en een combinatie van rollen en verantwoordelijkheden allemaal een effect hebben op de kwaliteit van de samenwerking tussen de politie en de sociaal werkers. Dit punt van beroepsaansprakelijkheid zal in overweging moeten worden genomen wanneer we de randvoorwaarden voor een betere samenwerking tussen professionals van beide kanten analyseren.

3.2. Een kanttekening bij samenwerking tussen organisaties

Deze beroepsopleiding nodigt professionals van de politie en uit het sociaal werk uit om deel te nemen als vertegenwoordigers van hun organisaties. Wat zijn de basisvoorwaarden voor een goede samenwerking tussen organisaties? Wantrouwen, vooroordelen, negatieve voorbeelden en een gebrek aan transparantie staan een goede samenwerking tussen leden van de organisaties in de weg. Bovendien kan de relatie tussen de organisaties systematisch of vaag zijn, ze kan verschillende niveaus binnen een organisatorische hiërarchie beslaan of ze kan afhankelijk zijn van sympathie en persoonlijke relaties op de werkvloer.

Samenwerkingsconcepten zoals gemeenschapsgerichte politiezorg die naast andere concepten in deze opleidingsmodule aan bod komen, vereisen een basisidee van organisatiemanagement. Welk soort relatie tussen politie en sociaal werk streven we na? Hoe kan er een duurzame samenwerking ontstaan?

Vanuit een systeemperspectief kan de samenwerking tussen organisaties met twee of meer partners in vier niveaus opgedeeld worden:

- (1) De eenvoudigste samenwerkingsvorm bestaat uit **wederzijdse (organisatorisch) observatie**. Hoe langer de ene kant observeert wat 'de andere kant' doet, hoe helderder de regels, grondgedachten en no-go-principes worden. Dankzij dit observatieproces is een betere coördinatie van de operationele praktijk mogelijk.
- (2) Voortdurende observatie op het vlak van bewustzijn rond elkaars acties leidt tot **wederzijdse (organisatorische) transparantie**. De organisatorische beslissingen van de andere kant zijn dan transparant en de taken, doelstellingen en processen kunnen aangepast en gecoördineerd worden. Op dit niveau kan je consistente uitwisseling verwachten. Dat leidt tot een consensus over de algemene doelstellingen die de programmaleiders binnen elke organisatie ondersteunen.
- (3) Interorganisatorische transparantie is de basis om **respect** en **wederzijds (organisatorisch) vertrouwen** te ontwikkelen. Zo worden bepaalde praktijken mogelijk die loyaliteit en overeenstemming tussen de organisaties vereisen. Vertrouwen opbouwen is fundamenteel voor een gemeenschappelijke werkeethiek en 'normatieve gedachte' op het terrein.
- (4) Indien alle activiteiten van de twee partnerorganisaties geschraagd worden door een gemeenschappelijke ethische oriëntatie, kunnen we het hoogste samenwerkingsniveau tussen organisaties bereiken: **organisatorische cohesie**, die zowel in subjectieve (persoonlijke) als objectieve (functionele) eenheid tot uiting komt. Cohesie omvat alle hiërarchische niveaus van elke organisatie en maakt de verdere ontwikkeling van gemeenschappelijke strategieën voor probleemoplossing mogelijk.

Discussie: Realistisch of niet?

"We streven naar het hoogste niveau van organisatorische samenwerking tussen de beroepsorganisaties, namelijk de politie en sociaal werk. Organisatorische cohesie vereist toestemming voor wederzijdse observatie, transparantie en vertrouwen."

Nadruk op samenwerking

De discussies moeten gericht zijn op het ontwikkelen van samenwerkingsvaardigheden tussen politieagenten en sociaal werkers. Er zijn een aantal basisvoorwaarden voor een succesvolle samenwerking, zoals Fegert en Schrappier (2004) stellen:

1. Een samenwerking kan enkel slagen met gelijkwaardige partners. In andere woorden: goed samenwerken gaat niet samen met wederzijdse beoordeling en bevelen geven.
2. De samenwerking moet voor beide zijden een materieel, praktisch of sociaal doel dienen.
3. Er is een minimum aan gedeelde doelstellingen en waarden nodig.
4. Samenwerking hangt af van de goede wil van individuele personen, maar behoeft ook ondersteuning van de organisatiestructuren. Regels en procedures vormen een controle op corruptiepraktijken.

De SWaPOL-opleiding schuift meer bepaald vijf onontbeerlijke voorwaarden naar voren voor een goede samenwerking tussen sociaal werk en politie:

1. **Wederzijds respect:** Politieagenten en sociaal werkers moeten duidelijk weten wat de taken en functies van de ander zijn in een maatschappelijk systeem. De politie vertegenwoordigt kracht en autoriteit; sociaal werk biedt individuele en maatschappelijke ondersteuning om moeilijkheden in het leven het hoofd te bieden. Dat zijn de uitgangspunten om aan beide kanten nieuwe functies te creëren en elkaar te benaderen om verdere afspraken voor de samenwerking te maken.
2. **Verschillen aanvaarden in plaats van taken en verantwoordelijkheden samen te voegen:** Sinds kort heeft de politie concepten zoals gemeenschapsgerichte politiezorg en probleemgerichte politiezorg geïmplementeerd om het vertrouwen bij de algemene bevolking op te krikken. Anderzijds kunnen sociaal werkers zich tot functies voor de handhaving van de openbare orde wenden en tonen dat ze bereid zijn om met de politie samen te werken. Beide beroepen benaderen elkaar echter vanuit hun eigen beroepsfuncties.
3. **Zelfreflectie:** De politie en sociaal werkers moeten aantonen dat ze in staat zijn om na te denken over hun beroepsfuncties. Ze kunnen over een specifieke zaak nadenken, over hun beroepsrol in die zaak en hoe ze met de andere relevante belanghebbenden communiceren. Dit vereist een focus op het individu binnen de beperkingen van bevelen, tactieken en korpsgeest.
4. **Regelmatige gedachtewisseling:** Op lokaal niveau moeten er systematische en regelmatige vergaderingen georganiseerd worden voor constructieve reflectie en uitwisseling tussen de politie en de sociaal werkers. Op informele vergaderingen met de partners kunnen handelingen in recente zaken geëvalueerd worden en toekomstige activiteiten in een ontspannen sfeer gepland worden.
5. **Evaluatie en kwaliteitsgarantie:** Kwaliteitsbeheer is niet enkel van toepassing op zakelijke bedrijven maar ook op politiewerk en sociaal werk, en dan vooral op samenwerkingsverbanden voor misdaadpreventie. Externe bevoegde instellingen zouden de formele evaluatie ervan moeten uitvoeren. Dit kan onder meer gaan om een output- en procesevaluatie, d.w.z. succesfactoren voor samenwerking onderzoeken en volgens een werkplan de prestaties evalueren op doeltreffendheid, efficiëntie, duurzaamheid en overdraagbaarheid naar andere eenheden of geografische regio's.

3.3. Beroepsculturen bespreken

Politieagenten en sociaal werkers dienen beide de algemene bevolking. Ze voorkomen sociale problemen en lossen ze op, maar toch gaat het om sterk verschillende beroepen. Die verschillen kunnen naar de achtergrond verdwijnen in situaties met overlappende taken, meer bepaald in de openbare ruimte. Zo houdt sociaal werk zich bezig met jeugdwerk, straatwerk en gemeenschapswerk. De politie onderhoudt proactief contact met plaatselijke groepen zoals jeugdverenigingen, organisaties voor ouderen en bedrijfsorganisaties. Beide beroepen zijn afhankelijk van de proportionaliteit van controle en hulp binnen de context van preventie (van misdaad, verslaving enz.) en bescherming (van slachtoffers, daklozen enz.). Verschillende organisatieculturen kunnen hen echter tot verschillende reacties brengen. Hoewel, of misschien omdat, een discussie over organisatieculturen grenzeloos en eindeloos lijkt, reiken we hier een aantal kenmerken aan die een zinvolle dialoog in een opleidingsworkshop in goede banen kunnen leiden.

	Sociaal werk	Politie
Rechtsgrondslag	Mensenrechten Wet voor het kinderen- en jongerenwelzijn Recht op hulp bij je persoonlijke ontwikkeling en zelfverantwoordelijkheid Goede leefomstandigheden tot stand brengen	Federale politievoorschriften Leven, vrijheid en eigendom beschermen Misdadpreventie en begeleiding Geschillen beslechten Slachtoffers beschermen
Sociale verantwoordelijkheden	Maatschappelijke problemen oplossen Levenskansen beschermen Individen en menselijke interactie met gezinnen, leeftijdsgenoten en (virtuele) gemeenschappen Sociale ongelijkheid verminderen	Tegen gevaar beschermen Rechtshandhaving Individuele rechten beschermen Preventie en conflictoplossing Interventie na een oproep In overleg treden en verantwoordelijkheidsgevoel bijbrengen
Organisatiestructuur	Op zichzelf staande privé- of openbare verenigingen Religieuze band Medische band Bestuurlijke band	Hiërarchisch en bestuursrechtelijk Onderverdeeld in afdelingen met uiteenlopende verantwoordelijkheden

Werkprincipes	Mensenrechten beschermen en bevorderen Laagdrempelige aanpak Actieve benadering Ondersteuning Zorgwerk Overleg	Wet Onderzoeksplicht Evenredigheidsbeginsel Geweldsmonopolie Vredehandhaving Overleg
---------------	---	---

Tab. Xxx: Beroepsculturen in sociaal werk en politiewerk

Deze lijst is allesbehalve exhaustief. Ze kan onnauwkeurig en in sommige landen zelf deels onjuist zijn. Bovendien kunnen deelnemers eventueel even ingaan op de gevoelige kwestie van beroepsethiek en respectievelijke voorbeelden uitwerken, maar we gaan hier niet dieper op in. In ieder geval kan deze tabel een algemene basis en input voor discussies bieden, aangezien niet iedereen zich in deze rollen en principes zal kunnen vinden.

Beroepsbeelden en gevoelige onderwerpen

In een SWaPOL-opleiding moet aangemoedigd worden dat discussies onder de deelnemers verder gaan dan het opsommen van verschillen (en gelijkenissen). In plaats daarvan moet er voorzichtig een uitwisseling van zelfbeelden en stereotypen over 'de ander' in gang gezet worden om hindernissen en samenwerkingsmogelijkheden te bespreken.

Voor samenwerking en medewerking moeten beide organisaties aangeven dat ze bereid zijn om de principes van de andere organisatie te begrijpen en om alternatieve oplossingen te vinden voor klassieke werkwijzen. De politie kan een signaal van samenwerking uitzenden door misdaadpreventie-eenheden in het leven te roepen en de principes van probleemgerichte politiezorg en gemeenschapsgerichte politiezorg toe te passen, terwijl sociaal werkers aanvaarden dat bepaald gedrag intimiderend alsook storend kan zijn en problemen in de openbare ruimte kan veroorzaken. Daarom wordt er van sociaal werkers ook verwacht dat ze conflict helpen te vermijden en in dat opzicht bijdragen aan de openbare orde. Daarnaast zal deze opleiding ingaan op de ontwikkeling van gemeenschappelijke preventieactiviteiten op scholen zoals informatiesessies over de gevaren van verslaving en de rechtsgevolgen van middelengebruik.

De opleidingssessie zal succesvol zijn wanneer je je inzet voor en uitwisselt over deze inspanningen om naar elkaar toe te groeien. Tegelijkertijd lijkt het gepast om ook confrontaties niet uit de weg te gaan zodat de deelnemers de mogelijkheid krijgen om de samenwerkingsgrenzen te verkennen en te wijzen op ideologieën en praktijken waarover niet te onderhandelen valt. Op dit vlak moet je thema's die tot onenigheid kunnen leiden niet links laten liggen. Denk hierbij aan de kwestie van vertrouwelijkheid aan beide kanten. De verschillende verhoudingen met cliënten kunnen een ander discussiepunt vormen, aangezien de politie vaak gezag moet uitstralen, terwijl sociaal werkers zich doorgaans empathisch opstellen. Ook de interpretatie van criminaliteit als een misdaad enerzijds en als een symptoom van diepere sociaalpsychologische problemen anderzijds kan in de klas een nogal emotioneel debat op gang brengen. Een zinvolle uitwisseling over de logica achter bepaalde standpunten kan uiteindelijk echter helpen om wederzijds vertrouwen en respect op te bouwen.

Gevoelige onderwerpen die meningsverschillen kunnen uitlokken

- Vertrouwelijkheid
- Relatie met de cliënt
- Criminaliteit
- Terminologie: preventie, sociale controle, openbare orde
- Methodes voor probleemoplossing
- Politiecontroles en etnisch profileren
- Transparantie van de politie
- Het evenwicht tussen rechtshandhaving en maatschappelijke dienstverlening (vredehandhaving) binnen de politie
- Het evenwicht tussen cliënten ondersteunen en hen grenzen duidelijk maken binnen het sociaal werk

Deze en andere onderwerpen zullen de modereervaardigheden van de opleiders op de proef stellen. Hiervoor is de bekwaamheid van de opleiders van groot belang. In dit opzicht is het dan ook aanbevolen om bij aanvang van de SWaPOL-opleiding een aantal fundamentele communicatieregels vast te leggen.

Verrast door de hoeveelheid expertise in het andere beroep?

Het volgende voorbeeld toont aan dat het belangrijk is om ervaringen en expertise uit te wisselen om elkaars expertise op het vlak van (misdad)preventie te erkennen.

Opleiding sociaal werk in Oostenrijk

In Oostenrijk moet je een formele opleidingstitel voorleggen en slagen voor een test met ranglijst en voor een persoonlijk gesprek om tot de universitaire opleiding sociaal werk te worden toegelaten. Studenten sociaal werk ronden hun academische opleiding af met een bachelor- of masterdiploma in het vakdomein sociaal werk, doorgaans aan hogescholen.

De academische opleiding van sociaal werkers duurt zes semesters voor een basisdiploma (bachelor) en tien semesters voor een voortgezet diploma (master). De structuur van de academische opleiding is afhankelijk van de hogeschool. Alle opleidingen bestaan echter uit afzonderlijke modules met plicht- en keuzevakken, stages en tot slot de verdediging van een eindwerk.

De kernvakken in sociaal werk zijn: Sociale wetenschappen, pedagogie, methodes voor sociaal werk, wetenschappelijke methodes, toepassing in de praktijk, psychologie en recht. Een duale opleiding biedt sociaal werkers een meer praktijkgerichte opleiding waarbij ze afwisselend naar de universiteit en hun vakopleiding (stages) gaan (FH JOANNEUM, 2019).

Permanente opleiding voor preventiemedewerkers bij het Weense politiekorps - 'Under 18'

Het Weense politiekorps heeft van de Oostenrijkse federale rechedienst (*Bundeskriminalamt*) de opdracht gekregen om speciale opleidingen voor preventiemedewerkers bij de politie in te richten naast en los van de basisopleiding voor loopbaanontwikkeling. Na deze speciale opleiding kunnen politieagenten optreden als speciale bevolkingsadviseurs in tal van veiligheidsdomeinen zoals bescherming van eigendom, preventie van geweld, fraudepreventie, internetveiligheid en preventie van verschillende vormen van verslaving bij jongeren.

'Under 18' is deel van het algemene opleidingsprogramma en stoomt de politieagenten klaar om samen te werken met scholen en leerkrachten, jongeren en ouders de hand te reiken om hun *levenscompetenties en gezonde leefomgeving* te ondersteunen. Deze opleiding wordt naast het werk binnen een periode van twee jaar aan de politieagenten gegeven en omvat meerdere modules, waaronder didactiek, preventie van geweld, verslavingspreventie, preventie van radicalisering en inlijving en een opfrissessie.

We belichten hier slechts drie preventiemodules:

1. **'All Right'**: Misdaadpreventie, informatie over rechtsnormen en wetgeving rond jeugdbescherming met de verschillen in de Oostenrijkse deelstaten, leeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid, conflictbeheer, morele moed versus justitie als waakhond.
2. **'Click & Check'**: Fundamentele rechtsnormen en wetten rond jeugdbescherming, speciale klemtoon op socialemediavaardigheden zoals sexting, online pesten enz. Methode: 'De boommetafoor'
3. **'Look at your Life'**: Bestaat uit vijf submodules ter voorbereiding op het werk in scholen:
 - (a) *'Look at your class'*: Het sociaal klimaat in de klas, sociale relaties tussen leerlingen en tussen leerlingen en leerkrachten.
 - (b) *'Look at your law'*: Fundamentele rechtsnormen en wetgeving rond jeugdbescherming.
 - (c) *'Look at your web'*: Kritische evaluatie van de online doorgebrachte tijd, koopgedrag op het internet, oefening offlinetijd, informatie (en uitnodiging om mee te doen) voor de ouders.
 - (d) *'Look at your party'*: Bespreek het gedrag en alcoholgebruik op feestjes, 'Organiseer een feestje - wat heb je nodig?', hulp bij overdosis, rechtsgevolgen, quiz rond alcohol (mythes over ontnuchteren enz.).
 - (e) *'Look at your time-out'*: Deze module zoomt in op vrijetijdsactiviteiten.

De andere submodules beperken zich niet enkel tot de leerlingen maar omvatten vergaderingen met leerkrachten en ouders:

- *'Look at your school'*: Vergaderingen met leerkrachten van de specifieke klas die de opleiding kreeg om hen achtergrondinformatie over het opleidingsprogramma te geven. Leerkrachten kunnen thema's uit de opleiding oppikken voor hun lessen (ethiek enz.).
- *'Look at your family'*: Vergadering met de ouders van de betrokken leerlingen om hen op de hoogte te brengen van en te betrekken bij het programma, bewustzijn te creëren rond hun voorbeeldfunctie als ouders, hen wettelijke input aan te reiken.

3.4. Samenvallende concepten

Een korte inleiding in het algemene referentiekader binnen deze beroepsopleiding met deskundigen sociaal werk en politiezorg helpt om het uitgangspunt van beide beroepen te bepalen. Aan de kant van de politie bieden we een inleiding tot beleidswijzigingen die rond de eeuwwisseling in veel westerse strafrechtssystemen zijn doorgevoerd. We beschouwen gemeenschapsgerichte politiezorg en probleemgerichte politiezorg als de nuttigste concepten als basis voor een benadering met meerdere organisaties van de openbare orde. Aan de andere kant wensen we te vertrekken van de algemene definitie van het beroep van sociaal werker³ als samenwerkingsbasis voor het welzijn en de integratie van alle bevolkingsgroepen in de openbare ruimte. Beide kanten zetten zich eigenlijk in voor de veiligheid van de mens:

“Menselijke veiligheid is een benadering om lidstaten te ondersteunen bij het herkennen en aanpakken van wijdverspreide en sectoroverschrijdende uitdagingen voor het overleven, het levensonderhoud en de waardigheid van hun bevolking. De benadering vereist mensgerichte, uitgebreide, contextgebonden en preventiegerichte antwoorden die de bescherming en empowerment van iedereen versterken. Menselijke veiligheid is een bewezen analytisch planningskader dat de bredere en preventieve aanpak van de Verenigde Naties over sectoren heen ondersteunt en hierbij contextrelevante oplossingen ontwikkelt en samenwerkingsverbanden aangaat om een wereld zonder angst, armoede en vernedering te verwezenlijken.” (VN-Trustfonds voor Menselijke Veiligheid, 2019).

Politiewerk met meerdere instanties

Aan het begin van deze eeuw merkten criminologen over de hele wereld een omslag in misdaadbestrijding en een concurrentiestrijd tussen de concepten strafrechtelijk welzijns-isme en repressieve justitie. David Garland (2001) stipte aan dat het herintegratie-ideaal geleidelijk plaats heeft gemaakt voor een roep naar controle, vergelding en een 'koekje van eigen deeg'. Het traditionele beeld van de crimineel als een benadeelde, hulpbehoevende persoon is sterk naar de achtergrond verdwenen, terwijl stereotypen van daders als personen die rationele nutsmaximalisatie nastreven of lid zijn van criminele netwerken nu de boventoon voeren. De criminologische gedachtewereld maakt een omslag mee van onderwerpen zoals labelen, wetteloosheid, relatieve ontbering en structurele leefomstandigheden als diepere oorzaken van criminaliteit naar een soort van pragmatisme binnen misdaadbestrijding dat een strak toezichtstelsel vooropstelt.

In een iets minder pessimistische visie op de zaken stellen Wood en Shearing (2007) dat het hier “niet gaat om een enkel bestuursmodel maar om een complex geheel van hybride regelingen en praktijken waarin verschillende bestuursopvattingen en sterk uiteenlopende verzamelingen van institutionele bepalingen naast elkaar bestaan” (Wood & Shearing, 2007:21). Binnen een “overheidsbrede benadering” proberen verschillende organisaties, zowel publiek als privé, hun verschillende culturen, ideologieën en tradities te ontwarren om strategieën voor gemeenschapsveiligheid uit te werken (Sutton et al. 2008).

Op het vlak van preventie deed er zich een beleidsomslag voor van de preventie van criminaliteit als individuele afwijkende karaktertrek naar de preventie van misdaad als een complexe

³ Zie: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

gebeurtenis. Op het plaatselijke niveau hebben nieuwe concepten in politiezorg de vroegere repressiemethodes van sociale controle vervangen. Gemeenschapsgerichte politiezorg of ook wel *community policing* (Hope 1995), probleemgerichte politiezorg (Goldstein 1990) en sociale en situationele misdaadpreventie (Sutton et al. 2008; Rosenbaum et al. 1998) zijn netwerkstrategieën die in de VS en in Groot-Brittannië ontstonden. Ze spitsen zich toe op wijzigingen aan de misdaadkansen in de stad en de omgeving. Het concept 'situationele misdaadpreventie' in het bijzonder kan als een amalgaam van de neoliberale concepten zelfverantwoordelijkheid en rationele keuzes beschouwd worden. Sociale controle wordt tegenwoordig geïnterpreteerd als een drang naar zelfcontrole (zelfbescherming en verzekering) en algemene controlemechanismen (CCTV, toegangscontrole, gegevensregistraties). Op het vlak van samenwerking wordt dit nieuwe politiezorgtype gekenmerkt door een gedeelde verantwoordelijkheid voor de controle. De veiligheid garanderen komt niet meer enkel aan de politie toe, maar is een gedeelde verantwoordelijkheid tussen een hele resem actoren (Legnaro 1997). Daarom moeten de politiezorgactiviteiten voorzichtig in de traditionele politieke en culturele routines binnen stadsbesturen geïntegreerd worden (Floeting 2015).

De beginselen van sociaal werk⁴

De mandaten en kerntaken van het beroep 'sociaal werker' omvatten het bevorderen van sociale verandering, sociale ontwikkeling, sociale cohesie en empowerment en bevrijding van mensen.

Sociaal werk is een op de praktijk gebaseerd beroep en een academische discipline die erkent dat onderling verweven historische, socio-economische, culturele, ruimtelijke, politieke en persoonlijke factoren zowel kansen als belemmeringen kunnen zijn voor het welzijn van de mens en zijn ontwikkeling. Structurele barrières dragen bij tot de bestendiging van vormen van ongelijkheid, discriminatie, uitbuiting en onderdrukking. Aangezien de uiteindelijke doelstellingen van de emancipatorische praktijk empowerment en bevrijding zijn, is het essentieel een kritisch bewustzijn te ontwikkelen door reflectie op de structurele oorzaken van onderdrukking en/of privileges op basis van criteria als ras, klasse, taal, religie, gender, handicap, cultuur of seksuele oriëntatie. Het zal van daaruit emancipatorische actiestrategieën ontwikkelen om deze structurele en persoonlijke barrières te bestrijden. In solidariteit met zij die benadeeld worden, streeft het beroep naar het verlichten van armoede, de bevrijding van de kwetsbaren en onderdrukten en bevordert het sociale inclusie en sociale cohesie.

De overkoepelende principes van het sociaal werk zijn: respect voor de inherente waarde en waardigheid van mensen, het beginsel geen schade te berokkenen, respect voor diversiteit en de handhaving van mensenrechten en sociale rechtvaardigheid. Het beroep erkent dat mensenrechten onlosmakelijk verbonden zijn met collectieve verantwoordelijkheid. Het concept 'collectieve verantwoordelijkheid' legt de nadruk op het gegeven dat individuele mensenrechten alleen maar gerealiseerd kunnen worden als mensen verantwoordelijkheid voor elkaar en voor hun omgeving opnemen. Vandaar ligt er een belangrijke focus van het sociaal werk op het pleiten voor mensenrechten op alle niveaus en op het bijdragen aan resultaten waarbij mensen verantwoordelijkheid opnemen voor elkaars welzijn (zie website IFSW - Internationale Federatie van Maatschappelijk Werkers).

⁴ De volgende beginselen zijn overgenomen van de website van de *Internationale Federatie van Maatschappelijk Werkers (IFSW)*: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

De algemene definitie van sociaal werk als beroep - zoals vermeld op de officiële website van de IFSW - moet centraal staan bij verdere samenwerking met rechtshandavingsinstanties:

“Sociaal werk is een op de praktijk gebaseerd beroep en een academische discipline die sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen bevordert. Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve sociale verantwoordelijkheid en respect voor vormen van diversiteit staan centraal in het sociaal werk. Onderbouwd door sociaalwerktheorieën, sociale en menswetenschappen en inheemse of lokale vormen van kennis, engageert sociaal werk mensen en structuren om problemen aan te pakken en welzijn te bevorderen. De bovenstaande definitie kan naargelang de nationale en/of regionale situatie versterkt worden.”⁵

In bepaalde gevallen zullen principes als ‘het niet schaden-beginsel’ en ‘het respect voor diversiteit’ conflicterende en onderling strijdige waarden zijn, bijvoorbeeld in het geval waar in naam van de culturele rechten ‘het recht op leven’ inbegrepen dat van groepen als vrouwen en homoseksuelen geschonden worden. De *Global Standards for Social Work Education and Training* bespreekt deze complexe kwestie met een pleidooi om sociaal werkers in elementaire mensenrechtenbenadering op te leiden, met een bijkomende nota die stelt:

“Een dergelijke benadering kan in gevallen waar bepaalde culturele geloofsovertuigingen, waarden en tradities fundamentele mensenrechten schenden, een constructieve confrontatie en verandering faciliteren. Aangezien een cultuur dynamisch en sociaal geconstrueerd is, kan ze ook aan deconstructie onderworpen worden en wijzigen. Een dergelijke constructieve confrontatie, deconstructie en verandering kan mogelijk gemaakt worden door op bepaalde particuliere waarden, geloofsovertuigingen en tradities in te gaan en te begrijpen om op die manier door middel van een kritische en reflectieve dialoog met de leden van de culturele groepen in gesprek te gaan over die bredere mensenrechtenkwesties (ibid).”

De ontwikkelingen in deze beleidsdomeinen mogen dan wel controversieel zijn, toch beschouwen we beide concepten - politiewerk met meerdere instanties en sociaal werk - als een vruchtbare voedingsbodem voor toekomstige samenwerkingen tussen professionals om de openbare orde te bevorderen. Positieve voorbeelden in Duitsland (*Kriminalpräventive Räte*), het Verenigd Koninkrijk (*crime prevention partnerships*) en elders tonen immers aan dat een samenwerking met meerdere belanghebbenden wel degelijk succesvol kan zijn. Deze SWaPOL-opleiding spitst zich specifiek toe op het probleem van kwetsbare mensen in de openbare ruimte. De kwetsbaarste groepen in de samenleving zijn het slachtoffer van de klassieke vormen van (repressieve) politiezorg en van tegenstellingen tussen de politie en de sociaal werkers. Het doel van deze SWaPOL-opleiding is om de deelnemers aan te moedigen om progressieve concepten in hun beroepen uit te wisselen om zo frustraties op te lossen en aan te dringen op samenwerking, ondanks de verschillende sociaalpolitieke, organisatorische en historische achtergronden.

In het volgende onderdeel worden een aantal werkwijzen aan beide kanten - politiezorg en sociaal werk - ingeleid. We selecteerden de volgende principes: gemeenschapsgerichte politiezorg,

⁵ Deze definitie werd goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de IFSW en de Algemene Vergadering van de Internationale Vereniging van Scholen voor Maatschappelijk Werk (IASSW) in juli 2014.

probleemgerichte politiezorg en plaatsgebaseerde misdaadpreventie aan de kant van de politie; outreachend werken, individueel maatschappelijk werk (ook wel: *social casework*), groepsmaatschappelijk werk en straatwerk als werkwijzen aan de kant van het sociaal werk. De concepten en methodes kunnen tijdens een workshop in Module 1 van de SWaPOL-opleiding besproken worden om de samenwerking, medewerking en sociale cohesie te verbeteren.

3.5. Methodes voor politiewerk met meerdere instanties

In SWaPOL gebruiken we de term politiewerk met meerdere instanties als een overkoepelend concept voor een specifiek segment van het politiewerk. Gemeenschapsgerichte politiezorg (GGPZ) verschilt namelijk sterk van andere politietaken zoals misdaadonderzoek, straatpatrouilles, noodoproepen beantwoorden en misdaadverslagen opstellen. In deze module zullen we een inleiding op het werk van GGPZ-politieagenten aanreiken. We zullen eerst het concept gemeenschapsgerichte politiezorg toelichten. Vervolgens zullen we meer in detail treden en verwijzen naar een aantal gerelateerde concepten zoals probleemgerichte politiezorg, wijkpolitie en plaatsgebaseerde misdaadpreventie.

Gemeenschapsgerichte politiezorg (GGPZ)⁶

Historische context

Om gemeenschapsgerichte politiezorg, ook wel gekend als *community policing*, te begrijpen moeten we de historische context van dit concept beschouwen. Het concept dook voor het eerst op bij de Londense Metropolitan Police, in 1829 door Robert Peel opgericht, die een model voor 'politiezorg met instemming' had opgesteld. Dat model was op draagvlak bij de burgers gebaseerd en vereiste zelden het gebruik van geweld. Peel voerde voetpatrouilles met plaatselijke politieagenten in een bepaald gebied in. Zo vergaarde de politie meer kennis over de stadswijken en hun veiligheidsproblemen, terwijl de burgers meer vertrouwen kregen in de politieagenten die aan hun gebied waren toegewezen (Fisher-Stewart, 2007).

Na een autoritaire periode had politiewerk opnieuw meer oog voor de problemen van de gemeenschap. Sinds de jaren zeventig werd gemeenschapsgerichte politiezorg verder ontwikkeld door criminologen uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. GGPZ staat algemeen bekend als een strategie die erop gericht is om tot een efficiëntere en doeltreffendere misdaadbestrijding te komen door de angst voor criminaliteit te verminderen en de politiediensten te versterken. Dit gaat gepaard met een behoefte aan een grotere verantwoordingsplicht voor de politie, een belangrijkere rol in de besluitvorming en meer aandacht voor mensenrechten en vrijheden (Ponsaers, 2001).

Definitie van gemeenschapsgerichte politiezorg (GGPZ)

Het bureau van de gemeenschapsgerichte politiezorgdiensten van het Amerikaanse ministerie van Justitie geeft de volgende definitie: Gemeenschapsgerichte politiezorg spitst zich toe op misdaad en sociale wanorde door politiediensten te verzorgen die aspecten van de traditionele handhaving combineren met preventie, probleemoplossing, maatschappelijke betrokkenheid en samenwerkingsverbanden (Fisher-Stewart, 2007). Gemeenschapsgerichte politiezorg betreft burgers in samenwerkingsverbanden met de politie om zo veiligheidsproblemen te herkennen en de levenskwaliteit in de stadswijken te verbeteren. De drie sleutelementen van GGPZ behoeven een beknopte toelichting:

Samenwerking met de gemeenschap en omvorming van de organisatie

Gemeenschapsgerichte politiezorg is gebaseerd op de idee dat de politieagenten en burgers constructieve en waardevolle, strategische, plaatselijke samenwerkingen aangaan om problemen uit de gemeenschap in verband met misdaad, angst voor misdaad, fysieke en sociale wanorde in de stadswijken aan te pakken. In die zin vereist dit politiezorgmodel dat de politie een nauwe band met de burgers uit de gemeenschap opbouwt. Zo zijn ze nauwer betrokken bij het

⁶ Dit onderdeel werd samengesteld binnen het EU-COST ACTION-project TU1203 rond 'Crime Prevention by Urban Planning and Design' van Svetlana Stanarević en Mónica Diniz. <http://www.costtu1203.eu/>

identificatieproces van de veiligheidsnaden binnen de gemeenschap. Gemeenschapsgerichte politiezorg benadrukt dat de politie misdaad niet succesvol kan onderzoeken of voorkomen als de burgers niet actief meewerken. Daarom zou de politie haar steentje moeten bijdragen om de gemeenschappen om te vormen van passieve consumenten van de politiebescherming naar actieve medeproducenten van openbare veiligheid (Bayley & Shearing, 1996).

De organisatie van gemeenschapsgebaseerde misdaadpreventie behelst een heroriëntatie van patrouilleactiviteiten naar niet-spoedeisende dienstverlening, betrokkenheid bij plaatselijke gemeenschapssamenwerkingen rond veiligheid, een grotere verantwoordingsplicht voor de politie tegenover de plaatselijke gemeenschappen en een decentralisatie van de bevelsstructuren. Het brengt dus grote veranderingen aan de gebruikelijke politierollen met zich mee. Het gebruik van tactieken zoals informele voetpatrouilles en deelname aan gemeenschapsvergaderingen zorgen ervoor dat de politie en de gemeenschappen makkelijker informatie kunnen uitwisselen (Skogan & Hartnett, 1999).

Probleemgerichte politiezorg⁷

De term probleemgerichte politiezorg werd in 1979 voor het eerst gebruikt door professor Herman Goldstein van de Universiteit van Wisconsin-Madison als antwoord op de crisis in doeltreffendheid en legitimiteit van de politie die in de jaren zeventig en tachtig de kop opstak in de VS. Goldstein voerde aan dat de operationele doeltreffendheid verbeterd kon worden via uitgebreide analyses van misdaadproblemen en de oplossingen ervoor (Braga, 2008). Bijgevolg betoogde Goldstein dat de politie zich meer moest toeleggen op de analyse van problemen binnen de gemeenschappen naast het beantwoorden van politie-oproepen en op zichzelf staande criminele gebeurtenissen (Weisburd et al., 2008). Tegenwoordig definieert het Center for Problem-Oriented Policing van de Arizona State University probleemgerichte politiezorg als

“... een benadering van politiewerk waarin afzonderlijke onderdelen uit politiezaken van dichtbij onder de loep worden genomen in de hoop dat wat de politie onlangs over elk probleem geleerd heeft er uiteindelijk toe zal leiden dat ze een nieuwe en doeltreffendere strategie ontdekt om ermee om te gaan⁸.”

Op basis daarvan heeft het Center for Problem-Oriented Policing een groot aantal afzonderlijke projecten verzameld en probleemspecifieke gidsen gepubliceerd voor de probleemanalyse en schadebeperking bij overmatig alcoholgebruik, pesten op school, drugshandel op openluchtmarkten, daklozenkampen enz. Probleemgerichte politiezorg bevordert dus het evenwicht tussen reactieve en preventieve politiezorg op basis van professionele misdaadanalyse (Goldstein, 1990; Ward, 1998).

Michael Scott en Herman Goldstein hebben het principe van probleemgerichte politiezorg vastgelegd in een lijst met sleutelementen voor probleemgerichte politiezorg⁹:

- Een probleem vormt het basiselement voor politiewerk en niet misdaad, een zaak, oproepen of incidenten.

⁷ Een uitgebreid overzicht van de theorie, concepten en praktijk van probleemgerichte politiezorg vind je op de website van het Center for Problem-Oriented Policing: <https://popcenter.asu.edu/about/whatispop>

⁸ Zie: “What is POP?” <https://popcenter.asu.edu/content/learning-center>

⁹ Zie: <https://popcenter.asu.edu/content/key-elements-problem-oriented-policing-0>

- Een probleem is iets dat niet enkel de politie maar ook burgers treft en schaadt. Dingen die enkel politieagenten treffen, zijn belangrijk, maar zijn geen problemen in deze zin van het woord.
- Een probleem aanpakken gaat verder dan een snelle oplossing: de omstandigheden die het probleem veroorzaken, moeten aangepakt worden.
- De politieagenten moeten regelmatig en planmatig problemen analyseren voor ze proberen om ze op te lossen, net zoals ze regelmatig en planmatig misdaden onderzoeken voor ze iemand arresteren. Individuele agenten en de afdeling als geheel moeten routines en systemen ontwikkelen om de problemen te analyseren.
- De analyse van de problemen moet diepgaand zijn, hoewel die daarom niet ingewikkeld hoeft te zijn. Dit principe geldt evenzeer voor probleemanalyse als voor misdaadonderzoek.
- Problemen moeten precies en nauwkeurig beschreven worden en in specifieke aspecten opgedeeld worden. Problemen zijn vaak niet wat ze op het eerste gezicht lijken te zijn.
- Problemen moeten begrepen worden met het oog op de verschillende betrokken belangen. Individuen en groepen van mensen worden op verschillende manieren door een probleem getroffen en hebben verschillende ideeën over wat er aan het probleem gedaan moet worden.
- Er is inzicht nodig in de manier waarop het probleem momenteel wordt aangepakt en de grenzen en doeltreffendheid van die aanpak moeten openlijk erkend worden om tot een beter antwoord te komen.
- Eerst zouden alle mogelijke antwoorden voor een probleem in overweging moeten worden genomen om eventueel doeltreffende oplossingen niet te vroeg te elimineren. De voorgestelde antwoorden zouden moeten voortvloeien uit de lessen die tijdens de analyse getrokken zijn. Ze zouden zich niet mogen beperken tot arrestatie, maar mogen arrestatie ook niet uitsluiten.
- De politie moet proactief proberen om problemen op te lossen in plaats van simpelweg te reageren op de schadelijke gevolgen van problemen.
- De politieafdeling moet de politieagenten meer vrijheid geven om belangrijke beslissingen te maken of eraan deel te nemen. Tegelijkertijd moeten agenten verantwoordelijk zijn voor hun besluitvorming.
- De doeltreffendheid van nieuwe antwoorden moet geëvalueerd worden zodat de resultaten ervan met andere politieagenten gedeeld kunnen worden. Zo kan de afdeling stelselmatig leren wat wel en niet werkt.

Dit leidde tot de ontwikkeling van verdere conceptuele strategieën voor politiezorg. Dit handboek beperkt zich tot twee modellen:

*Het SARA-model: Scanning, Analysis, Response, Assessment*¹⁰

Scanning - in deze eerste stap moet de politie de terugkerende problemen binnen de gemeenschap identificeren en er prioriteit aan geven.

¹⁰ Zie: <https://popcenter.asu.edu/content/sara-model-1>

Analysis - de tweede stap is gegevensverzameling over het probleem om te achterhalen wat de reikwijdte, aard, oorzaken en nodige middelen zijn om het probleem aan te pakken.

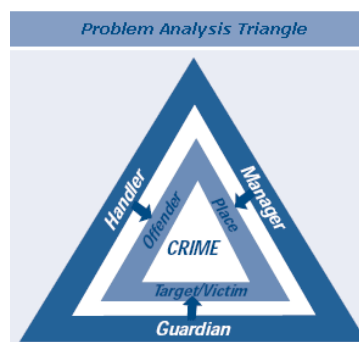
Response - in deze stap gebruikt de politie de informatie uit de analyse om tot gepaste antwoorden te komen. Hierbij kunnen andere instanties betrokken worden om over ideeën te brainstormen om de interventiedoelstellingen en actieplannen te implementeren.

Assessment - deze stap vindt plaats na de implementatie van de maatregelen die genomen zijn om eerder vastgestelde problemen op te lossen. Hiervoor moet de politie het succes van hun geïmplementeerde plan evalueren en gegevens verzamelen over de impactevaluatie van hun antwoord op het probleem alsook over de herbeoordeling van het probleem om de antwoorden bij te sturen of om de positieve omstandigheden te behouden (Eck & Spelman, 1987).

The Problem Analysis Triangle (misdaaddriehoek)

De *problem analysis triangle* (Afb. 1) reikt een kader aan om na te denken over terugkerende problemen met misdaad en wanorde. Hierbij gaat men ervan uit dat er meer kans is op misdaad wanneer (1) een dader met een motief en (2) een passend doelwit zich (3) op hetzelfde moment op dezelfde plaats bevinden, zonder dat er bekwame bewakers aanwezig zijn. Bovendien beschrijft de buitendriehoek vormen van sociale controle: Daders kunnen soms door anderen ('handlangers') aangestuurd worden. Doelwitten en slachtoffers kunnen soms door andere mensen ('bewakers') beschermd worden. Plaatsen worden meestal gecontroleerd door de zogenaamde 'managers'.

Afbeelding 1: *The problem analysis triangle* (misdaaddriehoek)

Bron: Center for Problem-Oriented Policing¹¹

Samengevat hebben veel politieorganisaties van over de hele wereld geëxperimenteerd met nieuwe benaderingen van politiezorg in het dagelijkse contact met burgers. Doordat de capaciteit van de overheid afgeslankt is en de informele sociale controle toegenomen is, ontstonden er modellen voor gemeenschapsgerichte politiezorg (GGPZ) zoals de wijkpolitie en probleemgerichte politiezorg die zich toespitsen op samenwerkingen tussen de politie en de gemeenschap, probleemoplossing, misdaadpreventie, organisatorische decentralisatie en permanente inzetbaarheid van agenten in hun toegewezen functies. In de Europese Unie werd deze benadering 'wijkpolitie' gedoopt, vooral in Frankrijk.

¹¹ Zie: [Centre for Problem-Oriented Policing](#) Arizona State University. En ook: Clarke R.V. & Eck J. (2003).

Wijkpolitie

Terwijl voor sommige auteurs gemeenschapsgerichte politiezorg en wijkpolitie neerkomt op hetzelfde type politiezorg met een andere naam, maken anderen wel een onderscheid, niet zozeer op het vlak van de algemene filosofie maar wel in de structurele dynamiek die met deze twee types politiezorg gepaard gaat (Bolle, 1998; Casey, 2010). Bij gemeenschapsgerichte politiezorg staan gesprekken tussen de politie en de gemeenschap centraal, terwijl de wijkpolitie een weerspiegeling is van de relatie tussen de politie en de staat waarbinnen de politie haar prioriteiten bepaalt maar tegelijkertijd de organisatiestructuur ervan overneemt (Monjardet, 1996).

En nog belangrijker: de terminologieverschillen weerspiegelen de structuur van de overheidsinstanties. Zo leek de term *police de proximité* (wijkpolitie) in sommige Europese landen zoals Frankrijk nauwer aan te sluiten bij de strategie om de politie dicht bij de bevolking te brengen zonder de burger bij de politiestrategieën te betrekken, wat in schril contrast staat met het gedecentraliseerde politiesysteem in de VS (Jenkins, 2013).

Volgens het Réseau international francophone de formation policière (FRANCOPOL) hanteert het wijkpolitiemodel drie basisprincipes (Brien, 2015):

1. Een vertrouwensrelatie tussen de politie en de bevolking opbouwen.
2. De politie werkt samen met tal van sociale belanghebbenden.
3. Misdaadpreventie en openbare wanorde oplossen.

Daarom kan het concept wijkpolitie makkelijk verbonden worden met het algemene idee van politiewerk met meerdere instanties.

Plaatsgebaseerde misdaadpreventie

Crime Prevention through Environmental Design (CPTED, uitgesproken als sep-ted) staat voor misdaadpreventie door omgevingsontwerp, een preventiestrategie die in de jaren zestig en zeventig voor het eerst in de VS werd ontwikkeld. CPTED wordt gedefinieerd als: Het potentieel om de fysieke omgeving te beïnvloeden om gedragseffecten te sorteren die de frequentie en angst voor misdaad verminderen en zo de levenskwaliteit verbeteren (Crowe, 2000). CPTED legt zich toe op de fysieke en sociale omstandigheden die ongewenst of crimineel gedrag creëren. In de beginfase beperkten de principes zich voornamelijk tot kansenstructuren die misdaad verhinderen of juist vergemakkelijken. De eerste generatie CPTED was op drie principes gestoeld: *Natuurlijke bewaking*, *natuurlijke toegangscontrole* en *territoriale versterking en ruimtebeheer* (Newman 1972). Deze aanpak was volledig gericht op de rationale dader die risico's en beloningen tegen elkaar afweegt voordat hij/zij een misdaad begaat.

Saville en Cleveland zijn de grondleggers van de tweede generatie CPTED binnen het algemene debat over plaatsgebaseerde misdaadpreventie (Saville & Cleveland 1997). Ze breidden de theorie van de eerste generatie CPTED uit door verder te gaan dan het drieluik ontwerp-gevolgen-misdaad en suggereerden om sociale factoren op te nemen in de strategie rond plaatsgebaseerde misdaadpreventie (Saville & Cleveland 2013). Saville en Cleveland hameren op een combinatie van situationele en sociale benaderingswijzen voor misdaadpreventie. Ze pleiten er met name voor om afstand te nemen van holistische, macrosociale welzijnsoplossingen op lange termijn, zoals het scheppen van arbeidsplaatsen en economische heropleving. In plaats daarvan zou de focus op "specifieke sociale en culturele dynamieken in elke afzonderlijke stadswijk" (ibid p. 81) moeten liggen. Het duo schaarde zich in feite achter sociale criminaliteitspreventie op microniveau. De tweede generatie CPTED staat voor *sociale cohesie* en *verbondenheid*, ondersteuning van een specifieke *gemeenschapscultuur* en *drempelcapaciteit* of een goed evenwicht tussen mogelijke

misdaadgeneratoren (nachtclubs, leegstaande gebouwen) en sociale stabilisatoren zoals veilige gemeenschapszones en jeugthuizen (Saville & Cleveland 1997, 2003a, 2003b, 2013).

Gemeenschapsgerichte politiezorg, probleemgerichte politiezorg en wijkpolitie zijn dan misschien verschillende termen, ze hebben zeker raakpunten: de idee van samenwerkingsverbanden met meerdere instanties en de praktijk om de gemeenschap te betrekken bij de ordehandhaving.

3.6. Methodes van het sociaal werk

Sociaal werk is zowel interdisciplinair als transdisciplinair en put uit een brede waaier aan wetenschappelijke theorieën en onderzoek. 'Wetenschap' wordt hierbij in haar meest fundamentele betekenis als 'kennisbron' geïnterpreteerd. Sociaal werk bouwt verder op zijn eigen voortdurend evoluerende theoretische grondslagen, onderzoek en theorieën uit andere menswetenschappen (IASSW AIETS 2019¹²).

Outreaching werken

“Een gemeenschapsgerichte activiteit die erop gericht is om individuen of groepen uit specifieke doelgroepen te benaderen die door de bestaande diensten of via de klassieke kanalen voor gezondheidsvoorlichting niet doeltreffend benaderd of bereikt worden” (Hartnoll et al, 1990).

Individueel maatschappelijk werk

Individueel maatschappelijk werk, ook wel gekend als *social casework*, is een proces dat bepaalde sociale diensten gebruiken om mensen te helpen om beter met hun sociale problemen om te gaan (Perlman, 1973). Het is een techniek die de kennis en vaardigheden uit de wetenschap van menselijke relaties inzet bij het onderhouden van die relaties om daadkracht bij het individu en middelen in de gemeenschap te mobiliseren die ervoor zorgen dat de cliënt beter past binnen zijn of haar totaalomgeving of in delen van die omgeving (Lattke, 1955). Binnen individueel maatschappelijk werk wordt een behandeling gezien als een gecoördineerde combinatie van gebeurtenissen die, zoals het diagnostisch aangewezen is, streven naar een verandering in de persoon of in zijn of haar sociale of interpersoonlijke omgeving of beide. De methode tracht om de uitwisseling tussen mens en omgeving te wijzigen. Die doelstellingen worden grotendeels verwezenlijkt in de vorm van gesprekken tussen cliënt, sociaal werkers en andere belangrijke personen via een reeks concrete ondersteuningsmaatregelen (Hollis, 1977). De methode van individueel maatschappelijk werk leidt ertoe dat een cliënt een relatieproces met eigenlijk één enkele persoon gebruikt om zijn/haar eigen en het algemene maatschappelijk welzijn te verbeteren (Galuske, 2013 naar Smalley 1977).

Groepsmaatschappelijk werk

Binnen groepsmaatschappelijk werk zorgt de specifiek daarvoor opgeleide groepsleider ervoor dat de ontwikkeling van de gehele persoonlijkheid van mensen binnen een groep makkelijker verloopt. De band onder de groepsleden en hun relatie met de groepsleider is hierbij cruciaal. Feitelijke problemen ondervinden en aanpakken is echter ook essentieel om vooruitgang te boeken (Lattke, 1962). Groepsmaatschappelijk werk kan beschreven worden als een leerproces dat zich in de eerste plaats richt op de ontwikkeling en sociale aanpassing van individuen door vrijwillig deel uit te maken van een groep en dat dit lidmaatschap in tweede instantie aangrijpt als een middel om andere sociaal wenselijke doelstellingen te bevorderen. Groepsmaatschappelijk werk vormt een methode die bewust kleine, beheersbare groepen als leercentrum gebruikt. De pedagogische ondersteuning is gebaseerd op het analyseren en actief sturen van de groepsprocessen (Kelber, 1965). Groepsmaatschappelijk werk is een proces dat erop gericht is om individuen in en via kleine eerstelijns groepen te helpen om in de wenselijke richting te veranderen. Dit proces erkent het vermogen van sociale krachten die in kleine groepjes samenkomen en tracht om die krachten aan te wenden om de cliënten te veranderen. De samenstelling, ontwikkeling en het proces binnen de

¹² Zie: <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/>

groep is actief en voorzichtig gestuurd door de groepsbegeleider op de manier die hij of zij met het oog op de doelstellingen vastgelegd heeft (Vinter, 1972). Betekenisvolle groepservaringen helpen individuen om beter te functioneren in de maatschappij en beter te beantwoorden aan hun persoonlijke noden in het openbare leven (Konopka, 1971).

Gemeenschapswerk

Gemeenschapsorganisatie voor maatschappelijk welzijn wordt als een van de meest fundamentele methodes uit het sociaal werk beschouwd. In haar eenvoudigste vorm komt die organisatie neer op een groep burgers uit een gemeenschap (bv. een stad) die samenkomen om een gemeenschappelijke behoefte planmatig te vervullen. Maar als beroepsactiviteit met beproefde methodes en erkende onderwijsvaardigheden is gemeenschapsorganisatie een proces waarin de middelen en behoeftes voor maatschappelijk welzijn binnen een geografisch of inhoudelijk beperkt werkveld gecoördineerd worden (Lattke, 1955). Gemeenschapswerk verwijst naar een proces waarbij een gemeenschap haar noden en doelstellingen vastlegt, indeelt en prioriteert, vertrouwen opbouwt en de wil ontwikkelt om iets te verwezenlijken door interne en externe middelen te mobiliseren om de noden te vervullen. Zo neemt de gemeenschap dus een actieve rol op en bevordert hierbij een samenwerkingsgerichte houding en het actief beoefenen ervan (Galuske, 2013 naar Ross, 1968). Het is een methode waaruit heel wat initiatieven voortvloeien waarbij de bevolking uit een ruimtelijk gebied gemeenschappelijke problemen erkent, eerdere ervaringen van machteloosheid overwint, haar eigen middelen ontwikkelt in de vorm van solidariteit en problemen aanpakt. Mensen leren persoonlijke gebreken te doorbreken en individuele stabiliteit te ontwikkelen, terwijl ze tegelijkertijd de handen ineenslaan om dringende noodsituaties (op korte termijn) op te lossen en de oorzaken van achterstand en onderdrukking weg te werken (Karas & Hinte, 1978). Gemeenschapswerk is de collectieve term die wordt gehanteerd om de verschillende werkvormen te beschrijven die er allen op gericht zijn om de sociaal-culturele omgeving te verbeteren die als problematisch wordt bestempeld, binnen territoriale of functionele grenzen (gemeenschappen). Die verbetering moet op een methodologische wijze gebeuren onder de deskundige begeleiding van theoretisch en praktisch geschoolde sociaal werkers en met de actieve deelname van de gemeenschap in kwestie. Centraal staan het aanpassen van de probleemgroep aan de omgeving, het wijzigen van de (houdingen, gedragingen van de) omgeving en het gezamenlijk doorgronden van vaardigheden of instanties die volgens de relevante culturele normen noodzakelijk zijn (Ludes, 1977).

Straatwerk

Straatwerk is een belangrijk element in sociaal werk. We raden aan om binnen de SWaPOL-lezingen te verwijzen naar de 'International Guide on the Methodology of Street Work throughout the World'¹³. Dit handboek werd in 2008 door een aantal experts uit het Internationale netwerk van sociale straatwerkers opgesteld onder leiding van Dynamo International. Deze internationale gids

- vormt een kennismaking met principes en doelstellingen van straatwerk,
- reikt praktijken, methodes en instrumenten voor straatwerk aan en
- bespreekt de contexten en uitdagingen van straatwerk.

Vooraf de onderdelen over sociale uitsluiting en criminalisering en repressie bieden voer voor discussie in de SWaPOL-opleiding.

¹³ Dit handboek kan [hier](#) gedownload worden.

Doelstellingen van straatwerk

- De onbereikbaren bereiken - De doelstelling van straatwerk om met individuen, groepen van kinderen, jongeren of volwassenen te spreken die ondersteuning of hulp nodig hebben maar die onbereikbaar lijken of die via de bestaande organisaties en instanties niet te bereiken zijn.
- Motivatie en begeleiding - Samenwerken met de doelgroep om hen te helpen kiezen en indien mogelijk over te gaan op alternatieve activiteiten (school, werk, hobby's) en indien nodig andere vormen van ondersteuning of behandeling zoeken.
- Maatschappelijke opvoeding - Een doelgroep leren hoe ze het bestaande vangnet gebruiken en ervoor zorgen dat de middelen uit het gebied de doelgroep in kwestie van de meest aangewezen diensten en instrumenten voorzien.
- Een aanpak van onderaf - Om het moeilijke aanpassingsproces te vergemakkelijken en uitsluiting weg te werken die in bepaalde instellingen ingebakken zit, ofwel onrechtstreeks door te handelen in de omgeving van de mensen, ofwel rechtstreeks door in groepjes met kinderen, jongeren of volwassenen te werken.
- Politiek en sociaal bewustzijn - De straatwerker moet de leefomstandigheden van kinderen en jongeren ook daadwerkelijk zien om maatregelen te kunnen invoeren die ze wat kunnen verbeteren. Hij of zij moet de politieke autoriteiten systematisch ter verantwoording roepen voor de situatie en noden van de mensen op straat.

(International Guide on the Methodology of Street Work throughout the World; pagina 18.)

Bovendien stellen de auteurs dat de verschillen in de praktijk afhangen van het feit of straatwerkers verbonden zijn aan een openbare of privé-organisatie of een plaatselijke vereniging (seculier of religieus). Ook de erkenningsgraad van straatwerk en het al dan niet opgenomen zijn in wetteksten spelen een rol.

Sociaal-ruimtelijke analyse

Sociaal-ruimtelijke analyse is een methodologisch principe van gemeenschapswerk of wijkwerk dat er niet op gericht is om individuen in een sociale ruimte te veranderen, maar wel om hen te leren opkomen voor zichzelf, samen met andere actoren zoals sociaal werkers, om hun persoonlijke omstandigheden, hun omgeving en infrastructuur te veranderen en vorm te geven. Dankzij sociaal-ruimtelijke oriëntatie zouden individuen in staat moeten zijn om hun persoonlijke omstandigheden op te lossen en zichzelf in de sociaal-ruimtelijke context van hun omgeving een plek te geven. Sociaal-ruimtelijke oriëntatie is geen theoretische opzet of een op zich staande aanpak. Het is eerder een concept dat bruggen slaat tussen theoretische concepten voor sociale ruimte en de praktijk van sociaal werk in die sociale ruimte. De methode verschaft inzicht in hoe de sociale ruimte werkt en wat er met en binnen die ruimte en ook met sociaal werk mogelijk wordt, wanneer een geografisch-fysieke ruimte een sociale ruimte wordt (Baum, 2018).

Volgens Hinte (2009) hanteert sociaal-ruimtelijke oriëntatie vijf principes:

1. De belangen en de wensen van de mensen vormen het uitgangspunt van elke op de sociale ruimte gerichte maatregel.
2. Sociaal-ruimtelijke oriëntatie spitst zich toe op initiatieven en zelfhulp.

3. Oplossingen voor maatschappelijke problemen worden op een middelengerichte manier gezocht.
4. Benaderingen die op alle doelgroepen van toepassing zijn en de interactie tussen alle mensen in een sociale ruimte worden als potentieel gezien.
5. Succesfactoren van op de sociale ruimte gericht werk zijn samenwerking over sectoren heen en netwerken.

Vanuit een disciplinair en professioneel perspectief van sociaal werk is de openbare ruimte de plek waar interacties rond sociale relaties, sociale posities en verschillende levenswijzen van mensen naar voren komen en zichtbaar worden. Vanuit een interdisciplinair en analytisch perspectief maakt sociaal-ruimtelijke analyse met toegepaste enquête- en evaluatiemethodes een gedifferentieerd onderzoek mogelijk van de verbanden tussen concrete maatschappelijke fenomenen en belangen, maar ook van sociale ongelijkheden die aan de basis van tal van nieuwe problemen en conflictsituaties in de openbare ruimte liggen. De openbare ruimte wordt via sociale controle of door uiteenlopende nationale of private regelgevingen georganiseerd, zoals juridische normen, bouwconstructies, technische instrumenten of persoonlijke interventies. Met sociaal-ruimtelijke benaderingen, participatieprocessen of opvolging worden niet-vertegenwoordigde en momenteel onderdrukte belangen van gebruikers zichtbaar om zo de dagelijkse planning en het ontwerp van de openbare ruimte te ondersteunen. Verschillen in de openbare ruimte zijn bijzonder belangrijk en worden als verstoord ervaren wanneer personen of groepen niet kunnen voldoen aan de normale verwachtingen, bv. wanneer hun uiterlijk, hun gewoontes of vaardigheden afwijken van wat gebruikelijk is. Wanneer hun anders-zijn tot een probleem leidt in de openbare ruimte of op de openbare weg, worden die groepen vaak geconfronteerd met controle- of normalisatiemaatregelen, die hen de toegang of intrek belemmeren. Conflicten in en rond de openbare ruimtes moeten geïnterpreteerd worden als uitingen van botsende toe-eigeningsprocessen, sociale ongelijkheden, asymmetrische machtsverhoudingen en sociale tegenstellingen (AG Sozialer Raum der OGSA, 2016).

Sociale ruimtes worden in de praktijk sterk verschillend gezien en gewaardeerd. Het is dan ook niet verrassend dat verschillende aspecten en onderzoeksmethodes naar voren geschoven worden om sociale ruimtes in het domein van sociaal werk empirisch op te tekenen, te beschrijven en vergelijkend te evalueren. Terwijl sociaal-ruimtelijke analyse in stadssociologisch onderzoek meestal in een nauwgedefinieerde betekenis gehanteerd wordt - namelijk als statistische processen die een stadsgeheel opsplitsen in relatief homogene onderdelen qua sociale en structurele kenmerken - wordt het in sociaal werk meer in algemene zin geïnterpreteerd voor tal van benaderingen en procedures. Die kunnen grofweg in twee hoofdcategorieën onderverdeeld worden:

1. Enerzijds omvat het spectrum aan mogelijkheden structuurgerichte benaderingen die bijzondere aandacht besteden aan de sociale en demografische samenstelling van de omwonenden alsook aan de meetbare kenmerken van de structurele en infrastructurele uitrusting. Daarnaast zijn er fenomenologische en interactiegerichte benaderingen die bekijken hoe sociale ruimtes of de objectieve sociaal-ruimtelijke omstandigheden waargenomen worden vanuit het perspectief van de personen in kwestie en in de dagelijkse sociale praktijk van de bewoners, wat ze betekenen voor de buurtbewoners en wat hun relevantie voor de maatregel is.
2. Anderzijds kunnen we een onderscheid maken tussen studies die verwijzen naar sociaal-ruimtelijke eenheden binnen bepaalde grenzen (districten, wijken) en vormgevende benaderingen waarbij de definitie van sociale ruimtes en de grenzen ervan het resultaat zijn van sociaal-ruimtelijke analyse. De combinatie van deze twee verschillen leidt tot de volgende vier hoofdvarianten van sociaal-ruimtelijke analyse:

1a. Een niet-formatieve, structuurgerichte sociaal-ruimtelijke analyse vereist meetbare en vergelijkbare kenmerken van de sociale structuur en infrastructuur van een gebied binnen de grenzen van dat gebied.

1b. Een formatieve, structuurgerichte sociaal-ruimtelijke analyse maakt een onderverdeling met een procedure die sociaal en infrastructureel gelijkaardige ruimtelijke eenheden als een behandelt.

2a. Een niet-formatieve, fenomenologische, interactiegerichte sociaal-ruimtelijke analyse buigt zich over de betekenis en relevantie van ruimtelijke feiten tijdens het leven in verband met een bepaald gebied en binnen de grenzen ervan.

2b. Een formatieve, fenomenologische, interactiegerichte sociaal-ruimtelijke analyse duidt territoriale grenzen aan die significant en relevant zijn voor de maatregel in de sociale praktijk en binnen de kijk op het leven/de wereld van de bewoners (Boettner, 2007).

Een praktijkgerichte methode voor sociaal-ruimtelijke analyse lijkt nuttig binnen deze opleiding. Die heet gestructureerde wijkinspectie:

Gestructureerde wijkinspectie is een observatie- en bevragsingsproces in twee fasen dat meer kennis en een beter begrip van de verschillende percepties en interpretaties - zowel van sociaal werkers als van de betrokken cliënten - van de sociaal-ruimtelijke eigenschappen van duidelijk afgebakende wijksegmenten bewerkstelligt. In de eerste stap van de analyse wordt de wijk die eerder in observatiesegmenten werd opgedeeld meerdere keren door verschillende sociaal werkers geobserveerd in observatierondes. Hierbij zoeken zij echter geen contact met de bevolkingsgroepen op. In de tweede stap, de daaropvolgende bevragsingsfase, vinden er wijkinspecties met cliënten plaats op hun ontmoetingsplekken om inzicht te verwerven in hun dagelijkse leven en invalshoeken. Nadat deze twee fasen van de analyse afgerond zijn, is het mogelijk om op basis van de verschillende perceptieniveaus de processen in de wijk gedifferentieerd en dichter te evalueren. Hoewel gestructureerde wijkinspectie een tijdrovend proces vormt, leidt het in de praktijk tot een precies sociaal-ruimtelijk begrip dat de basis kan vormen voor bv. volgende onderzoeken van de instantie. De term 'gestructureerd' verwijst naar twee aspecten van de procedure. Enerzijds naar de definitie van bepaalde routes in de wijk, naar de herhaalde inspectie van die wegen en plaatsen op verschillende tijdstippen, maar ook naar het voortdurend bijhouden van de observatierondes. Anderzijds is de combinatie van observatierondes en inspecties met cliënten bedoeld om de complexe interacties in sociaal-ruimtelijke relaties systematisch te onderzoeken (Krisch, 2002).

Contact met en verwachtingen van cliënten

Het contact tussen sociaal werkers en cliënten is minder belastend en boezemt meer vertrouwen in dan de relatie met de politie. Dat contact is niet steeds maar meestal wel vrijwillig. Zelfs wanneer dat niet het geval is, kunnen sociaal werkers op zijn minst duidelijk maken dat ze niet onder het legaliteitsbeginsel vallen en verregaande vertrouwelijkheidsverplichtingen moeten naleven waardoor persoonlijke zaken in alle vertrouwen besproken kunnen worden. Niet enkel die specifieke situatie, maar ook de omgevingen die sterk verschillen van die van straatwerkers bijvoorbeeld maken intensievere vormen van contact en interactie mogelijk die ook (en daarom doorgaans) langer duren dan die met de politie. Werkrelaties kunnen dus op volledig andere basis vorm krijgen, met een grotere klemtoon op stabiliteit, en verder opgebouwd worden. De cliënten vergeten de objectieve controlefunctie van sociaal werk zeker niet, maar die blijkt vaak dubbel te zijn. In principe wordt er van sociaal werkers verwacht dat ze proberen om de cliënten te begrijpen en ook met hen willen communiceren. Sommige mensen associëren sociaal werkers echter ook met een beeld van zwakte in plaats van met daadkracht. Daarom kan er geopperd worden dat niet

iedereen de uitspraken en aanbevelingen van sociaal werkers noodzakelijkerwijs heel serieus neemt - in tegenstelling tot de uitspraken van politieagenten (Möller, 2019).

4. Leeractiviteiten

In dit onderdeel van het handboek reiken we een aantal ideeën aan om de SWaPOL-opleiding interactief op te bouwen. Al deze oefeningen zijn al eerder ontwikkeld en getest. We hebben ze simpelweg overgenomen en aangepast voor deze opleiding.

4.1. Oefening 1: Ontmoeting op de markt

Algemene beschrijving:

Deze oefening kan gebruikt worden bij het prille begin van de opleiding om de deelnemers met elkaar te laten kennismaken.

Op basis van het overkoepelende thema 'openbare ruimte' beelden de deelnemers en opleiders zich een markt in waar mensen elkaar ontmoeten en zich kort voorstellen. Het idee van de markt kan ook al een subtiele verwijzing zijn naar het thema 'openbare ruimte' in deze SWaPOL-opleiding. Deze oefening helpt mensen elkaar te leren kennen en zowel gelijkenissen als verschillen te erkennen en erover na te denken. De ontmoetingen kunnen verlengd worden tot korte interviews over de professionele achtergrond. Hierbij kan aandacht worden besteed aan taal (accenten, formaliteiten, stem), kleding (formeel of casual) en andere persoonlijke kenmerken.

Materiaal:

- Een grote ruimte waarin alle deelnemers kunnen rondwandelen.

Instructies:

Stap 1:

- Uitleg: Beeld je een markt in en wandel heen en weer. Wanneer je iemand ontmoet, stop je even om jezelf voor te stellen en een informeel gesprek over je baan te voeren.
- Vragen: Hoe heet jij? Waarin ben je beroepshalve gespecialiseerd? Waarom neem je deel aan dit programma? Heb je hobby's? Wat vind je leuk aan je baan en wat niet?

Stap 2:

- Ga in een cirkel staan en vertel de groep wie je ontmoet hebt.
 - Wat heb je opgemerkt?
 - Werd het beroep van je gesprekspartner duidelijk?
 - Zo ja, waarom?

Tijd: 15 minuten

4.2. Oefening 2: De Derdianen¹⁴

Algemene beschrijving:

Dit spel simuleert een ontmoeting van twee culturen. Een team ingenieurs trekt naar een ander land om er de plaatselijke bevolking (de 'Derdianen') te leren hoe ze een brug moeten bouwen. Deze oefening is bedoeld om verschillende habitus en culturen te simuleren. Deelnemers moeten manieren vinden om de normen van een vreemde cultuur te decoderen zodat ze met de bevolking kunnen communiceren. Het doel van het spel is om stereotypen van verschillende culturen te doorbreken en na te denken over verschillen in cultureel gedrag. In deze SWaPOL-opleiding vormen de verschillende culturen een metafoor voor de verschillen in beroepsethiek.

Materiaal:

- Potloden, linialen, scharen, vellen papier, plakband. Leg blaadjes klaar met de instructies zodat de groepjes die kunnen lezen.

Instructies:

Stap 1:

Verdeel de groep in twee groepen met zowel mannen als vrouwen. De politieagenten zitten in groep A, de sociaal werkers in groep B. Een groep van tien personen is het team ingenieurs dat de andere groep ('de Derdianen') leert hoe ze een brug moeten bouwen. Elke groep bereidt zich in een afzonderlijke ruimte/zone voor.

Instructies voor de Derdianen

- De situatie: Jullie leven in het land Derdia. Er bevindt zich een diepe vallei tussen jullie stad en de volgende stad. Jullie moeten drie dagen wandelen om naar de markt te gaan. Met een brug over de vallei zouden jullie daar maar twee uur over doen. Jullie regering is een contract aangegaan met buitenlanders om naar Derdia te komen en jullie te leren hoe jullie een brug moeten bouwen. Jullie moeten een model voor die brug bouwen met papier, plakband en touw. Hierbij kunnen jullie scharen, linialen en potloden gebruiken. Jullie zijn vertrouwd met het materiaal, maar weten niets van bouwwerken af.
- Sociaal gedrag: De Derdianen zijn het gewoon om heel dicht bij elkaar te staan en communicatie werkt enkel wanneer personen heel dicht bij elkaar staan. Het wordt als bijzonder onbeleefd beschouwd om vanop een afstand te spreken. Wanneer je een groepsgesprek vervoegt, moet je heel dicht tegen elkaar gaan staan. Het is ook heel belangrijk dat je elke persoon groet die je ontmoet. In een gesprek moet je jezelf eerst voorstellen. Bijvoorbeeld: "Ik ben Jan van Derdia." Als de gesprekspartner niet op dezelfde manier antwoordt, wordt dat als onbeleefd beschouwd.
- Derdianenbegroeting: De Derdianen raken met hun rechterelleboog de rechterelleboog aan van de persoon die ze groeten. Een hand geven is echt een misstap. Derdianen zijn beledigd als je ze niet begroet (rechterellebogen aanraken) of als iemand tijdens een gesprek te ver weg staat. Wanneer ze beledigd zijn, schreeuwen de Derdianen luid.

¹⁴ Iltaforyouth, 2019; Interfaithalliance, 2019.

- Ja/nee: Derdianen gebruiken het woord 'nee' niet. Ze zeggen steeds 'ja', maar als ze 'nee' bedoelen, knikken ze empathisch terwijl ze fronsen en 'ja' zeggen.
- Werkgedrag: Het materiaal is gendergebonden: Scharen en linialen mogen enkel door mannen aangeraakt worden. Plakband en touw enkel door vrouwen. Potlood en papier is neutraal.
- Buitenlanders: Derdianen houden van gezelschap, maar zijn bijzonder trots op hun cultuur. Ze verwachten dat buitenlanders zich aan hun cultuur aanpassen. Voor de Derdianen is hun cultuur heel natuurlijk. Daarom kunnen ze die ook niet uitleggen aan anderen.

Instructies voor de ingenieurs

- Jullie zijn een groep ingenieurs van een internationaal bedrijf. Jullie firma heeft zojuist een heel belangrijk contract met de regering van Derdia ondertekend om de Derdianen te leren hoe ze een brug moeten bouwen. Jullie moeten dit in een korte tijd doen (jullie hebben slechts 30 minuten om de Derdianen te leren hoe ze een brug bouwen), anders zal het contract geannuleerd worden en verliezen jullie je baan. Er zijn veel bergen in Derdia en de Derdianen doen er meerdere dagen over om naar de dichtstbijzijnde stad te gaan. Met een brug zouden de Derdianen daar nog maar twee uur over doen. Denk eraan: jullie kunnen de brug niet bouwen - jullie moeten de Derdianen leren hoe ze dat zelf doen.

Stap 2:

Vorbereiding in groepen:

- Lees de instructies aandachtig. Ingenieurs: Beslis samen over jullie aanpak om de brug te bouwen. Derdianen: Leer en oefen jullie culturele gedragspatronen.
- Na 15 minuten: Twee leden van het ingenieursteam mogen vertrekken en een eerste contact leggen met de Derdianen gedurende drie minuten. Daarna keren ze terug om verslag uit te brengen aan hun team.
- De groep ingenieurs gaat naar de Derdianen om hen te tonen hoe ze een brug bouwen.

Stap 3:

De bruggenbouw:

- De modelbrug moet twee stoelen op een afstand van 80 cm overbruggen. Ze moet stabiel zijn. De onderdelen van de brug moeten in Derdia geknipt en opgebouwd zijn zodat de Derdianen alle bouwfases leren. Elk stuk moet met potlood en een liniaal getekend worden en met een schaar geknipt zijn.
- De modelbrug moet binnen 30 minuten gebouwd worden.

Stap 4:

Reflectie na het spel:

- De twee groepen nemen een flipchart en noteren hun opmerkingen over de volgende drie punten:
 - Feiten: Noteer enkel feiten (geen percepties) over de gedragsregels.
 - Gevoelens: Welke emoties hebben jullie waargenomen?
 - Interpretatie: Beschrijf de feiten. Bespreek de neiging om te denken dat anderen (zouden moeten) denken zoals wij doen; dat we verschillen vaak interpreteren als juist of fout, zonder na te denken over verschillen in cultureel gedrag.

- Bespreking van de communicatie-uitdagingen: Wat hebben jullie over elke cultuur geleerd? Waar gingen jullie van uit? Welke aannames waren fout?
- Leg de metafoor uit! Communicatie en gedragspatronen.

Tijd: 1,5 uur

4.3. Oefening 3: Gedachten uitwisselen over zelfbeelden in interprofessionele groepen

Algemene beschrijving:

In deze oefening zullen de deelnemers het zelfbeeld van elk beroep bespreken. Volgens welke algemene principes werken sociaal werkers en politieagenten? Welke invloed heeft de organisatiestructuur op het werk? Welke werkwijzen hanteren ze? Hoe is hun relatie met cliënten?

Deze oefening is bedoeld om je eigen beroep te definiëren door de voorwaarden, taken en verplichtingen ervan te formuleren en om een duidelijk beeld te krijgen van het andere beroep. Dat is de basis voor kennis, wederzijdse aanvaarding en communicatie, coördinatie en tot slot samenwerking.

Materiaal:

- *Papier en stift voor een flipchart*

Instructies:

Stap 1:

- Verdeel de deelnemers in kleine gemengde groepjes met twee/drie sociaal werkers en twee/drie politieagenten.
- Bespreek het gegeven dat beide beroepen zich toespitsen op vooroordelen, verschillen en raakvlakken en schrijf de relevantste aspecten van de discussie op de flipchart. Het kan helpen om met tekeningen en symbolen te werken in plaats van woorden.

Stap 2:

- Presenteer en bespreek de relevantste aspecten van jullie discussie met de anderen.

Tijd: 30-40 minuten

4.4. Oefening 4: Woordenwolk

Algemene beschrijving

Je kunt woordenwolken maken met een interactieve onlinetool zoals Mentimeter. Zo kan de presentator het publiek betrekken, antwoorden op een vraag ontvangen en die ook onmiddellijk allemaal tonen in een woordenwolk.

Je kunt deze tool gebruiken om stereotypen en eigenschappen van beide beroepen te verzamelen. Aangezien de deelnemers bepaalde eigenschappen die ze met het andere beroep verbinden simpelweg intypen in het systeem, blijven ze anoniem en wordt directe confrontatie met de andere groep vermeden. Er worden geen individuele antwoorden getoond. In plaats daarvan is de woordenwolk een visuele weergave van de woorden die de deelnemers het meest gebruikten om de beroepen en hun vertegenwoordigers te beschrijven. Op die manier worden mogelijke vooroordelen indirect en vriendelijk gevisualiseerd.

Materiaal

Wifitoeegang voor alle deelnemers, smartphones, www.mentimeter.com

Instructies

Bereid de vragen voor in Mentimeter, bijvoorbeeld: “Wat komt er in je op wanneer je aan politieagenten/sociaal werkers denkt?”

Vraag de sociaal werkers en politieagenten om hun eigen toestel te gebruiken om in te loggen op www.menti.com en afzonderlijke woorden in te geven die ze verbinden met het andere beroep.

Vraag het beide groepen om de beurt.

Toon de resultaten afzonderlijk in woordwolken aan de deelnemers en bespreek de resultaten.

Tijd: max. 30 minuten

4.5. Oefening 5: Wissel informatie uit over opleidingsprogramma's van de beroepen

Algemene beschrijving:

De deelnemers erkennen de verschillen in de historische en organisatorische structuren van de verschillende opleidingsprogramma's en begrijpen de sleutelconcepten uit het opleidingsprogramma en de plaats die preventie in het dagelijks werk inneemt. Tot slot verwerven ze inzicht in en begrip van de logica van de leidende beginselen van het andere beroep.

Instructies

Stap 1: Binnen de beroepsgroep per twee het opleidingsprogramma reconstrueren.

Stap 2: 2 politieagenten en 2 sociaal werkers stellen de programma's van hun basisopleiding en bijscholingen aan elkaar voor en leggen die uit. Ze belichten hierbij de elementen die ze voor de dagelijkse praktijk van hun beroep het belangrijkste vinden. Welke opleidingsonderwerpen lijken de grootste impact te hebben op het algemene beeld van de politie en het sociaal werk?

Stap 3: De politieagenten en sociaal werkers vertellen de groep wat ze over het andere beroep geleerd hebben. Ze kunnen hierbij flipcharts, mindmaps, diagrammen enz. gebruiken.

Stap 4: De laatste wijzigingen worden voorgesteld door docenten met ervaring in politiezorg en sociaal werk, in historische ontwikkeling, beleidsmaatregelen en de praktijk.

Tijd: max. 20 minuten

Op dit moment kunnen **uitgenodigde gastsprekers** (of de opleiders zelf) extra informatie meegeven over de historische ontwikkeling van de beroepen en de respectievelijke opleidingsprogramma's in het land (en daarbuiten). Sociaal werk en gemeenschapsgerichte politiezorg moeten toegelicht worden met het oog op de nationale administratieve opleidingsprogramma's.

Onderwijs en opleiding in sociaal werk

Een korte inleiding tot de geschiedenis van sociaal werk als een beroep kan rond deze vragen opgebouwd worden:

- Wat waren de sociale, politieke en economische omstandigheden die aan de wieg lagen van sociaal werk als beroep?
- Hoe ontwikkelde de beroepsopleiding sociaal werk (en gerelateerde domeinen) zich als een academisch onderwerp?
- Is sociaal werk een wetenschap?

Specifieke opleidingen misdaadpreventie en gemeenschapsgerichte politiezorg

Opleidingen in misdaadpreventie en gemeenschapsgerichte politiezorg zijn een eerder complexe aangelegenheid binnen de structuur van de politieopleidingen. Misdaadpreventie maakt tot op zekere hoogte deel uit van elke basisopleiding bij de politie, maar de specifiekere aspecten van misdaadpreventie worden enkel in bijscholingen binnen de politie aangeleerd. Daarnaast kunnen

politieagenten extra opleidingen volgen bij speciale instellingen buiten de politie (bv. preventie van verslaving en middelengebruik, veiligheidsbeheer, informatiegestuurde politiezorg enz.). Gast sprekers kunnen volgende vragen onder de loep nemen:

- In welke mate maakt preventie deel uit van de algemene politieopleiding?
- Welke onderwerpen komen in de afzonderlijke modules rond misdaadpreventie aan bod?
- Welk soort expertise bouwen misdaadpreventieagenten op en hoe passen ze die expertise toe in gemeenschapsgerichte politiezorg?

4.6. Oefening 6: Excursie - Sociaal-ruimtelijke analyse

Algemene beschrijving:

De deelnemers moeten bewust gemaakt worden van de fysieke en sociale eigenschappen van openbare ruimtes om maatschappelijke problemen in verband te kunnen brengen met plaatselijke structuren. In sociaal-ruimtelijke analyses moeten er vormen van gebruik en toe-eigening van de openbare ruimte geobserveerd worden om de significantie en evaluatie van structurele problemen beter te begrijpen. Er wordt een observatieprotocol opgesteld volgens de functionaliteits- en esthetiekriteria van de locaties. De observaties van sociale interacties worden genoteerd. Tegelijkertijd zou het probleem om sociaal-ruimtelijke situaties te interpreteren duidelijk moeten worden: Wat zijn de verschillen tussen de interpretaties van de sociaal werkers en de politieagenten met betrekking tot veiligheidsproblemen?

Materiaal:

- Kies specifieke locaties in de stad en laat kleine groepjes die bezoeken.
- Bereid stadskarten voor die tonen hoe ze daar kunnen komen en gedetailleerde kaarten van de locaties.
- Bereid een sjabloon voor een observatieprotocol voor.

Instructies:

Stap 1: Excursie

Selecteer verschillende locaties die de deelnemers in kleine groepjes moeten bezoeken (bv. treinstations, metrostations, stadspaleizen, parken, openbare toiletten enz.). Je kunt per beroep afzonderlijke groepjes vormen: a) sociaal werkers en b) politieagenten (niet in uniform!).

Het **sjabloon voor het observatieprotocol** kan vragen bevatten zoals:

In verband met de ruimte:	In verband met de mensen in de ruimte:
Welk soort gebouwen zijn er (grootte, volume, materiaal)? Hoe zien ze eruit?	Wie gebruikt deze ruimtes?
Zijn er pleinen? Hoe zien ze eruit? Wat valt er zoal te zien?	Hoelang blijven mensen er (is het een doorgangplaats of een plek waar je blijft)?
Zijn er winkels, bars, restaurants, sportterreinen, wooncomplexen, voorzieningen voor openbaar vervoer, taxistandplaatsen, doorgangen, speelterreinen enz.?	Wat doen de mensen? Is er sociale interactie?

Wat is het algemene karakter van de locatie?	Zijn er verschillende generaties en culturen aanwezig? Overheersen er bepaalde groepen op deze locatie?
Welk soort inrichting is er?	Wat is de stemming van de mensen die de ruimte gebruiken?
Zijn er tekenen van graffiti of tagging, politieke statements of subculturen?	Merk je conflicten op? Welk soort conflicten en waarover gaan ze?
Is er groen in de omgeving? Welke flora en fauna zie je?	Beeld je deze plaats in een ander seizoen in! Wat verandert er?

Stap 2: Analyse van de excursie in de klas

De observaties worden met de hele groep gedeeld. Foto's van de excursie kunnen getoond worden.

Bespreek de sociaal-ruimtelijke samenhang in kleine groepen (gemengd 2x2):

- Hoe zijn de fysieke en sociale kenmerken met elkaar verbonden? Veroorzaakt het ene het andere?
- Zijn er criminele hotspots? Zijn er 'honingpotten' (trekpleisters voor bepaalde bevolkingsgroepen)?
- Welk soort beveiligings- en veiligheidsproblemen kunnen zich voordoen of doen zich voor?
- Zijn er mogelijke oorzaken voor een conflict?
- Wat bepaalt de manier waarop mensen handelen/zich gedragen in de geobserveerde ruimte?

Andere mogelijkheid:

- Beeld je in dat je de locatie door de ogen van het andere beroep ziet. Wat zouden zij zien?

Slotvragen:

- Wat moet er gedaan worden om deze plaats beter, mooier en veiliger te maken?
- Hoe kunnen politieagenten en sociaal werkers samen stappen ondernemen om dat te bewerkstelligen?
- Wie zou er hierbij nog betrokken moeten worden (diensten voor openbaar vervoer, stedenbouwkundigen, productontwerpers, tuinarchitecten, scholen enz.)?

Tijd: 4-6 uur (afhankelijk van de locatie van de uitgekozen plaatsen)

5. Herhalingsvragen

- Wat zijn de voornaamste verschillen qua beroepscultuur tussen de politie en sociaal werk?
- Welke concepten uit de politiezorg en sociaal werk kunnen helpen om de twee beroepen bij elkaar te brengen? Vind de sleutelementen in de concepten!
- Welke praktijken uit sociaal werk/politiezorg zijn volgens jou het doeltreffendst bij gezamenlijke interventies in de openbare ruimte?
- Welke (veranderingen aan) organisatiestructuren zijn er nodig om tot een betere samenwerking tussen de politie en sociaal werk te komen?
- Beschrijf een situatie waarin sociaal-ruimtelijke analyse kan worden toegepast als een nuttige methode om conflicten in de openbare ruimte op te lossen.

6. Referenties

- AG Sozialer Raum der OGSA (2016): Soziale Arbeit und öffentlicher Raum in der Stadt. Positionspapier. In: www.ogsa.at/ags/sozialer-raum (17 mei 2019).
- Barber B. (1963): Some Problems of the Sociology of the Professions. In: Daedalus – Journal of the American Academy of Arts and Sciences; herfst 1963; The MIT Press; Cambridge.
- Baum, D. (2018): Lehrbuch Stadt und Soziale Arbeit. Stadtsoziologische Grundlagen Sozialer Arbeit. Beltz Juventa.
- Bayley, D. & Shearing C.D. (1996). The Future of Policing. Law & Society Review, Vol. 30, Nr. 3.
- Biggs J. & Tang C. (2011): Teaching for Quality Learning at University. What the Student Does. Society for Research into Higher Education. 4de editie. Open University Press. Maidenhead.
- Boettner, J. (2007): Sozialraumanalyse. Soziale Räume vermessen, erkunden, verstehen. In: Michel-Schwartz, B. (Reds.): Methodenbuch Soziale Arbeit. Verlag für Sozialwissenschaften.
- Bolle, P. (1998). La Police de proximité: Notion, Institution, Action. EGUZKILORE, Nummer 12. San Sebastián. Geraadpleegd van: <http://www.ehu.eus/documents/1736829/3342827/Eguzkilorre+12-14.+Pierre-Henri+Bolle.pdf>
- Braga, A. (2008). Problem Oriented Policing and Crime Prevention. Criminal Justice Press Monsey, New York, U.S.A. Geraadpleegd van: http://www.popcenter.org/library/reading/pdfs/braga_pop_intro.pdf
- Brien, P. (2015). Guide : La police de proximité, un concept appliqué à la Francophonie. Collection d'ouvrages FRANCOPOL, Montréal. Geraadpleegd van:
- Burawoy, M. (2005): For Public Sociology. Presidential Address. American Sociological Review. Vol 70. 4-28 februari.
- Casey, J. (2010). Implementing Community Policing in Different Countries and Cultures. Pakistan Journal of Criminology, Vol. 2, Nr. 4. Geraadpleegd van:
- Clarke R.V. & Eck J. (2003): Become a Problem-Solving Crime Analyst - In 55 small steps. Jill Dando Institute of Crime Science. University College London.
- Eck, J. & Spelman, W. (1987). Problem Solving: Problem-Oriented Policing in Newport News, Washington, DC: Police Executive Research Forum. Geraadpleegd van: <http://trove.nla.gov.au/work/5604648?q&versionId=6525309>
- ECTS Users' Guide (2009). Europese Commissie. Luxemburg.
- ECTS Users' Guide (2015): Europese Commissie. Luxemburg. https://europass.cedefop.europa.eu/sites/default/files/ects-users-guide_en.pdf.
- Fegert, J. M., Schrappner, C. (2004): Kooperation Jugendhilfe – Jugendpsychiatrie. Beltz Juventa.
- Fisher-Stewart, G. (2007). Community Policing Explained: A Guide for Local Governments. Washington, DC; Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice. Geraadpleegd van: https://cops.usdoj.gov/pdf/vets-to-cops/cp_explained.pdf
- FH JOANNEUM (2019): Soziale Arbeit. In: <https://www.fh-joanneum.at/soziale-arbeit/bachelor/en> (26 juli 2019).
- Floeting Holger (Hrsg.) (2015): Sicherheit in der Stadt: Rahmenbedingungen, Praxisbeispiele, Internationale Erfahrungen. Editie Difü. Deutsches Institut für Urbanistik. Vol. 14.
- Galuske, M. (2013): Methoden der Sozialen Arbeit. Eine Einführung. Juventa.

- Garland D. (2001): The Culture of Control - Crime and Social Order in Contemporary Society. University of Chicago Press.
- Goldstein H. (1990): Problem Oriented Policing. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Hinte, W. (2009): Eigensinn und Lebensraum. Zum Stand der Diskussion um das Fachkonzept „Sozialraumorientierung“. In: Vierteljahresschrift für Heilpädagogik und ihre Nachbargebiete. 1/2009. 20-33.
- Hollis, F. (1977): Die psychosoziale Arbeitsweise als Grundlage Sozialer Einzelhilfepraxis. In: Roberts, R., Nee, R. (Reds.): Konzepte der Sozialen Einzelhilfe. Stand der Entwicklung. Neue Anwendungsformen. Labmbertus. 47-90.
- Hope T. (1995): Community Crime Prevention. In: Tonry und Farrington (Reds.): Building a Safer Society – Strategic Approaches to Crime Prevention. Crime and Justice, Volume 19; Chicago University Press. Chicago.
- Iltaforyouth (2019): The Derridians and Engineers. In: <https://www.iltaforyouth.com/the-derridians-and-engineers/> (17 mei 2019).
- Interfaithalliance (2019): Derridian and Engineers Role Playing. In: <https://interfaithalliance.org/cms/assets/uploads/2016/09/Derridian-and-Engineers-Role-Playing.pdf> (17 mei 2019).
- Jenkins, S. (2013). Securing communities: summaries of key literature on community policing. Overseas Development Institute, Londen. Geraadpleegd van: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/8657.pdf>
- Karas, F., Hinte, W. (1978): Grundprogramm Gemeinwesenarbeit. Praxis des sozialen Lernens in offenen pädagogischen Feldern. Wuppertal 1978.
- Kelber, M. (1965): Was verstehen wir unter Gruppenpädagogik? Haus Schwalbach. 1-13.
- Konopka, G. (1971): Soziale Gruppenarbeit: Ein helfender Prozess. Weinheim. 1971.
- Krisch, R. (2002): Methoden einer sozialräumlichen Lebensweltanalyse. In: Deinet, U., Krisch, R. (Reds.): Der sozialräumliche Blick der Jugendarbeit. Methoden und Bausteine zur Konzeptentwicklung und Qualifizierung. Verlag Leske und Budrich. 87-154.
- Lattke, H. (1955): Soziale Arbeit und Erziehung. Ihre Ziele, Methoden und psychologischen Grundlagen. Freiburg.
- Legnaro A. (1997): Konturen der Sicherheitsgesellschaft – Eine polemisch-futurologische Skizze. In: Leviathan 25/2.
- Ludes, P. (1977): Art „Gemeinwesenarbeit“. In: Schwendtko. 107-108.
- Monjardet, Dominique (1996). Ce que fait la police: sociologie de la force publique. Parijs, Éditions la Découverte.
- Möller, K. (2019): Ordnungshüter mit und ohne Uniform? Was polizeiliche und Soziale Arbeit verbindet und trennt. In: Soziale Arbeit. Zeitschrift für soziale und sozialverwandte Gebiete. 5&6/2019. 163-171.
- Perlman (1973): Soziale Einzelhilfe als problemlösender Prozess. Freiburg.
- Ponsaers, P. (2001). "Reading about 'community (oriented) policing' and police models", Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, Vol. 24, Nr. 4, 470-496.
- Rosenbaum D.P., Lurigio A.J., Davis R.C. (1998): The Prevention of Crime: Social and Situational Strategies (Contemporary Issues in Crime and Justice). Wadsworth Publishing; Belmont CA.

Skogan, W. & Hartnett S. (1999). Community Policing, Chicago Style. Oxford University Press. Oxford.

Saville, G. & Cleveland, G. (1997): 2nd generation CPTED: An antidote to the social Y2K virus of urban design. Paper presented at the 2nd Annual International CPTED Conference, Orlando, Florida, 3–5 december 1997, www.cpted.net

Saville, G. & Cleveland, G. (2003a). An introduction to 2nd Generation CPTED: Part 1.' CPTED Perspectives. 6 (1). 7–9maart.

Saville, G. & Cleveland, G. (2003b). 'An introduction to 2nd Generation CPTED: Part 2.' CPTED Perspectives. 6 (2). 4–8 juni.

Saville G. & Cleveland G. (2013): Second Generation CPTED: The Rise and Fall of Opportunity Theory. In: Atlas R.: 21st Century Security and CPTED: Designing for Critical Infrastructure Protection and Crime Prevention. 2de editie. Taylor & Francis - CRC Press. Boca Raton, FL.

Sutton A., Cherney A., White R. (2008): Crime Prevention: Principles, Perspectives and Practices. Cambridge University Press.

Vinter, R. D. (1972): Gruppenpädagogik. In: Müller. 194-207.

Ward, C. (1998). Community Education and Crime Prevention: Confronting Foreground and background Causes of Criminal Behaviour, Bergin & Garvey.

Weisburd, D., Telep, C., Hinkle, J. & Eck, J. (2008). Effects of Problem-Oriented Policing on Crime and Disorder. Geraadpleegd van: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/224990.pdf>

Wood J. & Shearing C. (2007): Imagining Security. Willan Publishing. Cullompton and Portland.

Meer over dit onderwerp:

Antonovsky A. (1979): Health, Stress and Coping. The Jossey-Bass Social and Behavioral Science Series. Jossey-Bass Inc. Pub; 1^e editie.

Antonovsky A. (1987): Unravelling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well. Jossey-Bass Inc. Pub; 1^e editie.

Deinet, U., Krisch, R. (2002): Der sozialräumliche Blick der Jugendarbeit. Springer.

Denney, L. & Jenkins, S. (2013). Securing communities: the what and how of community policing. Overseas Development Institute, London. Geraadpleegd van: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/8491.pdf>

Den Ouden H. & Rottlaender E.-M. (2017): Hochschuldidaktik in der Praxis: Lehrveranstaltungen planen – Ein Workbook. UTB Barbara Budrich Verlag. Opladen & Toronto.

Deutsches Zentralinstitut für Soziale Fragen (2019): Soziale Arbeit und Polizei. In: Soziale Arbeit – Zeitschrift für soziale Arbeit und sozialverwandte Gebiete. Mei-juni 2019.

Dynamo International (2008): International Guide on the Methodology of Street Work throughout the World. International Network of Social Street Workers. Dynamo International. Brussel. SS-410-2009.

Ebertz, M. N., Schwab, J. E. (2017): Partner in ähnlicher Mission? Polizei und Soziale Arbeit. Eine empirische Feldstudie zu Fremd- und Selbstbildern der Berufsgruppen in der Kooperation. Hartung-Gorre Verlag.

- Feltes, T. (2017): Das Projekt „Kurve kriegen“. Wie die Soziale Arbeit von Politik und Polizei vereinnahmt wird. In: Soziale Arbeit. Zeitschrift für soziale und sozialverwandte Gebiete. 9/2017. 346-351.
- Fritsch, K. (2019): Praktische Überlegungen zur Kooperation von Sozialer Arbeit und Polizei. In: Soziale Arbeit. Zeitschrift für soziale und sozialverwandte Gebiete. 5&6/2019. 192-198.
- Gill, C., Weisburd, D., Telep, C.W. et al. (2014). Community-oriented policing to reduce crime, disorder and fear and increase satisfaction and legitimacy among citizens: a systematic review. Journal of Experimental Criminology, Volume 10, Nummer 4. Geraadpleegd van: <http://link.springer.com/article/10.1007/s11292-014-9210-y>
- Hurrelmann K. & Klotz T. (2014): Krankheitsprävention und Gesundheitsförderung, in: dies. (Hrsg.) Lehrbuch Prävention und Gesundheitsförderung, Verlag Hans Huber, Bern, p. 13 – 24.
- IFSW – International Federation of Social Workers. <https://www.ifsw.org/regions/europe/>
- Kelling, G., Pate, T., Dieckman, D., Brown, C. (1974). The Kansas City Preventive Patrol Experiment: A summary Report. Police Foundation, Washington, DC. Geraadpleegd van: <https://www.policefoundation.org/publication/the-kansas-city-preventive-patrol-experiment/>
- Lattke, H. (1962): Sozialpädagogische Gruppenarbeit. Freiburg.
- Mielenz, I. (1981): Die Strategie der Einmischung. Sozialarbeit zwischen Kommunalpolitik und Selbsthilfe. In: Müller, S. (Reds.): Soziale Arbeit als soziale Kommunalpolitik. Ansätze zur aktiven Gestaltung lokaler Lebensbedingungen. Neue Praxis. Sonderheft. 6/1981. 55 e. v.
- Möller, K. (2016): „Die kann ich nicht ab!“ Ablehnung, Diskriminierung und Gewalt bei Jugendlichen in der (Post-)Migrationsgesellschaft. Wiesbaden.
- Parmar A. (2014): Methods of Social Work and Its Role in Understanding Team Climate and Team Effectiveness for Organizational Development. In: Journal of Sociology and Social Work. Vol. 2, Nr.1; pp. 303-318. American Research Institute for Policy Development.
- Röggla, K. (2019): Nicht ignorieren, nicht verbünden. In: Soziale Arbeit. Zeitschrift für soziale und sozialverwandte Gebiete. 5&6/2019. 208-216.
- Simon, T. (2019): Sozialarbeit und Polizei. Neue Aufgaben, Gemeinsamkeiten und notwendige Grenzen. In: Bürgerrechte und Polizei. 2/1999. http://archiv.cilip.de/Hefte/CILIP_063.pdf (17 mei 2019).
- Skolnick, J. H., & Bayley, D. H. (1988). Community policing: Issues and practices around the world. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. Geraadpleegd van: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=111428>
- Stadt Wien (2019): Polizei in Wien. In: <https://www.wien.gv.at/verwaltung/organisation/staat/polizei/> (17 mei 2019)
- Wildt J. (2004): „The Shift from Teaching to Learning“ – Thesen zum Wandel der Lernkultur in modularisierten Studienstrukturen. In: Ehlert H. en Welbers U. (Reds.): Qualitätssicherung und Studienreform. Strategie und Programmentwicklung für Fachbereiche und Hochschulen im Rahmen von Zielvereinbarungen am Beispiel der Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf. Grupello Verlag. Pp. 168-178.
- Wilson, J. & Kelling, G. (1982). Broken windows: the police and neighbourhood safety. Atlantic Monthly. Geraadpleegd van: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/?single_page=true

Module 2:

Middelengebruik bij jongeren:

Preventie en schadebeperking in het nachtleven

1. Doelstellingen

- Over middelen en classificatie, schadebeperking en drugspreventie leren
- Het uitgaansleven vanuit verschillende invalshoeken bekijken (jeugd, sociaal werk, politie)
- De samenwerking tussen de beroepen in de nachteconomie verbeteren

2. Beoogde competenties

- *Cognitieve leerresultaten:*

Jeugdculturen en redenen voor middelengebruik bij jongeren (nieuwsgierigheid, plezier, frustratie enz.) begrijpen

Het verband tussen legalisering/criminalisering en gezondheidsrisico's (schadelijkheid) begrijpen

Bepalingen uit de drugswetgeving en de respectievelijke politiemethodes begrijpen

De effecten van drugs leren herkennen en de interactie tussen middelen, gebruikers en sociale omgeving begrijpen

De deelnemers begrijpen de preventiemethodes (op basis van risicofactoren en beschermende factoren) en kunnen ze op specifieke situaties toepassen
- *Affectieve leerresultaten:*

Meningen herzien over de culturele framing van middelengebruik (bv. alcohol) en het effect van de culturele en economische globalisering (bv. muziekwereld)

Ideeën uitwisselen over het verband tussen druggerelateerde criminaliteit en middelengebruik
- *(Psycho)motorische leerresultaten:*

Een nieuwe basis ontwikkelen voor samenwerking in de praktijk, bv. samenwerkingsprojecten rond 'bestrijding + preventie + schadebeperking'

Netwerken creëren: lokale overheden, entertainmentsector, politie, sociaal werk en buurtbewoners

Deelnemers zijn in staat om te handelen in kritieke medische situaties bij een mogelijke overdosis in het nachtleven.

3. Kernthema's¹⁵

Deze module spitst zich toe op de samenwerking tussen sociaal werk en de politie bij middelengebruik in het nachtleven. De SWaPOL-opleiding voor een betere samenwerking tussen beide beroepen legt de nadruk op twee aspecten die nauw met elkaar verbonden zijn: het gebruik van psychoactieve middelen en de specifieke kenmerken van het nachtleven als bijzondere eigenschap van jongerensubculturen. Eerst en vooral is het gebruik van psychoactieve middelen problematisch vanuit beide perspectieven (sociaal werk en politiezorg). Het vormt een gezondheidsprobleem (verslaving) en een strafbaar feit (drugshandel). Ten tweede gaat middelengebruik in het nachtleven vaak gepaard met geweld en overlast. Zo wordt het een algemeen probleem in de openbare orde. Het nachtleven gaat hand in hand met plezier. Meestal leidt dat ook niet tot problematisch gedrag. Over het algemeen hoort middelengebruik er nu eenmaal bij. Het meest voorkomende middel hierbij is alcohol, maar middelen zoals cannabis, xtc, crystal meth en cocaïne worden ook gebruikt. De politie en sociaal werk moeten alternatieven voor een nultolerantiebeleid uitwerken en zo een veilige en gezonde omgeving voor iedereen in de openbare ruimte garanderen.

Sociaal werk en politie kunnen echter een ander standpunt innemen over de wortels van het probleem, het probleem zelf en manieren om het probleem aan te pakken. Deze module bouwt verder op de ervaringen en kennis uit module 1 van deze opleiding en moedigt de deelnemers aan om hun deskundige inzicht toe te passen op de bijzondere uitdagingen die voortvloeien uit het misbruik van psychoactieve middelen. Ook hier wordt het onderdeel over de beroepskennis van middelen in evenwicht gebracht met didactische oefeningen die de deelnemers aanmoedigen om perspectieven, tactieken en probleemoplossingen uit te wisselen. Een goed begrip van elkaars professionele beweegredenen vormt de basis voor een betere samenwerking bij preventie en schadebeperking.

De volgende kernthema's zullen aan bod komen:

3.1. Welke middelen?

Het Europees preventiehandboek (EMCDDA, 2019a: 23-24) definieert middelen als alle psychoactieve middelen, met inbegrip van

- alcohol,
- tabaksproducten (waaronder ook e-sigaretten) en
- andere, vaak illegale, drugs waaronder cannabis, amfetaminen en cocaïne of middelen die legaal geproduceerd zijn maar enkel gebruikt worden voor hun psychoactieve of niet-medische effecten (bv. vergunde geneesmiddelen en nieuwe psychoactieve stoffen).

Wie middelen zegt, zegt chemische stoffen die de biologische structuur of werking van het zenuwstelsel aantasten bij toediening en inname. Wanneer we het in deze opleidingsmodule over middelen hebben, doelen we op de psychoactieve middelen die gevoelens en waarnemingen,

¹⁵ Dit onderdeel van het SWaPOL-opleidingshandboek is nauw verbonden met een handboek uit 2019 van het EMCDDA, het Europees Waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving. Het is aanbevolen om dat handboek naast dit handboek te raadplegen (zie: "European Prevention Curriculum - A handbook for decision-makers, opinion-makers and policy-makers in science-based prevention of substance use"). https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11733/20192546_TDMA19001ENN_PDF.pdf

denkprocessen en/of gedrag beïnvloeden. Die effecten ontstaan doordat de middelen de werking van de hersenen en het ruggenmerg verstoren.

Middelen kunnen als volgt worden ingedeeld (EMCDDA, 2019a: 27-28):

- Stimulantia van het centraal zenuwstelsel (CZS) - bv. amfetaminen, cocaïne, modafinil, nicotine, cafeïne - verhogen de activiteit van het CZS. Ze hebben de neiging om de hartslag en ademhaling te versnellen en zorgen voor een opgewonden en euforisch gevoel. Sommige stimulantia verhogen de gezelligheid.
- Empathogenen (soms ook wel bekend als entactogenen) - bv. MDMA, mefedron, 6-APB - hebben een stimulerend effect, maar creëren ook ervaringen van emotionele verbondenheid en empathie met anderen. Afhankelijk van de genomen drug en dosis kunnen ze ook psychedelische effecten hebben.
- Psychedelica of bewustzijnsverruimende stoffen - bv. lyserginezuurdiëthylamide (LSD), dimethyltryptamine (DMT), psilocybine, mescaline - veroorzaken opvallende veranderingen in de gedachtegang, zintuiglijke waarnemingen en de staat van bewustzijn.
- Dissociatieve middelen - bv. ketamine, distikstofoxide of lachgas, dextromethorfaan (DXM), fencyclidine (PCP) - veroorzaken veranderingen in de zintuiglijke waarnemingen en zorgen ervoor dat het voelt alsof je loskomt (dissociatie) van de omgeving, anderen en jezelf.
- Cannabinoïden - bv. cannabis - hebben de gewenste effecten waaronder een staat van ontspanning en een betere gemoedstoestand, met milde zintuiglijke veranderingen.
- Kalmerende middelen - bv. alcohol, benzodiazepines, gamma-hydroxyboterzuur (GHB) - onderdrukken of verminderen opwinding of stimuleren het zenuwstelsel om slaap en ontspanning op te wekken en angst te verminderen. Kalmerende middelen zoals alcohol verbeteren de gemoedstoestand en gezelligheid.
- Opioiden - bv. heroïne, morfine, tramadol - doen de gebruiker ontspannen en verbeteren soms zijn/haar stemming.

Deze opleiding richt zich niet hoofdzakelijk op epidemiologische data, nl. de aard en omvang van recent middelengebruik, in het bijzonder de prevalentie- en incidentiecijfers van gebruikersgroepen per psychoactief middel per land. Er kan informatie opgevraagd worden uit officiële dataverzamelingen bij het EMCDDA en de nationale overheden (voor epidemiologische gegevens zie: EMCDDA, 2019). Een verzameling zal bovendien nooit volledig zijn, aangezien er voortdurend nieuwe chemische stoffen geproduceerd worden¹⁶. Juist daarom concentreren we ons in deze opleiding voor praktijkbeoefenaars op preventie- en schadebeperkingsmethodes die sociaal werkers en politieagenten samen kunnen toepassen. Toch is een zekere basiskennis van *middelengebruik* vereist, willen beide beroepen goed samenwerken.

3.2. Middelengebruik begrijpen

We raden aan om in dit onderdeel eerst bestaande vooroordelen over middelengebruik op te helderen, om vervolgens informatie aan te reiken over de verschillende fases van middelengebruik volgens het diagnostische classificatiesysteem om het risico op een middelengebruikstoornis in te schatten en om tot slot de risicofactoren en beschermende factoren te bespreken om de sociaal-culturele context van middelengebruikstoornissen te begrijpen.

¹⁶ Zie voor de recentste ontwikkelingen rond middelen op dit moment: <http://www.thedrugswheel.com/>

Misvattingen over middelen en middelengebruikers

In de samenleving bestaan er tal van misvattingen en mythes over psychoactieve middelen. Zo is een van de gangbare denkfouten over middelen dat legale drugs minder schadelijk zijn dan illegale drugs. Het is belangrijk om komaf te maken met vooroordelen om een heldere kijk op middelen en middelengebruikers te krijgen. De Wereldcommissie voor drugsbeleid (2017) ruimt een aantal vooroordelen uit de weg (selectie):

- “Heel wat burgers geloven dat drugs illegaal werden gemaakt op basis van een rationele analyse van de schade die ze veroorzaken. In werkelijkheid zijn het over het algemeen niet enkel wetenschappelijke of medische commissies die hebben beslist welke drugs verbannen moesten worden en welke toegestaan werden.” (Global Commission on Drug Policy, 2017, p. 10)
- Drugs schaden gelijktijdig verschillende niveaus: fysieke schade (acute, chronische, intraveneuze schade), psychologische schade en maatschappelijke schade (waaronder intoxicatie en kosten voor de gezondheidszorg).
- Heroïne staat met stip bovenaan de lijst met de risicovolste middelen voor een individu, maar op het vlak van individuele en maatschappelijke schade wordt alcohol als schadelijkste middel naar voren geschoven. De legale status van een middel zegt helemaal niets over de mogelijke schade ervan.
- Bij een illegaal middel zijn er hogere gebruiksrisico's, bv. de hoeveelheid THC in cannabis binnen de Belgische illegale context van dit middel.
- Niet alle middelen zijn (il)legaal in een land (zo is alcohol illegaal in sommige delen van Azië, opium was legaal in India en Pakistan).
- Jongeren gebruiken illegale middelen “...voor zowat dezelfde redenen als de meeste alcoholdrinkers: om te ontspannen, sociale contacten aan te knopen, plezier te hebben; en niet omdat ze verslaafd zijn” (Global Commission on Drug Policy, 2017, p. 21).
- Problematisch middelengebruik is niet noodzakelijk gecorreleerd met criminaliteit. De meeste drugsgebruikers nemen niet deel aan criminele activiteiten. Sommige mensen vervallen in de criminaliteit om hun eigen middelengebruik te kunnen betalen.

Het risico op het ontwikkelen van een middelengebruikstoornis

Niet alle middelen gaan gepaard met schadelijke gevolgen. Het VN-Bureau voor drugs- en misdaadbestrijding (UNODC) berekende¹⁷ dat er in 2013 wereldwijd 247 miljoen mensen, of één op twintig personen tussen 15 en 64 jaar, een illegale drug zouden gebruiken. Van die 247 miljoen gebruikers lijdten er 29 miljoen aan een middelengebruikstoornis en van die 29 miljoen is slechts één op zes in behandeling voor zijn/haar problematisch middelengebruik. Niet enkel de gevolgen voor de gezondheid maar ook de sociale functie en het welzijn kunnen verstrekend zijn bij mensen die een middelengebruikstoornis ontwikkelen (Van Havere, 2012). Anderzijds spreekt het voor zich dat niet alle middelengebruikers ook problematische gebruikers zijn. De cijfers van het UNDOC tonen aan dat 11% van de gebruikers problematische gebruikers zijn en de overige 89% dat niet zijn. Het vaakst voorkomende gebruikspatroon is dus niet problematisch.

Over het algemeen kan middelengebruik ingedeeld worden in drie opeenvolgende maar onafhankelijke fases (EMCDDA, 2019a, pp. 28-29). Dat houdt in dat een middelengebruiker niet automatisch naar de volgende fase zal overgaan wanneer hij/zij zich in een fase bevindt.

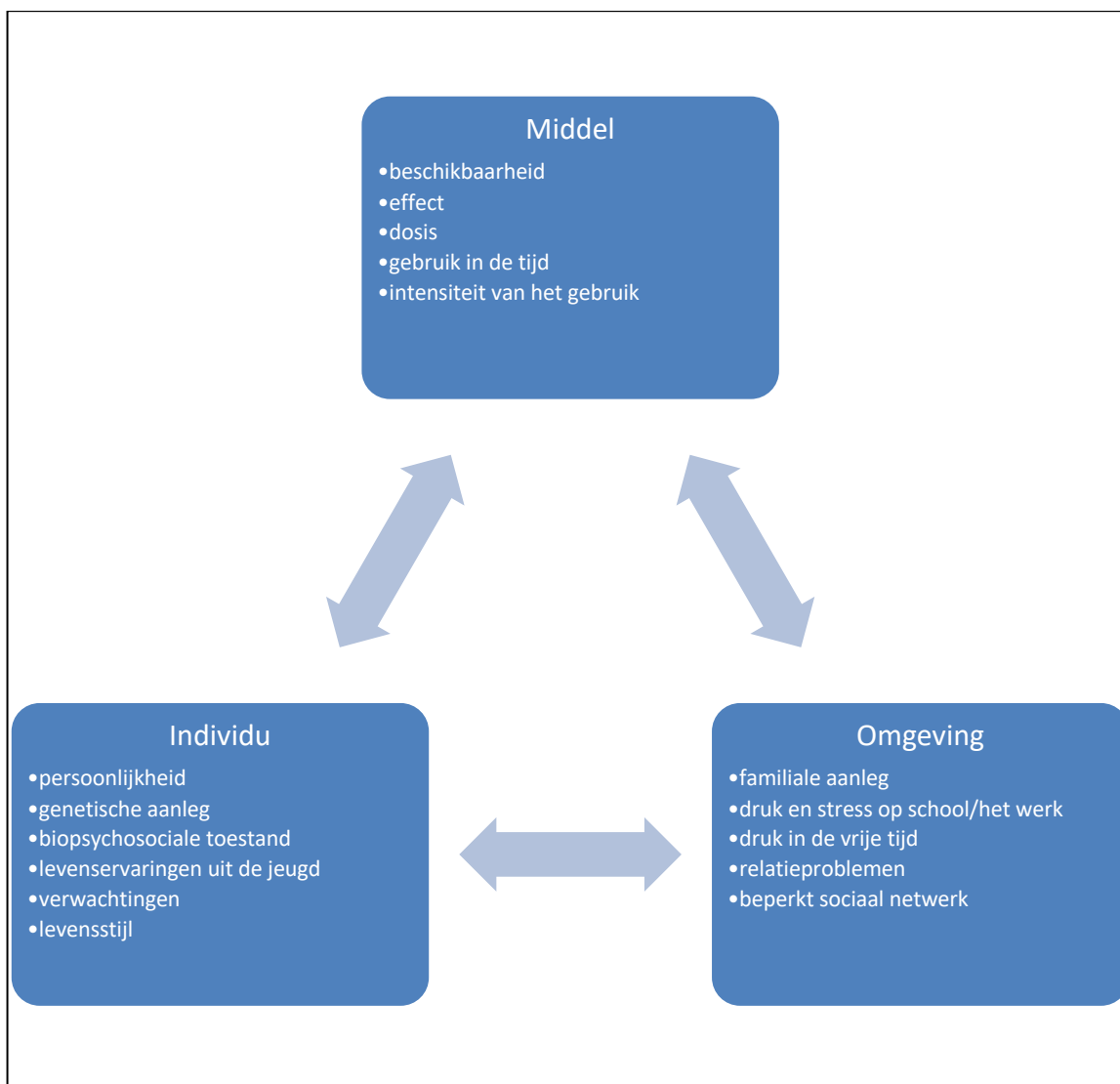
¹⁷ Zie: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/statistics/drug-use.html>

1. **Recreatief en sporadisch gebruik** waarbij het middelengebruik gematigd en sporadisch is en nog een van de vele ontspanningsactiviteiten van het individu is.
2. **Intensiever, langdurig, verhoogd gebruik** waarbij het middelengebruik intensiever, langduriger en frequenter wordt en de voornaamste ontspanningsactiviteit voor het individu wordt. Hoewel de gebruiker sociaal en persoonlijk iets minder goed begint te functioneren, is zijn/haar gedrag nog grotendeels georganiseerd en kan het individu de meeste rollen en verantwoordelijkheden nog vervullen.
3. **Controleverlies over het drugsgebruik en de ontwikkeling van een middelengebruikstoornis** houden in dat middelengerelateerde activiteiten nu de voornaamste focus van het individu vormen.

In psychiatrische kringen worden er twee grote classificatieschema's gehanteerd die helpen bij de diagnose van middelengebruikstoornissen: De Wereldgezondheidsorganisatie werkt de publicatie bij van de [Internationale statistische classificatie van ziekten en met gezondheid verband houdende problemen](#) (recentste versie ICD-11); de Amerikaanse Psychiatrische Vereniging publiceert het [Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen](#); recentste versie DSM-5).

Het risico op het ontwikkelen van een middelengebruikstoornis door sporadisch en verhoogd gebruik is een complexe kwestie en wordt vaak uitgelegd als een samenspel van drie belangrijke factoren: middel, individu en omgeving (Zinberg 1984). De elementen van die factoren worden in schema xy weergegeven.

Die factoren kunnen volgens de sociaal-culturele context besproken worden, aangezien die verband houdt met de maatschappelijke leefomstandigheden zoals sterke economische competitie op de arbeidsmarkt die zich vertaalt in spanning en een gevoel van beperkte toekomstperspectieven. Bovendien kan het gebruik van psychoactieve middelen ook verbonden zijn met specifieke kenmerken van de consumptiecultuur in combinatie met een cultuur van entertainment en de hunkering naar constante opwinding.

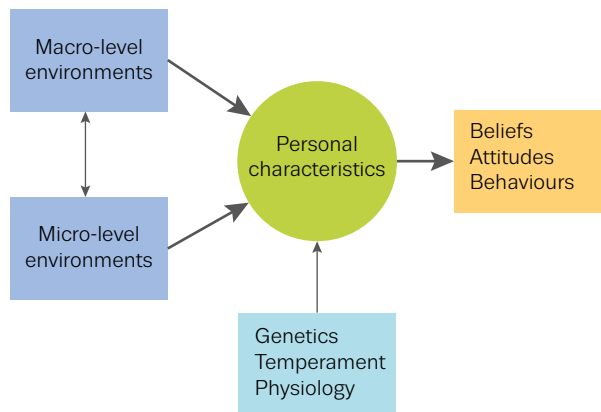

Schema xy: Aangepaste versie van Kielholz en Ladewig (1973). Zie ook: Zinberg (1984).

Het etiologiemodel op basis van de *International Standards on Drug Use Prevention* (UNODC, 2013) vormt een tweede model (schema xyz) dat voor de docenten van pas kan komen tijdens een themapresentatie aan de SWaPOL-deelnemers. Dit model wordt geciteerd in het Europese preventiehandboek van het EMCDDA: "Onderzoek naar de wortels van risicogedrag zoals middelengebruik toont aan dat beginnend middelengebruik een interactie impliceert tussen individuele persoonlijke karaktereigenschappen zoals genetische aanleg, temperament en persoonlijkheidstype, ervaringen buiten het individu en verschillen in hoe iemand de omgeving of personen ziet, 'voelt' en hoort" (EMCDDA, 2019a¹⁸).

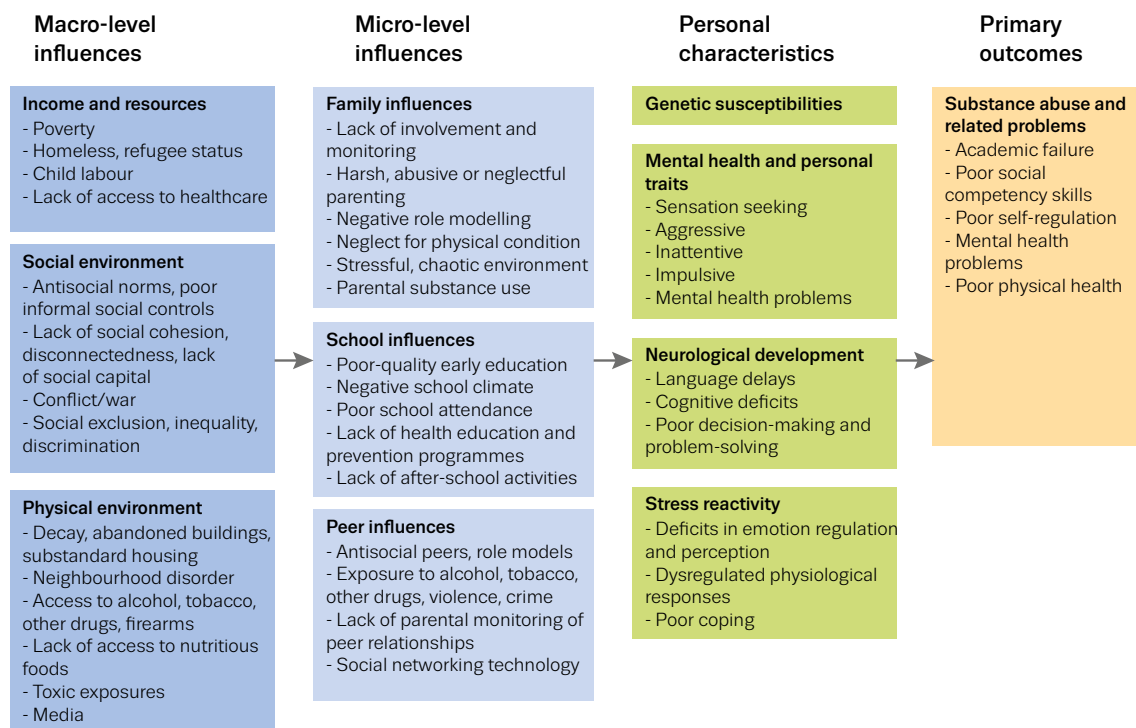
¹⁸ Het European Prevention Curriculum werd in het Duits vertaald:
<https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11733/FINDER%20Akademie%20%282019%29%20-%20Europ%C3%A4isches%20Pr%C3%A4ventionscurriculum.pdf>.

The aetiology model

Schema xyz: Bron: European Prevention Curriculum (EMCDDA, 2019a: 32), gebaseerd op UNODC (2013).

Samen zijn het Zinbergmodel en het etiologiemodel¹⁹ nuttig om preventieconcepten te ontwikkelen, omdat ze helpen om mechanismes te identificeren waaruit tal van sociale problemen voortspuiten. De twee modellen werden met name gedetailleerd voorgesteld om risicofactoren te herkennen die met preventieve interventies kunnen worden aangepakt (schema wxyz).

¹⁹ Etiologie: Het onderzoek dat beschrijft hoe aandoeningen en andere stoornissen veroorzaakt worden.

Schema wxyz: Risicofactoren die met preventieve interventies aangepakt kunnen worden. Bron: European Prevention Curriculum (EMCDDA, 2019a: 35), gebaseerd op UNODC (2013).

Risicofactoren zijn graadmeters voor gedrag of psychosociaal functioneren (waaronder houding, overtuigingen en persoonlijkheid) waarvan is vastgesteld dat ze verbonden zijn met een hoger risico op middelengebruik, waaronder *contextuele factoren* zoals wetten en normen die gunstig zijn voor gedragspatronen van middelengebruik of economische moeilijkheden en *individuele en interpersoonlijke factoren* zoals genetische aanleg en andere fysiologische maatstaven, familieverleden en opvattingen over middelengebruik, slecht/onsamenhangend gezinsbeheer, gezinsconflicten en een lage gezinsbinding (EMCDDA, 2019a, pp. 31).

Beschermende factoren verlagen de kwetsbaarheid van individuen en zijn eigenschappen die de impact van bestaande risicofactoren neutraliseren of opvangen (ibid). Voorbeelden van beschermende factoren zijn een goed individueel temperament, goede zelfbeheersing, goede band als individu met zorgverleners en als leerling: goede betrokkenheid bij school, goede onderwijskwaliteit en positieve sociale cohesie in de wijk.

3.3. Preventie en schadebeperking

Door zich op risicofactoren en beschermende factoren te richten werden er preventieve beleidsmaatregelen ontwikkeld en werden interventies in vier groepen georganiseerd (EMCDDA 2019b):

Universele preventie: gericht op volledige bevolkingsgroepen, meestal in de context van scholen en gemeenschappen, bedoeld om jongeren de sociale vaardigheden aan te leren om middelengebruik te vermijden of er pas later mee te beginnen.

Selectieve preventie: interventie bij specifieke groepen, gezinnen of gemeenschappen die meer geneigd zijn om drugs te gebruiken of een drugsverslaving te ontwikkelen, omdat ze minder sociale contacten en hulpmiddelen hebben. Benaderingen met vroegtijdige interventie kunnen verschillende doelstellingen hebben, maar streven er over het algemeen steeds naar om het begin van de problemen te vertragen of te voorkomen in plaats van te reageren wanneer de problemen zich voordoen.

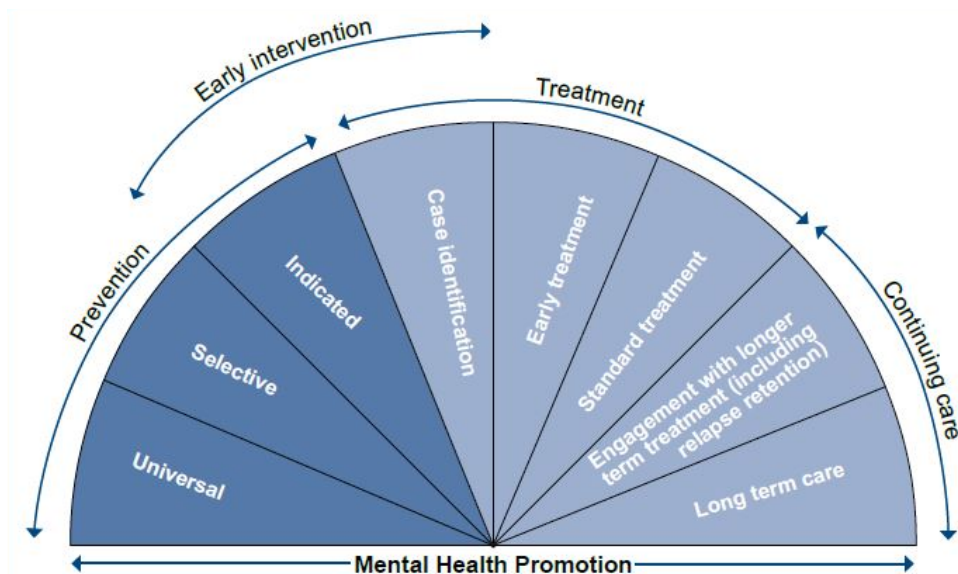
Aangewezen preventie: een aanpak die individuen identificeert met gedrags- of psychologische problemen die een hoger risico op problemen met middelgebruik later in het leven voorspellen en bij deze individuen tussenbeide komt. In de meeste Europese landen blijft aangewezen preventie zich voornamelijk richten op de begeleiding van jonge middelengebruikers.

Omgevingspreventie: strategieën die zich richten op de context voor gedrag door aanwijzingen en prikkels te veranderen die het gedrag leiden. Regelgevende (openingsuren, rookverbod, gedragsnormen), fysieke (vorm/grootte van glazen, crowdmanagement in bars, schoolomgeving) en economische (prijzen, belasting, stimuleringsmaatregelen) maatregelen worden ingezet om wendbaarder en gezonder gedrag aan te sporen of om schadelijk gedrag te voorkomen.

EMCDDA (2019b): Drug prevention: exploring a systems perspective. Glossary, p.5.

Deze classificatie kan van pas komen en kan onder de SWaPOL-deelnemers een constructieve discussie over het interventieniveau uitlokken. Dit kan ook aangekaart worden in verband met een

breder spectrum voor de “bevordering van de mentale gezondheid” dat van “universele preventie” tot “zorg op lange termijn” gaat (zie schema...).

Schema.....: het interventiespectrum voor mentale stoornissen (Mrazek & Haggerty, 1994: 23).

Vroegtijdige interventies zijn een vorm van aangewezen preventie en slaan een brug tussen de categorieën preventie en behandeling.

Voer voor discussie: Wat werkt er in preventie?

Onderzoek heeft aangetoond dat een boodschap als 'zeg gewoon nee' waarschijnlijk contraproductief werkt. Kinderen die zo'n boodschap te horen kregen, zijn meer geneigd om middelen te gebruiken (Global Commission on Drug Policy, 2018, p. 31).

Als we deze boodschap uitsturen, krijgen we geen kans om correcte informatie over de echte gevaren van psychoactieve middelen mee te geven. Bovendien is het niet mogelijk om de veiligste en gezondste manier voor te stellen om drugs te gebruiken.

De Wereldcommissie (p. 31) stelt eveneens dat de efficiëntste interventies bij levenslang drugsgebruik bestaan uit programma's met een nadruk op vroegtijdige interventies (nabije sociale omgeving zoals gezin en school betrekken) en op sociale en gedragsontwikkeling (bv. sociale vaardigheden zoals weerstaan aan groepsdruk).

Schadebeperking

Een stedelijk uitgaansbeleid zou een omvattende strategie moeten aannemen die verschillende benaderingen op een redelijke manier combineert: Preventie en schadebeperking. Strategieën voor schadebeperking vormen een nuttige aanvulling om verwondingen of overlijden door drugsgebruik te beperken in de hoop dat het individu zich op een gegeven moment zal laten behandelen en ondersteunen. Schadebeperking is gebaseerd op de erkenning dat veel mensen over de hele wereld niet in staat zijn om te stoppen met illegale drugs of dat niet willen. In de praktijk bestaat er zeker

en vast enige overlap tussen de strategieën voor preventie en schadebeperking, maar voor analytische doeleinden wordt schadebeperking als volgt gedefinieerd:

“Schadebeperking behelst interventies, programma's en beleidsmaatregelen die trachten om de gezondheids-, sociale en economische schade van drugsgebruik bij individuen, gemeenschappen en samenlevingen te beperken. Een kernprincipe van schadebeperking is het formuleren van pragmatische antwoorden om met drugsgebruik om te gaan via een rangorde van interventiedoelstellingen die in de eerste plaats de nadruk leggen op minder gezondheidsschade door aanhoudend drugsgebruik. Schadebeperking voorziet in de onmiddellijke gezondheids- en sociale noden van problematische drugsgebruikers, vooral de sociaal uitgesloten, met een substitutiebehandeling voor opiaten en naalden- en spuitenprogramma's om zo sterfgevallen door een overdosis te voorkomen en de verspreiding van besmettelijke ziekten te beperken. Bijkomende benaderingen omvatten outreachend werken, gezondheidsbevordering en voorlichting.” (EMCDDA <https://www.emcdda.europa.eu/topics/harm-reduction>).

Volgens de ngo Harm Reduction International²⁰ “is schadebeperking gestoeld op gerechtigheid en mensenrechten - het legt de nadruk op positieve verandering en op werken met mensen zonder oordeel, dwang, discriminatie of vereiste dat ze stoppen met drugs als conditio sine qua non voor ondersteuning” (<https://www.hri.global/what-is-harm-reduction>).

Samengevat, volgens de EMCDDA “geeft schadebeperking duidelijk voorrang aan het oogpunt van de volksgezondheid waarbij het absoluut noodzakelijk is om de onmiddellijke schade te beperken en de vraag naar onthouding van drugsgebruik op lange termijn niet gesteld wordt of open blijft”.

Wat vinden de rechtshandavingsinstanties van deze aanpak? Hoe kunnen sociale werkers en politieagenten een uitgaansbeleid opstellen dat preventie, schadebeperking en handhaving omvat?

3.4. Het rechtskader rond middelengebruik

Er bestaan grote verschillen tussen de drugswetgevingen in de Europese landen:

- Welke middelen zijn legaal en illegaal?
- Is het verboden om middelen te bezitten, gebruiken, door te geven of verkopen?
- Wordt er bij de gerechtelijke vervolging een onderscheid gemaakt op basis van de hoeveelheid aangetroffen middelen?
- Wordt gebruik over het algemeen getolereerd of vervolgd?
- Wat is de verhouding tussen wetshandavingsinstanties en gezondheidsinstellingen op regionaal/nationaal niveau?
- Over welke alternatieven voor gerechtelijke vervolging (afwijking) beschikken de rechtshandavingsinstanties (politie, gerechtelijke vervolging, rechtbank) voor een

²⁰ <https://www.hri.global/about>

'behandeling in plaats van een straf'? - Een overtreder waarschuwen, praetoriaanse probatie, probatieperiodes, opschorting van de vervolging enz.

- Welke gezondheidsgerelateerde maatregelen zijn in de drugswet opgenomen en welke instanties mogen een middelenverslaving behandelen?

De politie zal een inleidende les moeten geven over de specifieke juridische regels (en praktijken) in het land.

3.5. Eerste hulp bij problematisch gebruik van psychoactieve middelen

Het gebruik van psychoactieve middelen kan een aantal zeer specifieke gezondheidsgevaaren inhouden. We raden aan om een deskundige gastspreker uit te nodigen voor een presentatie waarin hij/zij dieper ingaat op mogelijke situaties die zich kunnen voordoen bij een middelenoverdosis. Eerstehulptechnieken zijn sterk afhankelijk van de soort en hoeveelheid ingenomen middelen.

We bevelen aan om voor dit onderdeel het handboek te gebruiken van het consortium van het project 'Club Health – Healthy and Safer Nightlife of Youth', gefinancierd binnen het EU-gezondheidsprogramma 2008-2013²¹ (Mendes & Mendes 2011).

Om een sessie over eerste hulp in te vullen kan je bijlagen 5 en 6 van het handboek 'Club Health' raadplegen. Hieronder lichten we een handvol kritieke situaties toe die zich in het nachtleven kunnen voordoen en de respectievelijke eerstehulpmaatregelen.

Situaties die zich in het nachtleven voordoen:

- 1. Verstikking:** Een koppel is in gesprek op het balkon van een nachtclub en eet terwijl pindanootjes. De jongedame moet lachen en verslikt zich plots ernstig. Hierbij vertoont ze tekenen van geblokkeerde luchtwegen.
- 2. Steekpartij:** Bij de ingang van een bar zijn twee jonge mannen in discussie. De ene steekt de andere in de borst en buik en laat het mes in het lichaam zitten. De jonge man heeft ademhalingsmoeilijkheden en dreigt het bewustzijn te verliezen.
- 3. Hartstilstand:** Op een trancefeestje valt een jonge persoon die wild aan het dansen was zonder duidelijke oorzaak neer. Hij ademt niet en je voelt geen hartslag.
- 4. Valpartij:** Een jonge vrouw die op een twee meter hoog podium aan het dansen was, valt en vertoont tekenen van een gebroken sleutelbeen. Na twintig minuten moet ze hevig braken.
- 5. Overdosis heroïne:** In de ingang van een gebouw in de buurt van een nachtclub hebben twee jongeren gespoten. De ene is sterk overstuurd wanneer hij je vertelt dat de andere “niet ademt of reageert, niet wakker wordt en misschien wel dood is”.
- 6. Overdosis alcohol:** Een jongedame heeft aan een drinkspelletje meegedaan en shots met enkele vrienden gedronken. Ze lijkt verward, begint onwel te worden en dreigt vervolgens het bewustzijn te verliezen.

²¹ Meer informatie vind je op de projectwebsite: <https://www.club-health.eu/>

7. Bloeding (snijwonde): Twee jonge vrouwen verlaten een bar wanneer een van hen haar voet snijdt aan gebroken glas op de grond. Ze begint hevig te bloeden.

8. Verkrachting: Een aangeslagen jonge vrouw in tranen benadert de buitenwipper van een nachtclub. Ze vertelt dat ze verkracht is door twee mannen die haar van deze club gevolgd waren.

Zie bijlagen 5 en 6 van Club Health - Healthy and Safer Nightlife of Youth Project (Mendes & Mendes 2011). Dit handboek kan je hier downloaden:

https://www.club-health.eu/docs/EN/Club_Health_training_of_staff_manual_EN.pdf

Dit is slechts een voorbeeld uit dat handboek:

Overdosis heroïne:

Een overdosis kan optreden wanneer de ingenomen dosis groter is dan de dosis die de gebruiker normaal inneemt. Een overdosis kan tot een acute situatie leiden, aangezien de gebruiker het bewustzijn kan verliezen. Een dosis die een verslaafde verdraagt, kan voor een nieuwe gebruiker dodelijk zijn. Heroïne beïnvloedt het centrale zenuwstelsel en een van de gevolgen ervan is dat het de hartslag vertraagt. Ook de ademhaling kan sterk vertragen. Een van deze effecten kan dodelijk zijn als de dosis te hoog is.

Afhankelijk van de zuiverheid en het tolerantieniveau van de gebruiker kan een dodelijke heroïnedosis variëren van 200 tot 500 mg, maar zware verslaafden hebben al dosissen van 1800 mg en meer overleefd. Voor straatheroïne bestaat er echter geen absoluut 'veilige dosering'. Alles hangt af van de tolerantie, zuiverheid en de ingenomen hoeveelheid.

Het belangrijkste teken van een overdosis heroïne is een sterk verminderde ademhaling die kan leiden tot dood door verstikking.

De drugstypes die medische professionals gebruiken om iemand met een overdosis heroïne te behandelen heten 'opiaatantagonisten'. Naloxon en naltrexon, medicatie op voorschrift, zijn vaak voorkomende opiaatantagonisten. Hoewel ze momenteel niet beschikbaar zijn zonder voorschrift, zijn er wel schadebeperkende programma's die heroïnegebruikers (en hun gezin en vrienden) legale voorschriften voor naloxon geven als onderdeel van hun preventie- en voorlichtingsprogramma's.

(Mendes & Mendes 2011; p. 48)

3.6. Samenwerking tussen sociaal werkers en politie in het nachtleven

Deze achtergrondinformatie over middelen, middelengebruik, de complexiteit van de risicofactoren voor het ontwikkelen van een verslaving en de verschillende niveaus voor preventie en schadebeperking kan als aanknooppunt dienen voor de politie en de sociaal werkers om een gezamenlijke strategie voor een betere samenwerking te ontwikkelen. De uitdaging hierbij is om een inspanning te leveren om samen de theorie in de praktijk om te zetten. Natuurlijk hangt het tot stand komen van een overeenkomst af van de rechtsnormen, het politieke klimaat in een land en de respectievelijke beleidslijnen voor politiezorg: Wordt bezit en gebruik van kleine hoeveelheden illegale drugs vervolgd? Legt de politie de klemtoon op het dogma van nultolerantie en streeft zij een repressieve en reactieve aanpak na? Of onderzoekt de politie voornamelijk grootschalige

drugshandel en voert ze geen interventies uit in de plaatselijke drugsscene? Anderzijds hangt de bereidheid van de sociaal werkers om samen te werken niet zozeer af van het nationale sociale beleid maar eerder van individuele ideologieën en de algemene houding tegenover overheidsinstellingen.

Het kan helpen om de deelnemers van de SWaPOL-opleiding eerst aan te sporen om verschillende meningen uit te wisselen en het nachtleven vanuit verschillende perspectieven te bespreken. Hoe interpreteren de verschillende belanghebbenden de situatie rond middelengebruik in het nachtleven? Waarom is middelengebruik belangrijk voor jongeren ('avondmensen')? Welk soort problemen melden sociaal werkers vanuit hun werk in sociale zorginstellingen? En hoe beïnvloeden specifieke politie-interventies in het nachtleven het beeld dat politieagenten hebben van jonge middelengebruikers?

Het valt te verwachten dat in dit debat jongeren vermeld zullen worden die het nachtleven verbinden met vrijheid, gezelligheid en de afwezigheid van verantwoordelijkheden en verplichtingen. Ze zoeken snelle en onmiddellijke ervaringen. Middelengebruik past perfect binnen die sensatiedrang (Calafat et al., 2003).

Jongeren beschouwen middelengebruik - en vooral alcohol - als een normale uitgaansgewoonte. Hoewel het als een paal boven water staat dat comadrinken problematisch is voor de gezondheid, overlast en geweld, zijn er nog heel wat jongeren die gematigde gebruikers zijn of helemaal niets gebruiken. Wat betreft illegaal middelengebruik wees Van Havere (2012) erop dat de helft van de uitgaanders illegale middelen gebruiken, wat de indruk wekt dat druggebruik geen gezondheidsgevaaren inhoudt. Er zijn echter tal van triggers die jongeren aanzetten om te beginnen met illegaal middelengebruik. Denk aan rebellie, zelfverving en *edgework* (vrijwillig risico's opzoeken) (Lyng 2008), ontspanning en ontsnappen aan druk, energie tanken. In feite is nieuwsgierigheid een van de sterkste triggers bij jongeren om in aanraking te komen met middelen wanneer ze bij hun leeftijdsgenoten zijn.

De meeste jongeren zullen positieve redenen opgeven voor hun middelengebruik (Broekaert et al. 2010), maar sociaal werkers en politieagenten zullen dat experimenteren met drugs als problematisch beschouwen, hoewel beide vanuit een andere bril: Sociaal werkers zien middelengebruikers vaak als slachtoffers van hun situatie, terwijl politieagenten wijzen op de rechtsvoorschriften en een aantal negatieve gevolgen voor de gemeenschap, de openbare orde en de verkeersveiligheid.

Deze SWaPOL-opleiding reikt de kans aan om praktijken op het snijvlak van beide beroepen uit te werken. Het raakvlak tussen sociaal werk en politiezorg kan als volgt gedefinieerd worden:

1. **Op het raakvlak van sociaal werk en politiezorg ter plaatse** kunnen de politieagenten ervoor kiezen om geen interventie uit te voeren of kunnen de sociaal werkers ervoor kiezen om een beroep te doen op de wetshandhaving.
2. **Op het raakvlak van sociaal werk en politiezorg in het algemeen** zetten de vertegenwoordigers van beide beroepen zich in om samen preventiemaatregelen in te plannen en toe te passen.
3. **Op het raakvlak van sociaal werk en politiezorg** moeten schadebeperking en misdaadpreventie concepten zijn die beide beroepen als grondregels kunnen aanvaarden in hun bijdrage aan de ordehandhaving.

Politieagenten moeten het volgende bespreken:

- Wanneer kiezen ze voor een non-interventie?
- Wanneer moeten ze de wet handhaven?
- Hoe zullen ze wettelijke bepalingen uit de politiewet vertalen naar beslissingen in de praktijk?
- Hoe zullen ze het evenredigheidsprincipe ter plaatse toepassen?
- Hoe kunnen ze bijdragen aan schadebeperking en individuele gezondheid?
- Wat zijn de grenzen van vertrouwelijkheid?

Sociaal werkers moeten het volgende bespreken:

- Is er interne overeenstemming over de houding tegenover de overheidsinstanties?
- In welke acute situaties vallen ze terug op politie-interventies?
- Wat is hun bijdrage aan de ordehandhaving?
- Hoe kunnen ze hun cliënten diensten aanbieden en tegelijkertijd de politie ondersteunen bij het misdaadonderzoek?
- Hoe dragen ze bij aan misdaadpreventie?
- Wat zijn de grenzen van vertrouwelijkheid?

In de context van preventie van middelengebruikstoornissen kunnen sociaal werkers en de politie samenwerken om een beleid voor een veiliger en gezonder nachtleven uit te werken. Hoewel sociaal werkers en politieagenten elkaar niet vaak kruisen in het nachtleven, kunnen ze beide de vruchten plukken van een positieve ingesteldheid tegenover elkaar. Noem enkele factoren die de samenwerking ondersteunen en belemmeren?

Politieassistenten in België

België kan bogen op een lange samenwerkingsgeschiedenis tussen de welzijns- en gerechtelijke instellingen (Van Steenberghe et al. 2015). Sinds het ontstaan van het jeugdzorgsysteem in 1912 tot op heden heeft de relatie tussen de strafrechtelijke instellingen en de welzijnsorganisaties tal van institutionele veranderingen doorgemaakt. In de recente geschiedenis werd de samenwerking en professionele rolverdeling tussen sociaal werk en de politie voortdurend onderzocht en geëvalueerd.

De systematische gezamenlijke opleidingsactiviteiten begonnen met een proefproject van 2010 tot 2014. Dit project boog zich over de kwaliteit van de samenwerking tussen sociaal werkers en de politie om een opleidingsprogramma te ontwikkelen dat bedoeld is voor studenten sociaal werk die bij de politie stage willen lopen. Het project belichtte de complexiteit van politiewerk en de vele overlappings met sociaal werk binnen een brede waaier aan thema's zoals jeugdzorg, sociale preventie en vroegtijdige interventie. De resultaten van het onderzoek worden momenteel geïmplementeerd in het curriculum van de bacheloropleiding sociaal werk aan de Hogeschool Gent.

In een vervolgproject in 2015 werd er een specifiek opleidingsprogramma ontworpen speciaal voor de politieassistenten. Deze agenten hebben zowel een diploma in sociaal werk als in politiezorg. Dit uitgebreide opleidingsprogramma van 310 uur met vier modules lijkt op sommige punten misschien

wel op speciale opleidingen in andere landen, maar springt eruit door het feit dat de politieagenten in die opleiding al een diploma sociaal werk bezitten. Dit lijkt een unicum te zijn in de Europese politieorganisaties.

Onlangs nam HoGent deel aan het door de EU gefinancierd project UPC-ADAPT²² (2016-2018) om het oorspronkelijke *Universal Prevention Curriculum (UPC)* verder te ontwikkelen en aan te passen aan de Europese omstandigheden. Deze vijfdaagse opleiding is bedoeld voor besluitvormers, opiniemakers en beleidsverantwoordelijken zoals plaatselijke preventieagenten in leidinggevende posities, ngo's en andere beleidsmakers uit de ordehandhaving.

Factoren die samenwerking ondersteunen:

- Bewustzijn over de symbiotische relatie in het belang van alle burgers in het nachtleven: Sociaal werkers en politieagenten moeten een goede aansluiting bij elkaar vinden en tegelijkertijd inmenging met de leidende beginselen uit het andere beroep vermijden.
- Goed begrip van elkaars werkeethiek, nl. algemene doelstellingen, organisatorische beperkingen, werkmethodes, afzonderlijke taken en prestaties.
- Duidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen, zowel in algemene preventieprojecten als ter plaatse.
- Bewustzijn over mogelijke vooroordelen in je eigen beroepsomgeving over het andere beroep/de andere beroepen.

Samenwerking vereist soms een goede bemiddelaar die de activiteiten coördineert, processen overziet, conflicten voor een discussie voorbereidt, de vooruitgang van de gemeenschappelijke activiteiten evalueert en beoordeelt (externe evaluatie).

Factoren die samenwerking verhinderen:

- Politieke beperkingen
- Wettelijke beperkingen
- Tijdsgebrek
- Organisatorische en bureaucratische beperkingen (gebrek aan ondersteuning) in het besluitvormingsproces
- Onuitgesproken vooroordelen, vijandigheden of concurrentie tussen de beroepen
- Verschillende werkculturen: Politieagenten denken dat sociaal werkers te veel tijd spenderen aan besprekingen en te traag reageren op bestaande problemen, terwijl sociaal werkers menen dat de politie de complexiteit van de problemen niet ziet en te snel handelt (Dewaele & Vanderlaenen, 2014).
- Bescherming van het beroepsgeheim
- Gebrek aan coördinatie en leiderschap in het samenwerkingsproces, bv. bij projecten rond universele of selectieve preventie

²² Zie: <https://upc-adapt.eu/>

4. Leeractiviteiten

In dit onderdeel van het handboek reiken we een aantal ideeën aan om de SWaPOL-opleiding interactief op te bouwen. Al deze oefeningen zijn al eerder ontwikkeld en getest. We hebben ze simpelweg overgenomen en aangepast voor deze opleiding.

4.1. Oefening 1: Perspectieven op het nachtleven - postersessie en draaimolen

Algemene beschrijving:

Deze oefening helpt om *affektieve competenties* te ontwikkelen door nieuwe inzichten op te doen en elkaars standpunten te leren begrijpen. De deelnemers ontwikkelen empathie voor jongeren in het nachtleven en werken verschillende mogelijkheden uit voor controle- en steunmaatregelen.

De deelnemers gaan uit van de veronderstelling dat ze het gezamenlijke doel van een veilig en gezond nachtleven nastreven. De deelnemers bespreken de verschillende perspectieven op het nachtleven: Hoe beschrijven jongeren, sociaal werkers en politieagenten het nachtleven? In deze oefeningen zoeken ze verschillen en gelijkenissen in hun perspectieven op het uitgaansleven in de stad en werken ze gezamenlijke oplossingen uit.

Materiaal:

- Flipcharts
- Groene en rode markeerstiften

Instructies:

Werk rond de volgende taken in kleine gemengde groepjes van 4 personen.

- Taak 1 (groepswerk): “Wat is het standpunt over het nachtleven vanuit het perspectief van sociaal werkers/de politie/jongeren? Zoek *positieve* (veranderingen, kansen), *negatieve* (vervelend, slecht) en *uitdagende* kenmerken.”
- Taak 2 (groepswerk): “Markeer vergelijkbare perspectieven in het groen en de verschillen in het rood.”
- Taak 3 (gezamenlijk): “Bespreek: Hoe verschillend of vergelijkbaar zijn onze perspectieven op het nachtleven?”
- Taak 4 (groepswerk): Maak een poster en gebruik hierbij kernwoorden en tekeningen - wees creatief!
 1. “Hoe kunnen we de verschillende perspectieven op het nachtleven overstijgen?”
 2. “Wat zijn de verantwoordelijkheden van elke groep om tot een veilig en gezond nachtleven te komen? Probeer om out of the box te denken en houd rekening met de verschillende perspectieven.”
 3. “Hoe kunnen we een situatie bereiken waarmee iedereen tevreden is? Welke verantwoordelijkheden zijn er dan? Houd rekening met de verschillende perspectieven!”

- Taak 4: Draaimolen: Twee personen blijven bij hun poster, twee personen gaan bij andere posters langs.
- Taak 5: Conclusies: Wat neem je mee uit deze oefening? Noem minstens één iets!

Tijd: 2 uur

4.2. Oefening 2: Middelen indelen: Het *Drugs Wheel*²³

Algemene beschrijving:

Dit spel werd vakkundig ontworpen als een instrument om mensen te helpen om het aanbod aan en de effecten van een aantal nieuwe psychoactieve stoffen (NPS) te begrijpen. Het werd in uiteenlopende omgevingen getest met jongeren, volwassen middelengebruikers en een aantal professionals die in verschillende domeinen werken zoals drugswerkers, leerkrachten en sociaal werkers.

Materiaal:

Het spel bestaat uit vier onderdelen: de [instructies](#), [drugslabels](#) en [beschrijvingen](#) (die je moet uitknippen) en het [bord](#) zelf dat je in A3-formaat kunt afdrukken. [Surf naar de officiële pagina](#) om het materiaal en de instructies te downloaden. Je kunt een [opleidingsvideo](#) bekijken.

Instructies²⁴:

Het bord heeft een buiten- en binnencirkel waarmee drugs in verschillende categorieën kunnen worden onderverdeeld volgens jouw noden: bijvoorbeeld legaal/illegaal, met/zonder voorschrift enz.

Ronde 1: Vraag de deelnemers om de zeven definities van drugsgroepen rond het wiel te plaatsen en bespreek elk van de categorieën (je vindt een ingevulde versie in het document met de officiële instructies). Benadruk/geef zeker mee dat veel drugs in een aantal categorieën thuishoren.

Ronde 2: Vraag de deelnemers om de drugslabels op het wiel te plaatsen bij de juiste categorie en de binnen- of buitenring voor het middel. Leg uit/geef mee dat drugs op voorschrift zowel legaal als illegaal kunnen zijn, afhankelijk van het feit of je een voorschrift hebt.

Je kunt elk team punten geven, bijvoorbeeld een punt per drug in de goede categorie en een tweede punt per drug in de juiste binnen- of buitenring.

Discussie:

Op het einde van de oefening gaan de deelnemers samen dieper in op de middelen:

- Welke middelen ken je uit jouw werk?
- Welke middelen zijn het gevaarlijkst? (Deze provocatieve vraag zal een discussie uitlokken over verslavingsvormen, polydrugsgebruik, legale/illegale middelen en gedrag enz.).

Tijd: 1 uur

²³ Licentie-informatie: Het *Drugs Wheel* van Mark Adley valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 4.0 Internationale Licentie. Gebaseerd op een werk op www.thedrugswheel.com. Meer details over de licentie op www.thedrugswheel.com/?page=licence.

²⁴ http://www.thedrugswheel.com/game/DWG_Instructions_2_3.pdf

4.3. Oefening 3: Quiz over middelengebruik

Algemene beschrijving:

Deze oefening kan je gebruiken als de deelnemers al heel wat kennis en expertise in dit domein hebben. De quiz kan ingekleed worden zoals een pubquiz: Normaal gesproken stelt een quizmaster de vragen aan een relatief hoog tempo. Teams van maximum 8-10 personen hebben slechts een beperkte tijd om te antwoorden voor de volgende vraag wordt voorgelezen. Traditiegetrouw wordt een pubquiz met pen en papier gespeeld. In dat geval moeten de teams een kopie van hun antwoordblad bewaren om op het einde hun antwoorden af te toetsen aan de juiste antwoorden. Er moet strikt toegezien worden op vals spelen (geen smartphones!).

Tijdens de SWaPOL-opleiding kan je de online tool *Kahoot* (<https://kahoot.com/>) gebruiken. In dat geval werken de deelnemers best per twee. Deze tool is bijvoorbeeld geknipt om te peilen naar een gok van de nationale, internationale en algemene prevalentie- en incidentiecijfers.

Materiaal:

De deelnemers moeten inloggen op Kahoot en hun antwoorden op hun smartphone/tablet typen wanneer dat gevraagd wordt. Ook met andere online communicatieplatformen zoals BigBlueButton kan je een enquête organiseren.

Voorbeeldvragen:

Vraag	Antwoord
Hoeveel % van de wereldbevolking heeft het voorbije jaar minstens 1 illegale stof gebruikt?	5%
Hoeveel % van die gebruikers vallen onder problematisch gebruik?	12%
Hoeveel van de problematische gebruikers laten zich behandelen voor hun middelengebruikstoornis?	2 van de 12
Wat is de vaakst voorkomende partydrug in jouw land?	Alcohol
Wat is de op een na vaakst voorkomende partydrug in jouw land?	Cannabis
Wat is de op twee na vaakst voorkomende partydrug in jouw land?	XTC (?)

Juist of fout? Alcohol is het middel dat in het nachtleven de meeste gezondheids- en veiligheidsrisico's inhoudt.	Juist
Juist of fout? Sporadisch middelengebruik leidt tot problematisch middelengebruik.	Fout, of iemand in de problemen verzeilt door zijn/haar gebruik, hangt af van de wisselwerking tussen meerdere factoren.
Juist of fout? Wanneer middelengebruik toeneemt, blijft aanhouden en uit de hand loopt, kan een persoon nog steeds bijna al zijn/haar rollen en verantwoordelijkheden vervullen.	Juist
Juist of fout? Het vaakst voorkomende gebruikspatroon is niet problematisch.	Juist

De quizmaster moet de juiste antwoorden met (wetenschappelijk) bewijs kunnen staven.

Alternatieve oefening:

Gebruik op het einde van de dag een Kahootquiz in de herhalingsessie om na te gaan wat de deelnemers zoal onthouden hebben uit de lessen van die dag (niet op punten).

Tijd: 45 minuten

4.4. Oefening 4: Casusanalyse rond samenwerking

Algemene beschrijving:

De deelnemers werken op basis van levensechte situaties goede praktijken uit voor de samenwerking tussen sociaal werk en de politie. Deze situaties moeten eerst besproken worden volgens de 'traditionele politiezorg' en daarna volgens de 'gemeenschapsgerichte politiezorg en schadebeperking'. In gemengde groepen werken de deelnemers preventieplannen uit en verwijzen ze naar de hierboven toegelichte modellen.

Materiaal:

Deel in de klas kopieën uit van specifieke grafieken die tijdens de les aan bod kwamen:

- Het Zinbergmodel (1983) 'risico op het ontwikkelen van een middelengebruikstoornis'
- Het etiologische risicomodel
- Het risicofactormodel van het EMCDDA (2019a: 35)
- Definities van schadebeperkings- en preventieniveaus (omgevings-, universele, selectieve, aangewezen preventie)

Instructies:

De klas wordt in groepen opgedeeld. Elke groep krijgt een casus (zie hieronder).

Op basis van de risicomodellen en preventieniveaus werkt elke groep een strategie uit die preventie, schadebeperking en probleemoplossing combineert.

De docenten kunnen ook nieuwe casussen opstellen, maar dit zijn alvast enkele voorbeelden:

- Casus 1: De gemeenteraad krijgt regelmatig klachten over een plaatselijke jeugdherberg: Jongeren die duidelijk onder invloed van alcohol of andere middelen zijn, maken tot laat in de nacht veel lawaai; auto's rijden er af en aan; er speelt tot de late uurtjes luide muziek; er zou rond de jeugdherberg ook drugs gedeald worden. In de voorbije maand werd de politie in het weekend meerdere keren opgeroepen en vorige week werd er een jonge vrouw in het ziekenhuis opgenomen wegens alcoholmisbruik. De gemeenteraad heeft contact opgenomen met de politie en de lokale jeugddiensten om dit probleem aan te pakken.
- Casus 2: De politie heeft veel klachten ontvangen over incidenten in en rond de nachtclub 'Dancing Queen': Rijden onder invloed, drugshandel, overlast, vechtpartijen. Onlangs meldde een bezorgde moeder van een 17-jarig meisje dat haar dochter in de club seksueel geïntimideerd was door een jonge man. Verder onderzoek toonde aan dat de jongedame een aantal uur in de nachtclub was, zeer actief is in het wereldje, drinkt, XTC-pillen neemt en onveilige seks had met een man in een parkje vlakbij. Ze was beschaamd dat ze zo laat thuiskwam en verzong het verhaal over de ongewenste intimiteiten als dekmantel om de hele nacht te zijn weggebleven. Hoe interpreteer je de situatie? Wat doe je?
- Casus 3: Al lange tijd klagen mensen bij de politie over een plek in en rond een metrostation die een regelmatige ontmoetingsplek is voor de drugscene. Dit metrostation bevindt zich vlak bij een centrum voor drugstherapie waar drugsverslaafden terechtkunnen voor een

behandeling en waar naalden worden uitgewisseld. Mensen klagen over de personen die sterk onder invloed zijn en bij het metrostation rondhangen, over intimidatie en openlijke drugshandel. Na de laatste verkiezingen heeft het nieuwe stadsbestuur een nultolerantiebeleid voor drugshandel afgekondigd. Wat doe je?

- Casus 4: Er is een beruchte raveclub in de stad. Elke nacht zit de club stampvol met mensen die op psychedelische trancemuziek dansen. De locatie staat bekend voor haar speciale licht- en geluidseffecten en artistieke liveshows. Er worden echter ook illegale 'nieuwe psychoactieve stoffen' (NPS) gebruikt en er zijn regelmatig zieken of overdosissen. Een organisatie voor sociaal werk heeft naast de ingang een mobiele drugstestdienst opgesteld zodat gebruikers hun stoffen er anoniem kunnen laten controleren. Anderzijds stelt de drugseenheid van de politie dat de politie haar job moet doen en drugshandel moet onderzoeken. Als sociaal werker vang je op dat er geheime plannen zijn voor een politie-inval volgende vrijdagnacht. Wat doe je?

De casussen worden in groepen besproken en hierbij wordt verwezen naar de risicomodellen en de preventieniveaus. Ze moeten een stapsgewijze strategie uitwerken en vervolgens voorstellen aan de volledige groep.

Er moet voldoende tijd zijn om de casussen aan de volledige groep voor te stellen en met hen te bespreken.

De moderator zal een opsomming maken en conclusies trekken uit de afzonderlijke casussen.

Tijd: 3 uur of meer

- Risicomodellen en preventieniveaus herhalen (indien nodig): 10 minuten
- Casussen behandelen: 40 minuten
- Groepspresentaties: 2 uur (30 minuten per casus)
- Conclusies: 10 minuten

5. Herhalingsvragen

- Beschrijf het etiologische risicomodel en licht de sleutelfactoren toe die de ontwikkeling van middelengebruikstoornissen beïnvloeden.
- Bespreek de voornaamste verschillen tussen universele, selectieve en aangewezen preventie.
- Formuleer een voorstel voor een samenwerkingsverband om middelengebruik binnen het openbaar vervoer aan te pakken. Wat zijn de uitdagingen voor dat samenwerkingsverband? Hoe zou het proces van de informatie-uitwisseling gecoördineerd moeten worden?
- Wat is de rol van de politie in samenwerking met sociaal werkers met betrekking tot middelengebruik in het nachtleven?

6. Literatuur

- Broekaert, E., Vanderplasschen, W., Soye, V., Vandeveld, S., De Wilde, J., Derluyn, I., & Colins, O. (2010). Drughulpverlening. In Handboek bijzondere orthopedagogiek. Antwerpen: Garant.
- Calafat, A., Fernandez, C., Juan, M., Anttila, A. H., Arias, R., Bellis, M. A., Bohrn, K., Fenk, R., Hughes, K., Kersch, A. V., Kokkevi, A., Kuussaari, K., Leenders, F., Mendes, F., Simon, J., Spyropoulou, M., Van de Wijngaert, G. & Zavatti, P. (2003). Enjoying the nightlife in Europe: the role of moderation. Palma De Mallorca: Irefrea. http://www.irefrea.eu/uploads/PDF/Calafat%20et%20al_2003_Enjoying%20Nightlife%20Europe.pdf
- Mendes, Fernando J.F. & Mendes, Maria do Rosario (2011): Staff Training for Nightlife Premises. Club Health - Healthy and Safer Nightlife of Youth project. https://www.club-health.eu/docs/EN/Club_Health_training_of_staff_manual_EN.pdf
- Dewaele, C., & Vander Laenen, F. (2014). Straathoekwerk en politie: 2 handen op 1 onderbuik? Cahiers politiestudies, 119-136.
- EMCDDA - European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019a): European Prevention Curriculum: a handbook for decision-makers, opinion-makers and policy-makers in science-based prevention of substance use. Bureau voor publicaties van de Europese Unie. Luxemburg. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11733/20192546_TDMA19001EN_N_PDF.pdf
- EMCDDA - European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019b), Drug prevention: exploring a systems perspective. Technical report. Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/10403/EMCDDA%20Technical%20report_Drug%20prevention%20systems.pdf
- Global Commission on Drug Policy (2017): The World Drug Perception Problem. Countering Prejudices About People Who Use Drugs. <http://www.globalcommissionondrugs.org/reports/>
- Hawkins, D. J., Catalano, R.F. & Miller, J.Y. (1992): Risk and Protective Factors for Alcohol and Other Drug Problems in Adolescence and Early Adulthood: Implications for Substance Abuse Prevention. In: Psychological Bulletin 1992 Vol. 112/1 (64-105).
- Kielholz, P. & Ladewig D. (1973): Die Abhängigkeit von Drogen. dtv-Verlag. München.
- Lyng, S. (2008), "Edgework, risk and uncertainty", Zinn, J.O. (Ed.), Social Theories of Risk and Uncertainty: An Introduction, Blackwell Publishing, Malden, pp. 106-138.
- Mrazek, P.J. & Haggerty, R.J. (1994): Reducing Risks for Mental Disorders: Frontiers for Preventive Intervention Research. Institute of Medicine. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/2139>
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) (2013), International standards on drug use prevention, UNODC, Wenen (beschikbaar op <http://www.unodc.org/>).
- Van Havere, T. (2012): Prevalence and prevention of substance use in nightlife. Gent: Universiteit Gent.
- Van Steenberhe, T., Roose, R., Reynaert, D., & Easton, M. (2015): Policing minors: balancing welfare and justice. In Jenneke Christiaens (Red.), It's for your own good: researching youth justice practices (pp. 15–30). Brussel: VUB Press.

- Zinberg, M. (1984): *Drug, Set, and Setting. The Basis for Controlled Intoxicant Use.* Yale: Yale University Press.

Module 3:

Dak- en thuisloosheid

1. Doelstellingen

- De multidimensionale processen van uitsluiting en marginalisatie in de openbare ruimte verkennen
- Inleiding tot probleemgerichte politiezorg: Casemanagement, conflictoplossing, zorgwerk
- Klemtoon op risicofactoren: Huisvesting, gentrificatie, ontheemding, psychische stoornissen

2. Beoogde competenties

- *Cognitieve leerresultaten:*

De categorieën van de Europese typologie voor dakloosheid en sociale uitsluiting op vlak van wonen (ETHOS-typologie van FEANTSA) kennen

In staat zijn om vormen en gevolgen van sociale uitsluiting, marginalisering en dak- en thuisloosheid kritisch te bespreken

De gedragscodes van politieagenten in gevallen met klachten tegen dak- en thuislozen begrijpen

De formele verantwoordelijkheden en ethische gedragscodes van beroepsgroepen die met dak- en thuislozen werken begrijpen

In staat zijn om communicatiekanalen met andere beroepen te versterken of herdefiniëren

- *Affectieve leerresultaten:*

Begrip tonen voor de verplichtingen van andere beroepen

Je bewust zijn van verbale taal en lichaamstaal van kwetsbare mensen en hun dagelijkse rituelen en routines in het straatleven

Empathie en tolerantie tegenover dak- en thuislozen en hun toe-eigening van de openbare ruimte ontwikkelen

- *(Psycho)motorische leerresultaten:*

Het jargon van andere beroepen begrijpen en gebruiken

Vaardigheden ontwikkelen voor conflictbeheer tussen gebruikersgroepen in de openbare ruimte

In staat zijn om een handboek op te stellen met gebruikelijke omgangsprocedures met dak- en thuislozen op het vlak van ethiek en gedragscodes.

3. Kernthema's

3.1 Het probleem van dak- en thuisloosheid

Dak- en thuisloosheid lijkt makkelijk te definiëren maar is in feite een complex probleem met vele gezichten. Simpel gesteld is een dak- of thuisloze persoon iemand zonder een (t)huis als gevolg van heel wat factoren gedurende zijn/haar leven. Het kan gaan om een werkloze persoon, iemand met een geestelijk gezondheidsprobleem, iemand met een verslavingsprobleem of simpelweg een persoon zonder financiële middelen. Elk land kent echter een andere definitie toe aan een dak- of thuisloze persoon. In heel wat gevallen weerspiegelt de officiële definitie namelijk eerder de politieke stromingen dan de echte realiteit van dak- en thuislozen.

Deze module erkent vier grote problemen die professionals uit de politie en sociaal werk gezamenlijk moeten aanpakken:

- Eerst en vooral kan het probleem van dak- en thuisloosheid niet in simpele termen zoals 'personen zonder een (t)huis' verrat worden. In plaats daarvan moet er erkend worden dat dak- en thuisloosheid een complex probleem met vele gezichten is dat een multidisciplinaire aanpak vereist.
- Ten tweede kende Europa in de voorbije tien jaar meer sociaaleconomische problemen - migratie, de economische crisis, politieke onrust, de COVID-19-pandemie - die het risico op dak- en thuisloosheid sterk verhoogden voor sociale groepen die het kwetsbaarst zijn voor sociale isolatie.
- Als derde probleem ervaren sommige mensen een directe confrontatie met armoede als ongemakkelijk, intimiderend of angstaanjagend. Daarom worden dak- en thuislozen bij de politie gemeld als teken van sociale wanorde.
- Ten vierde is er een gebrek aan samenwerking tussen de overheidsinstanties en de instellingen voor maatschappelijk welzijn om de problemen rond dak- en thuisloosheid met wederzijdse toestemming en menselijk op te lossen.

FEANTSA (de Europese Federatie van nationale organisaties die met daklozen werken) ondersteunt de omslag van een simplistische naar een bredere definitie waarbij rekening wordt gehouden met een breed spectrum aan sociale omstandigheden. Er wordt gesteld dat er een continuüm bestaat tussen dak- en thuisloosheid en een stabiele thuis dat veel facetten van het probleem omvat en verhuult (Toro & Janisse, 2004). Door dak- en thuisloosheid als een continuüm te begrijpen in plaats van als een kant-en-klare definitie is een breder scala aan potentiële antwoorden mogelijk en kunnen aspecten zoals het huisvestingsbeleid, welzijnsbeleid en integratiebeleid voor migranten erin geïntegreerd worden.

De *Europese Typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting (ETHOS)*, ontwikkeld door FEANTSA, beschrijft drie dimensies die nodig zijn voor veilige huisvesting en geeft duidelijk deze bredere definitie weer: "Een geschikte woning (of ruimte) hebben die exclusief in het bezit van een persoon en zijn/haar gezin is (*fysieke dimensie*), in staat zijn om je privacy te waarborgen en relaties te

onderhouden (*sociale dimensie*) en een wettelijk bewoningsbewijs hebben (*juridische dimensie*)” (zie tabel xy). De typologie definieert vier brede categorieën op basis van de woonsituatie van de persoon: “dakloosheid, thuisloosheid, onzekere huisvesting en gebrekkige huisvesting”.

- Eerst en vooral beschrijft de ETHOS-typologie dakloosheid als “mensen die in de openlucht leven en mensen in noodopvang”.
- De tweede categorie ‘thuisloosheid’ omvat personen die in instellingen en opvangcentra wonen en om tal van redenen geen woning kunnen verwerven. ETHOS beschrijft hen als “mensen in daklozenopvang, in opvanghuizen voor vrouwen, in migrantencentra, mensen die uit de instellingen zullen worden ontslagen en mensen die langdurige steun ontvangen door hun thuisloosheid”.
- Het derde type bestaat uit onzekere huisvesting, in andere woorden mensen die wel een woning hebben, maar in kwetsbare of extreme omstandigheden leven. Denk bijvoorbeeld aan betrekking van een woning zonder wettig huurcontract, illegale betrekking van een woning en mensen die met uitzetting bedreigd worden.
- Het vierde type heeft betrekking op gebrekkige huisvesting, bijvoorbeeld mobilhomes, onbewoonbare woningen en extreme omstandigheden van overbevolking in een woning.

Heel wat andere (nationale) instellingen bepalen categorieën rond deze vier kerncategorieën. Zo definieert het Portugese ENIPSSA - de Nationale strategie voor de integratie van mensen in een thuisloze situatie 2017-2023 - twee typologieën die grofweg als dakloosheid en thuisloosheid vertaald kunnen worden (ENIPSSA, 2018a). Net als de ETHOS-categorieën definieert ENIPSSA dakloze mensen als personen die op straat leven, onder bruggen, in stations, in parken, maar ook in noodopvangcentra of op preciaire locaties (fabrieken, auto's, leegstaande huizen). Thuisloze mensen zijn personen die in tijdelijke verblijven wonen en die een sociale respons van de socialezekerheidsinstellingen vereisen. Het Instituut voor Sociale Zekerheid in Portugal (2005) gaat nog een stapje verder en maakt een onderscheid tussen *chronische dakloosheid* (personen die al jarenlang op straat leven, gekenmerkt door acute hulpeloosheid, lichamelijke en psychische ziekte, lichamelijke achteruitgang) en *nieuwe dakloosheid* (personen die nog maar pas op straat leven na persoonlijke, familiale of professionele verliezen en waarvoor een snel interventiemechanisme vereist is om hun levensprojecten herop te bouwen) (ISS, 2005: 15).

Miguel, Ornelas en Maroco (2010) vestigen de aandacht op het feit dat de manier waarop dak- en thuisloosheid gedefinieerd wordt cruciaal is om het aantal dak- en thuislozen te bepalen en bijgevolg ook om responsstrategieën uit te werken. Precies daarom is het noodzakelijk om een algemene definitie van dak- en thuisloosheid uit te werken. Die dwarsdoorsnede van de nationale en internationale schalen ontbreekt tot op de dag van vandaag.

Steeds meer socio-economische beperkingen in Europa

De voorbije tien jaar stond Europa onder sociaaleconomische druk door zowel continentale als globale dreigingen. Hoewel de officiële gegevens van Eurostat gewag maken van een daling in het aantal mensen dat risico loopt op sociale uitsluiting in Europa, hebben wereldwijde verschijnselen zoals de gezondheidscrisis of politieke onrust (in Afrika en het Midden-Oosten) de sociale kwetsbaarheden versterkt (Ranci et al., 2014). Bezuinigingsmaatregelen (met inbegrip van besparingen in welzijn, lonen en pensioenen) en de recente economische crisis hebben tot meer werkloosheid geleid, deden veel gezinnen bankroet gaan, veroorzaakten het faillissement van veel

ondernemingen en lagen aan de basis van nieuwe types armoede. De huisvestingsomstandigheden zijn erop achteruitgegaan en dat geldt ook voor de toegang tot basisdiensten en sociaaleconomische voordelen (Frazer & Marlier, 2011). Tel daar nog eens de toenemende instroom van kansarme migranten bij. Die opeenvolging van gebeurtenissen mondde uit in meer armoedeconcentratie, ruimtelijke segregatie en sociale ongelijkheden (Madanipour & Weck, 2015).

De kwetsbaarste groepen zoals laagopgeleide mensen, migranten, ouderen en dak- en thuislozen werden bijzonder hard getroffen door de sociale crisis die in veel Europese landen volop woedde na de politieke, economische en gezondheids crisis. Dat geldt vooral in landen waar de welzijns ondersteuning sterk gebaseerd is op familienetwerken en sociaal kapitaal. Recente gegevens tonen aan dat

- er elke nacht ongeveer 410 000 personen in de straten van Europese steden slapen (zowel daklozen als thuislozen),
- de instellingen voor maatschappelijk welzijn ongeveer drie miljoen dak- en thuislozen in Europa ondersteunen en
- elk jaar een astronomische 4,1 miljoen mensen dak- of thuisloos dreigen te worden (FEANTSA, 2019).

Daarnaast onthullen de gegevens dat de dak- en thuisloosheid in Europa tijdens de economische crisis toegenomen is en dat het aantal mensen dat in armoede of sociale uitsluiting dreigt te vervallen in de EU27 tussen 2008 en 2014 van 116 miljoen naar 121 miljoen gestegen is. Bovendien is de dak- en thuisloosheid in de voorbije vijf jaar toegenomen in 15 van de 21 Europese landen die in het project 'HOME_EU - Homeless as unfairness' geanalyseerd werden. Die stijging treft vooral vrouwen, jongeren, gezinnen en migranten.²⁵

Daarbovenop merkten we de voorbije twintig jaar een stijging in het aantal migratiestromen naar Europese landen. De VN schatten dat de voorbije jaren meer dan een miljoen migranten voet op Europese bodem hebben gezet na een oversteek van de Middellandse Zee. 362 000 migranten waagden zich aan de oversteek in 2016, meer dan 100 000 in 2017, 134 000 in 2018 en 106 200 in 2019²⁶. Dit leidde tot een bevolkingsgroei en een hogere druk op het sociale weefsel, de arbeidsmarkt en de huisvestingsmarkt. Door de COVID-19-gezondheids crisis zijn heel wat verwachtingen en dromen van die migranten in rook opgegaan. Naar schatting leven ongeveer 10% van de immigranten in een situatie van dak- of thuisloosheid, waarbij hun falen wordt opgevangen door de verzorgingsstaat (Fitzpatrick et al., 2012). Studies oordelen dat we voor een nieuwe golf van dak- en thuisloosheid of 'neodak- en thuisloosheid' staan (Theodorikakou et al., 2013).

Voorbeeld uit een casestudy: Feiten en cijfers uit Portugal

Volgens de Portugese nationale volkstelling van 2011 waren er toen ongeveer 696 dak- en thuisloze personen in Portugal, met Lissabon als stad met hoogste aantal dak- en thuislozen (INE, 2014; PORDATA, 2019). Een onderzoek van het Portugese Instituut voor Sociale Zekerheid uit 2009 identificeerde echter 2133 dak- en thuislozen gedurende een nacht in Portugal (waarvan 63% in Lissabon en Porto). Van dat totaal aantal sliepen 922 mensen in de openlucht, woonden 1088 mensen in de daklozenopvang, 43 in een instelling (in centra voor geestelijke gezondheidszorg en

²⁵ <https://cordis.europa.eu/project/id/726997>

²⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en#illegalbordercrossings

gevangenissen) en waren er 80 ongecategoriseerd (FEANTSA). In Lissabon verzamelde de Santa Casa da Misericórdia de Lisboa (de instelling die verantwoordelijk is voor de sociale maatregelen in de stad) recentere en vergelijkbare gegevens, wanneer ze in 2013 en 2015 twee nachten lang het aantal mensen telde dat in de openlucht slaapt en in de daklozenopvang overnacht. De instelling identificeerde respectievelijk 852 en 818 dak- en thuislozen. In Porto beschikt het Plannings- en Interventiecentrum voor Dak- en Thuislozen (NPISA) over gegevens voor 2013. NPISA meldt 1300 dak- en thuislozen in een opvangcentrum en ongeveer 300 dak- en thuislozen op straat per nacht. In 2013 ondersteunde de organisatie AMI (Internationale Medische Assistentie) 1679 personen in een dak- of thuisloze situatie, waarvan 546 personen voor het eerst door AMI geholpen werden (76% mannen, 50% tussen 40 en 59 jaar, 20% tussen 30 en 39 jaar, 79% geboren in Portugal). Het recentste evaluatieverslag van de implementatie van de Portugese nationale dak- en thuisloosheidsstrategie (ENIPSA) voor de periode 2009-2015 toont aan dat de socialezekerheidsinstellingen in 2016 in totaal 4003 begunstigden van 'actieve dak- en thuisloosheidsdossiers' in Portugal registreerden.

Op het vlak van gender is er een overwicht van mannen van zo'n 40 jaar oud (Monteiro et al., 2013). Een ander relevant aspect om dit fenomeen in Portugal te omschrijven en begrijpen is het feit dat het leeuwendeel van de dak- en thuislozen individuen in Portugal van Portugese nationaliteit zijn. Qua opleidingsniveau heeft de meerderheid van de dak- en thuislozen enkel basisonderwijs genoten (volledige eerste of derde cyclus). Het dient opgemerkt te worden dat slechts een minderheid (8%) secundair onderwijs gevolgd heeft en dat 13% geclassificeerd staat als zonder opleidingsniveau. De voornaamste oorzaken van dak- en thuisloosheid zijn werkloosheid (129 individuen), pensioen (87 individuen) of een vorm van beperking (57 individuen).

Gezien de invloed van migratie op dak- en thuisloosheid kunnen we in Portugal de aandacht vestigen op de aanwezigheid van dak- en thuisloze immigranten uit PALOPs (Portugeessprekende Afrikaanse landen), gevolgd door individuen uit Oekraïne of andere Oost-Europese landen zoals Roemenië (6%) (Monteiro et al., 2013). Hoewel de Braziliaanse immigratie momenteel nogal uitgesproken is, waren slechts 6% van die immigranten op het tijdstip van dit verslag dak- of thuisloos. Daarom kunnen we op dat vlak wederom vraagtekens plaatsen bij de rol die agentschappen voor sociale integratie spelen, aangezien individuen van een andere nationaliteit meer moeilijkheden ervaren ten opzichte van de gemeenschap. Factoren zoals taal, huidskleur of opleidingsniveau spelen een rol.

De auteurs vermelden eveneens dat 4% van de dak- en thuislozen een Oost-Euraziatische afkomst heeft, meer bepaald uit India, Pakistan of Bangladesh, en dat slechts 5% uit Europese landen zoals Italië, Spanje of Duitsland komt. Gezien de resultaten van het verslag van het Waarnemingscentrum voor Immigratie (2013) over de verblijfsduur van dak- en thuisloze individuen in Portugal moet er ook worden opgemerkt dat het merendeel van de bevraagde individuen aangeeft dat ze meer dan vijf jaar geleden al in Portugal waren (Reis & Gomes, 2016). Individen uit PALOP blijven het langst in een dak- of thuisloze situatie (30% is al meer dan vijf jaar dak- of thuisloos), in tegenstelling tot individuen uit Brazilië, Roemenië en West-Europese landen die minder lang dak- of thuisloos blijven, namelijk minder dan zes maanden.

Aangezien veel dak- of thuisloze immigranten in slechte gezondheidsomstandigheden verkeren (de meest voorkomende ziektes zijn diabetes en hiv samen met alcoholmisbruik en psychotische uitbarstingen), is het hier opnieuw de rol van de gezondheidsinstellingen die op het spel staat, omdat die problemen ook onder de volksgezondheid vallen (Monteiro et al., 2013).

3.2 Wat heeft de politie met dak- en thuisloosheid te maken?

Heel wat mensen zien dak- en thuisloosheid als een rechtlijnig fenomeen dat je in elke stad ter wereld terugvindt. Het is een *normaal* gegeven geworden en burgers zijn onverschillig geworden voor mensen die op straat leven. Deze algemene blasé houding wordt ook toegepast op duidelijke armoede in de samenleving. In 1903 schreef de Duitse socioloog Georg Simmel:

“Er is waarschijnlijk geen ander psychisch fenomeen dat zo onvoorwaardelijk aan de grootstad voorbehouden is als de blasé houding. ... De essentie van de blasé houding ligt in de onverschilligheid voor verschillen tussen dingen. Niet in die zin dat ze niet waargenomen worden, zoals bij mentale afgestomptheid, maar wel dat de betekenis en waarde van de verschillen tussen dingen, en hierdoor ook de dingen zelf, als betekenisloos worden ervaren. Een blasé persoon ziet ze als een homogene, effen, grijze massa waarbij geen enkel ding het waard is om boven iets anders verkozen te worden” (Simmel 1903; in: Bridge & Watson 2010, p. 103 e.v.).

Je door de stad bewegen is een anoniem iets geworden en er is weinig persoonlijke communicatie tussen onbekenden in de openbare ruimte. Deze eenzellige stilte kan tot vreemde situaties leiden: Sommige mensen zijn geïrriteerd wanneer een vreemde hen de weg vraagt. Bij een directe confrontatie met dak- of thuislozen (en ook met bedelaars, mentaal gestoorden en personen onder invloed) slaat die irritatie om in ongemak. Sommige mensen ervaren dit soort confrontatie als angst. Tijdens directe confrontaties met dak- of thuislozen reageren veel mensen op een minachtende en denigrerende manier. Daarnaast wenden veel mensen zich tot de politie en doen hun beklag over tekenen van sociale wanorde zoals dak- en thuisloosheid, dronkenschap, bedelen, intimidatie en lawaai.

Hieruit kunnen we concluderen dat sociale wanorde een multidimensionaal *sociaal* probleem vormt. In dit specifieke geval is het niet enkel een zaak tussen de politie en de dak- en thuislozen, maar ook een zaak tussen drie partijen: de politie, de dak- en thuislozen en de algemene bevolking die klaagt over de dak- en thuislozen.

Voer voor discussie:

- Waarom denk je dat de politie meer klachten over sociale wanorde ontvangt? Verergert de sociale wanorde? Zijn mensen gevoeliger geworden voor sociale wanorde? Is de functie van de politie veranderd? Zijn er andere instanties om de ordeproblemen op te lossen?
- Bespreek de term *angst voor misdaad* in verband met andere gevoelens zoals *ongemak*, *onbehagen*, *angst*, *ongerustheid*, *stress*, *waargenomen risico*, *vermeende bedreiging* (Farrall et al. 2009).
- (Hoe) dragen studies over *misdaad voor angst* bij tot de criminalisering van antisociaal gedrag? (Rodger, 2008).

De politie behandelt problemen met sociale wanorde op twee manieren. Eerst en vooral moeten ze *ad hoc* op de klachten reageren. Vervolgens nemen ze deel aan systematische probleemoplossende interventies binnen een benadering met meerdere instanties.

Ad-hocreacties

In de eerste instantie zal de politie de situatie juridisch beoordelen. De politie zal hierbij verwijzen naar de politiewet, het federale bestuursrecht, de algemene strafwet of de lokale veiligheidsvoorschriften van de lokale besturen.

Voorbeelden uit Oostenrijk:

- De politie moet eerste hulp verlenen in situaties die levensbedreigend zijn, een gevaar vormen voor de gezondheid, vrijheid en eigendom. Dit betekent ook dat ze professionele hulp moeten inroepen, wat - naast de ambulance en de brandweer - ook instellingen voor sociaal werk omvat.
- Het strafwetboek definieert overlast en hinder als verstoringen van de openbare orde die het geheel van informele gedragsregels in het openbaar in gevaar brengen. De politie acht de overlast relevant wanneer die de normale gang van zaken in een openbare ruimte verstoort.
- Met name ordeverstoring is opgenomen in de Weense veiligheidswetgeving als het handelen tegen “openbare eigendom” en “buitensporige geluidsoverlast”.
- Daarnaast bepaalt de politiewet de reactie van een politieagent op een aanhoudende ordeverstoring en op individueel verzet tegen waarschuwingen. Aanhoudend agressief gedrag tegen een politieagent kan tot een arrestatie leiden.
- “Agressief gedrag tegenover de politie” wordt gedefinieerd als “agressieve gebaren” of “naar de politieagent roepen”.
- De politiewet hanteert een milde aanpak wanneer een overtreder zwaar onder invloed van middelen is (bv. alcohol: > 3‰) en legt dan de minimumstraf van € 500 op (§83 SPG).
- Bedelen wordt in Oostenrijkse steden steeds anders geregeld. In Wenen mag bedelen niet “opdringerig”, “agressief”, “commercieel” of “in groep georganiseerd” zijn. In Salzburg is het naast bovenstaande regels ook verboden om van deur tot deur te bedelen en kan bedelen volledig verboden worden als het welzijn in de gemeente waarschijnlijk verstoord zal worden.

Politieagenten moeten deze en andere verordeningen in het achterhoofd houden wanneer ze openbare wanorde, waaronder bedelen en antisociaal gedrag, het hoofd moeten bieden. Het is vervolgens aan de politieagent om de situatie te beoordelen en te beslissen wat hij/zij hieraan wil doen. In veel gevallen geeft men de voorkeur aan de handavingsaanpak boven de probleemoplossende benadering. Anderzijds is rechtshandhaving in geval van armoede ook frustrerend voor de politieagenten, aangezien de boetes vaak niet geïnd kunnen worden en dezelfde persoon na een korte alternatieve gevangenisstraf naar dezelfde plek zal terugkeren. Op dit vlak kan samenwerking met sociaal werkers kritieke situaties helpen de-escaleren.

Gemeenschapsgerichte politiezorg en samenwerkingsverbanden rond preventie

De opkomst van gemeenschapsgerichte politiezorg bracht de politie in veel landen ertoe om speciale eenheden op te richten die sociale conflicten systematisch aanpakken en zo ieders veiligheid en beveiliging op plaatselijk niveau waarborgen. GGPZ-politieagenten nemen zo een rol als conflictmanager op zich en zetten zich in voor een verzoening van de belangen in de maatschappij. Die samenwerkingsverbanden omvatten instellingen voor sociaal werk maar reiken ook de hand naar de plaatselijke bewoners, vertegenwoordigers van huisvestingsverenigingen, winkelcentra, gemeentediensten, medische centra, horeca en het openbaar vervoer. Bij het

probleem van dak- en thuisloosheid moeten een aantal welzijnsinstellingen betrokken worden om het aantal mensen in precare leefomstandigheden terug te dringen.

In veel landen werden op lokaal niveau maatschappelijke partnerschappen voor misdaadpreventie opgericht om problemen met sociale wanorde systematisch aan te pakken. Dit betekent soms dat ze moeten oproepen tot meer tolerantie ten aanzien van de meest kwetsbaren in de samenleving. Partnerschappen voor misdaadpreventie vormen een platform om oplossingen voor sociale conflicten in algemene zin te bespreken, zonder dieper in te gaan op afzonderlijke gevallen die tot dringende oplossingen roepen. Die platformen kunnen als bruggen tussen de beroepen van sociaal werk en politie fungeren. Jammer genoeg merken we dat het moeilijker is dan het lijkt om zulke bruggen te slaan. Maar waarom zijn die bruggen nu zo belangrijk? Waarom zijn samenwerkingsverbanden zo belangrijk om dak- en thuisloosheid de wereld uit te helpen?

Uit bovenstaande bespreking leiden we eerst en vooral af dat we een onderscheid kunnen maken tussen twee benaderingen: individualistisch en systematisch. Op individueel niveau is het laagdrempelige werk van sociaal werkers onontbeerlijk om dak- en thuislozen onmiddellijk te ondersteunen. We merken echter dat een ad hoc politie-interventie op dat niveau problematisch is, aangezien de politieagenten vaak als rechterlijke macht (moeten) optreden om de openbare orde te handhaven. Daarom kunnen we besluiten dat het efficiëntst is om systematisch samen te werken op een structureel niveau waarop verschillende instellingen beleidsmaatregelen tegen dak- en thuisloosheid in een gedeelde verantwoordelijkheid kunnen uitwerken.

Ten tweede kunnen preventiesamenwerkingsverbanden helpen om het algemene (negatieve) beeld van dak- en thuislozen te nuanceren dat eventueel binnen de politie leeft. De bestendiging van stereotypen die met dak- en thuisloosheid verbonden zijn zoals psychische ziekte, alcoholisme, drugsgebruik en criminaliteit doet afbreuk aan de positieve en constructieve benaderingen rond preventie en probleemoplossingen in een gemeenschap.

Alle spelers in maatschappelijke partnerschappen zouden zich moeten inspannen om dak- en thuisloosheid als een sociaal proces met meerdere risicofactoren te beschouwen: persoonlijke kwetsbaarheid, gebroken familienetwerken, slecht onderwijs, werkloosheid en economische beperkingen op de woningmarkt. Deze benadering is nauwer verweven met het opstellen van lokale, regionale en nationale beleidsmaatregelen om mensen in een of andere vorm van dak- of thuisloosheid te integreren.

3.3 Een aanpak met drie stappen

Deze SWaPOL-module rond dak- en thuisloosheid moet de deelnemers aanmoedigen om effectieve samenwerkings- en netwerkvormen uit te werken voor interventies met meerdere beroepen om zo dak- en thuislozen in de gemeenschap te integreren. Daarvoor moet de groep een methodologie voor *selectieve preventie* volgen om met kwetsbare groepen samen te werken en risicofactoren voor dak- en thuisloosheid en sociale isolatie aan te pakken. Die risicofactoren omvatten onder andere woonomstandigheden, gentrificatie, ontheemding, alcoholisme, drugsgebruik en psychische problemen.

Als uitgangspunt schuiven we een aanpak met drie stappen naar voren die bestaat uit *preventie*, *interventie* en *maatschappelijke integratie*.

Preventie

In de eerste stap, preventie, worden de risicofactoren die dak- en thuisloosheid kunnen beïnvloeden of waarvan de invloed al bewezen is, nauwgezet opgevolgd. Die stap omvat in eerste instantie het definiëren van dak- en thuisloosheid alsook de politieke en sociaaleconomische context en de multidimensionale processen die tot dak- en thuisloosheid, sociale uitsluiting en marginalisatie leiden. Het model beslaat een reeks statistische indicatoren van de voorbije tien jaar die verbonden zijn met aspecten zoals migratie, de economische crisis, de COVID-19-pandemie, werkloosheid, armoede, woonomstandigheden, risicogedrag, verslaving of mentale gezondheid. Het in kaart brengen van de statistische trends en de risicofactoren zal de deelnemers helpen om de sociale maar ook regionale context van dergelijke fenomenen te begrijpen. Monteiro (2013) merkt op dat zowel dak- en thuislozen als migranten vaak onzichtbaar zijn in de samenleving, moeilijk te bereiken zijn en een segment van de samenleving vormen waarover informatie vaak onbetrouwbaar of volledig onbestaande is.

Dit deel van de module zal een antwoord bieden op vragen rond risicofactoren in specifieke landen/casussen waarin de module geïmplementeerd werd zoals:

- Wat zijn de recente politieke en sociaaleconomische trends in het land?
- Was er onlangs een recessie?
- Wat was de sociale impact daarvan?
- Was er een instroom van migranten?
- Is er meer werkloosheid en armoede?
- Daalden de sociale uitkeringen? Is er meer risicogedrag?
- Hoeveel dak- en thuislozen zijn er in een bepaalde wijk, stad of regio?
- Hoe zijn ze verdeeld over de subgroepen van daklozen en thuislozen?
- Hoe zijn ze verdeeld/geconcentreerd in het land en in een specifiek stedelijk gebied?
- Hoeveel personen dreigen er dak- of thuisloos te worden?

Deze vragen zullen de beroepsbeoefenaars helpen om op macroniveau informatie te verzamelen om een overzicht van dak- en thuisloosheid in het land op te stellen, waarmee vervolgens tekortkomingen in het beleid aan de kaak kunnen worden gesteld in samenwerking met meerdere sectoren zoals huisvesting, ziekenfondsen en sociaal werk.

Voer voor discussie: Waar denk je dat die informatie in jouw stad/regio wordt verzameld? Bij welke instanties zou je aankloppen voor deze informatie?

Interventie

De tweede stap, interventie, bestaat uit een reeks procedures om dak- en thuisloze personen in hun huidige situatie te helpen. Hierbij moeten er specifiekere vragen over de profielen van dak- en thuisloze personen en hun levenspaden beantwoord worden of de studenten moeten er toch in ieder geval over nadenken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan:

- Waar wonen de dak- en thuislozen momenteel (slechte woonomstandigheden, niet-conventionele woning, bij familieleden wonen, sociale huisvesting)?

- Wat is het belangrijkste risico op dak- en thuisloosheid in deze gemeenschap of regio: werkloosheid, faillissement, gebrek aan steun van de familie of overheid, uitzetting, slachtoffer van huiselijk geweld?
- Wat zijn de sociaal-demografische bepalende factoren voor dak- en thuisloosheid in deze gemeenschap of regio: leeftijd, gender, onderwijsniveau, relatiestatus, werk?
- Wat is hun verblijfsstatus?
- Wat is hun dagelijkse routine?
- Waar slapen ze, eten ze, gebruiken ze sanitair?
- Waar ontvangen ze (eventueel) steun?
- Wat zijn hun ambities voor re-integratie? Aanvaarden ze hulp?
- Hoe ervaren ze hun dagelijks leven (eenzaamheid, uitsluiting enz.)?
- Wat is hun persoonlijke territorium in de openbare ruimte?
- Hoe ervaren ze tijd?
- Wat is de rol van dieren?
- Wat is hun grootste gezondheidsprobleem? Hebben ze een slaapttekort?
- Wat is hun relatie met de politie en sociaal werkers?

Wanneer de deelnemers over deze vragen nadenken, zal het heel duidelijk worden hoe moeilijk het wel niet is om gegevens over de dak- en thuislozen te verkrijgen. De deelnemers moeten zich dan ook bewust zijn van de rol van de politie en sociaal werkers als gegevensverzamelaars om onderzoek, maatregelen en het beleid verder te ondersteunen.

Voer voor discussie: Waar denk je dat die informatie in jouw stad/regio wordt verzameld? Bij welke instanties zou je aankloppen voor deze informatie?

Maatschappelijke integratie

De derde stap, maatschappelijke integratie, houdt verband met de multidisciplinaire interventie die vereist is om dak- en thuisloze personen de nodige middelen aan te reiken om hun sociale integratie te bevorderen. In deze module is het cruciaal om beroepscompetenties te ontwikkelen en aan te scherpen waarmee sociaal werkers en politieagenten in een partnerverband kunnen samenwerken. Door gesimuleerde en echte interventiescenario's (met didactische oefeningen en een praktijkbezoek) onder de loep te nemen zouden er raakvlakken voor samenwerking naar voren moeten komen. De bedoeling is hierbij om de deelnemers uit de politie en sociaal werk te laten inzien dat samenwerking doeltreffender is dan de som van individuele acties. Bovendien streeft deze stap er eveneens naar om binnen een specifieke nationale/regionale/lokale context de voorwaarden te ontdekken en omlijnen die ten grondslag liggen aan doeltreffende samenwerkingsverbanden tussen sociaal werkers en politieagenten. Deze vragen werpen zich op:

- Wat zijn de beste communicatiekanalen (persoonlijk en elektronisch)?
- Bestaat er overeenstemming over een gemeenschappelijke taal, bv. wat is preventie?

- Is het mogelijk om een soort routine in de samenwerking in te bouwen? Regelmatige ontmoetingen, workshops, informele bezoeken enz.
- Welke interventiemethodes bestaan er zoal of zouden ingevoerd moeten worden om de trend in dak- en thuisloosheid in de stad/regio te doen keren?

Deze module wil niet enkel discussies aanwakkeren rond overeenstemming, uitdagingen en beperkingen die zich tussen de beroepen kunnen voordoen in hun werk of bij een confrontatie met dak- of thuislozen. Dit onderdeel streeft er eveneens naar om de competenties voor interventies aan te scherpen. Welke rol speelt elk beroep? En hoe kunnen ze hun interactie met dak- en thuislozen coördineren (gezamenlijk of afzonderlijk) om de integratie van die laatsten aan te moedigen?

Dit zijn misschien wel de allerbelangrijkste stappen uit de SWaPOL-opleiding in een sterk dynamische omgeving:

1. verbintenissen om samen te werken in een institutionele context
2. probleemanalyses
3. beslissingen over interventies
4. gecoördineerde acties

De module streeft ernaar om die dynamieken te ontdekken en hierbij deuren voor professionele interactie en een vruchtbare samenwerking in de toekomst te openen.

Goede praktijken: Het Lissabonmodel voor gemeenschapsgerichte politiezorg

De strategie voor gemeenschapsgerichte politiezorg (GGPZ) van de Lissabonse stadspolitie werd in het leven geroepen op basis van de behoefte naar een politiezorgmodel dat zich toespitst op een preventievere aanpak en zich meer openstelt voor burgerparticipatie. Met een preventieve benadering en een doeltreffende en op vertrouwen gebaseerde relatie tussen de politie, burgers en plaatselijke partnerorganisaties streeft die strategie ernaar om tot efficiëntere en duurzamere antwoorden te komen bij het aanpakken van lokale veiligheidsproblemen.

Het GGPZ-model uit Lissabon is een politiezorgmodel dat de klemtoon legt op de analyse van oorzaken voor gemeenschapsproblemen die de burgers aanhalen, probeert te begrijpen waarom die problemen zich (soms voortdurend) voordoen en mobiliseert politie- en gemeenschapsmiddelen om ze te verminderen en voorkomen. In die zin geeft de politie voorrang aan samenwerking met de gemeenschapsvertegenwoordigers om zo meer te weten te komen over de zorgen rond onveiligheid die bij de burgers leven. Bijgevolg ontwikkelen gemeenschapspartnerschappen samen met de politie antwoorden om problemen op te lossen en de gevoelens van onzekerheid te verminderen. Daarom werken zowel politieagenten als burgers/partners samen via dit politiezorgmodel met de klemtoon op strategische partnerschappen, niet enkel om de gemeenschapsproblemen te herkennen maar ook om na te denken en te begrijpen waarom ze zich systematisch voordoen en om gemeenschapsmiddelen in te zetten voor de beperking en preventie ervan.

De gemeenschapsgerichte politiezorg in Lissabon gebruikt het concept als een filosofie die organisatiestrategieën bevordert die het systematische gebruik van samenwerkingsverbanden en probleemoplossende technieken ondersteunt om zo proactief de rechtstreekse omstandigheden

aan te pakken die aan de basis liggen van problemen met de openbare veiligheid zoals misdaad, sociale wanorde en angst voor misdaad (COPS, US Department of Justice, 2014). Door ernaar te streven om de overlast in de wijk te verminderen en het veiligheidsgevoel van de burgers te versterken pakt de gemeenschapsgerichte politiezorg in die zin de bezorgdheid over de veiligheid aan die bij de gemeenschap leeft. Hierbij legt de GGPZ de klemtoon op: i) misdaadpreventie, ii) interventies in de openbare ruimte, iii) niet-misdadig antisociaal gedrag en iv) een betere relatie tussen de politie en de burger. Hiervoor werkt het GGPZ-team nauw samen met lokale partners en bewoners (het 'Veiligheidsgroeppartnerschap') om uiteenlopende onveiligheidsproblemen op het grondgebied te herkennen en te helpen oplossen. Denk hierbij aan interventies in de openbare ruimte om tegemoet te komen aan de bekommernissen van de bewoners (bv. struiken verwijderen in gebieden met drugshandel en drugsgebruik in de omgeving van scholen of de verlichting in de openbare ruimte verbeteren en vervangen). De 'Veiligheidsgroep' is een samenwerkingsverband tussen de politie en de gemeenschap rond veiligheid waarbij de politie, de lokale partners en de bewoners maandelijks samenkomen (bv. politie, bewonersverenigingen van sociale en privéhuysvesting, gezondheidscentra, goede doelen, ouderverenigingen, scholen, vzw's, gemeentediensten).

Na het GGPZ-proefproject in Lissabon in *Alta de Lisboa* wordt het model sinds 2009 in nauwe samenwerking met de burgers en lokale partners ook in andere Lissabonse districten toegepast. Hierbij worden benaderingen geïntegreerd die cruciaal bleken te zijn om collectieve antwoorden te formuleren op plaatselijke veiligheidsproblemen door burgers en lokale partners aan te sporen om met de politie samen te werken om gezamenlijk een veilige gemeenschap te creëren. In 2017 nam de gemeenteraad van Lissabon voor het eerst een maatregel in de stadsdoelstellingen op om “de GGPZ-projecten van de Lissabonse stadspolitie uit te breiden naar meer stadswijken op basis van een participatieve benadering met lokale partners en burgers om zo de veiligheid in de wijken te verhogen” (CML, 2018-2021 Meerjarig Plan van de Stad Lissabon).

Door in partnerschappen met organisaties voor sociale en gezondheidszorg samen te werken kunnen de GGPZ-politieagenten in Lissabon persoonlijke, technische en communicatieve vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om gezamenlijk zeer complexe situaties aan te pakken. Door te netwerken met outreachende teams die met druggebruikers en dak- en thuislozen werken worden die vaardigheden nog verder aangescherpt en wordt het na verloop van tijd makkelijker om tot doeltreffendere en duurzamere antwoorden te komen.

4. Leeractiviteiten

In dit onderdeel van het handboek reiken we een aantal ideeën aan om de SWaPOL-opleiding interactief op te bouwen. Al deze oefeningen zijn al eerder ontwikkeld en getest. We hebben ze simpelweg overgenomen in deze opleiding.

4.1 Oefening 1: Improvisatietheater

Algemene beschrijving:

Gemengde groepen schrijven op basis van hun beroepservaring echte scenario's en voeren die vervolgens op voor de hele klas. Het scenario omvat een conflictsituatie met openbare wanorde (bv. dak- en thuisloosheid, middelenmisbruik, dronkenschap, vandalisme, geluidsoverlast enz.) waarbij verschillende groepen mensen betrokken zijn (ouderen, jongeren, huiseigenaars, winkelmedewerkers, kroegbazen, honden, sociaal werkers, politieagenten, burens enz.). Wanneer de situatie uit de hand dreigt te lopen, 'bevriest' de groep en zal het publiek suggesties naar voren schuiven om met de scène verder te gaan en er een einde aan te breien. De oefening kan met verschillende groepen acteurs herhaald worden.

Materiaal:

- Verschillende ruimtes waar de groepen hun scenario's afzonderlijk kunnen voorbereiden
- Inventaris voorhanden (indien nodig)
- Een 'podium' om het scenario op te spelen

Instructies:

Stap 1 (max. 30 minuten):

- Maak gemengde deelgroepen van 5-6 personen.
- Elke deelgroep ontwikkelt een scenario vanuit hun beroepservaring.
- Binnen de groep worden de verschillende rollen in het scenario verdeeld.

Stap 2 (max. 10 minuten):

- Alle groepen komen terug samen in de grote ruimte en een groep begint haar scenario op te voeren. De acteurs stoppen ('bevrozen') wanneer de situatie uit de hand dreigt te lopen.

Stap 3 (max. 10 minuten):

- Het publiek schuift nu suggesties naar voren om de scène verder te zetten en bedenken hoe ze kan eindigen.

Stap 4 (max. 10 minuten):

- De groep acteurs voert hun oorspronkelijk einde van het scenario op.

Herhaal met scenario's van andere groepen.

Tijd: 60 - 120 minuten

4.2 Oefening 2: Mediabericht - documentaire, krantenartikel enz.

Algemene beschrijving:

De deelnemers luisteren naar een radio- of televisiedocumentaire over dak- en thuisloosheid in de stad en bespreken het probleem om een oplossing te vinden die past binnen de idee van gemeenschapsgerichte politiezorg en samenwerkingsverbanden.

Materiaal:

- Radiodocumentaire over dak- en thuisloosheid
- Televisiedocumentaire over dak- en thuisloosheid
- Krantenartikel over dak- en thuisloosheid

Instructies:

- Luister naar de documentaire/lees het artikel.
- Bespreek met je groep de voornaamste argumenten, gegevens, stereotypen uit de documentaire.
- Bespreek met alle deelnemers oplossingen voor de problemen uit de documentaire.

Tijd: Afhankelijk van de duur van de documentaire: max. 60 minuten

4.3 Oefening 3: 'Wishful thinking' op een fictieve persconferentie

Algemene beschrijving:

Na afloop van een succesvolle vergadering met het samenwerkingsverband over het probleem van dak- en thuisloosheid worden de sociaal werkers en de politieagenten op een persconferentie uitgenodigd om verslag uit te brengen over de resultaten en conclusies van hun vergadering. De sociaal werkers en politieagenten bereiden hun verklaringen over een overeenkomst afzonderlijk voor. Elke groep stelt een reeks maatregelen voor die binnenkort samen zullen worden ingezet om het probleem van dak- en thuisloosheid aan te pakken. Wat zijn jullie overeengekomen in de vergadering en wat hebben jullie beslist?

Vervolgens vindt de conferentie plaats en worden de verklaringen aan het publiek voorgelezen. Als waarnemers van de persconferentie zullen de journalisten vervolgens verslag uitbrengen over de twee verklaringen. Vullen de verklaringen elkaar aan of kwamen de twee groepen met verschillende conclusies op de proppen?

Het doel van deze oefening is om 'wishful thinking' over oplossingen voor een probleem bloot te leggen en uit te wisselen tussen de beroepsgroepen. Daarnaast zal de oefening bepaalde beelden blootleggen over werken in samenwerkingsverbanden en het toepassen van gemeenschapsgerichte politiezorg.

Materiaal:

- Afzonderlijke ruimtes
- Hoge tafels, microfoons en camera's (of simulatiedummies) om een persconferentie na te spelen

Instructies:

- Er worden drie groepen gevormd: (1) sociaal werkers, (2) politieagenten, (3) journalisten
- Elke beroepsgroep stuurt een persoon naar de fictieve persconferentie om het positieve resultaat aan te kondigen van een hele dag werk in een vergadering rond gemeenschapsgerichte politiezorg/een samenwerkingsverband voor het probleem van dak- en thuisloosheid in de stad.
- De deelnemende politieagenten en sociaal werkers bereiden hun verklaringen over een succesvol akkoord in verschillende ruimtes voor. Ze stellen notities voor hun presentatie op (enkele kernwoorden of een volledige tekst).
- De persconferentie gaat van start: de vertegenwoordigers lezen hun verklaringen voor.
- De twee journalisten spreken met elkaar: Persoon 1 in de tv-studio, persoon 2 op de persconferentie. Persoon 2 zal verslag uitbrengen over de verschillen en gelijkenissen tussen de twee verklaringen.

Tijd: 60 minuten

4.4 Oefening 4: Ontwikkel een 'gedragscode' voor samenwerking binnen een partnerverband tussen sociaal werk en politie

Algemene beschrijving:

Het ontwikkelen van een 'gedragscode' helpt de deelnemers om een echt partnerverband op plaatselijk niveau uit te bouwen. Voordat ze een politiek debat beginnen over WAT er gedaan moet worden, gaan ze dieper in op HOE ze met elkaar communiceren. Een 'gedragscode' voor communicatie zal de basis vormen voor een beleefde en constructieve samenwerking tussen verschillende belangengroepen. De SWaPOL-opleiding kan de perfecte omgeving zijn om die communicatieregels te ontwikkelen.

De deelnemers stellen een soort wensenlijstje op voor eerlijke en constructieve interactie met elkaar.

De gemengde groepen garanderen een *focus op communicatievaardigheden* en vermijden zo inhoudsgerelateerde vragen vanuit het andere beroep. Door voor deze oefening in gemengde groepen te werken, worden de communicatievaardigheden tussen de beroepen alvast geactiveerd, wat helpt om tegenstellingen te overstijgen.

Materiaal:

Flipcharts en balpennen

Instructies:

- De deelnemers werken in groepjes basisregels rond communicatie uit:
 - Taal die je gebruikt op het terrein met de cliënten
 - Taal voor de communicatie tussen professionals in het samenwerkingsverband
 - Timing (formele/informele vergaderingen)
 - Communicatiekanalen: persoonlijke vergadering, telefoon, e-mails
 - Extern advies en externe moderator
 - Vergaderplaats (neutrale plaats?)
- Een groep begint en stelt haar 'gedragsregels' voor (flipcharts).
- De andere groepen voegen toe wat volgens hen ontbreekt.

Tijd: 45 minuten

4.5 Oefening 5: Excursie

Algemene beschrijving:

De deelnemers wandelen samen door probleemgebieden in de stad om er levensechte situaties van dak- en thuisloosheid te observeren. Vervolgens brengen de deelnemers in kleine groepen een bezoek aan zorgorganisaties om een indruk te krijgen van het dagelijkse werk met mensen in precaire situaties.

Die bezoeken worden gecombineerd met een korte inleiding van de leidinggevende ambtenaren en zorgmedewerkers van die organisaties. Vrijwilligers uit de organisatie ontmoeten is belangrijk om communicatiegrenzen te doorbreken (bv. verrassingseffect bij onaangekondigd contact met de politiediensten).

Die presentaties moeten gecombineerd worden met een inleidende lezing over het concept 'Housing First'²⁷. Op de Europese website vind je opleidingsvideo's: <https://housingfirsteurope.eu/>

Materiaal:

Persoonlijke notitieboekjes en balpen

Instructies:

Stap 1: Observatiestudie

- Splits je op in kleine gemengde groepjes en wandel samen door de buurt.
- Bespreek tekenen van fysieke wanorde (graffiti, gebroken ramen, vandalisme, verlichtingskwaliteit, openbare toiletten enz.).
- Bespreek tekenen van sociale wanorde (elementen die als storend, ongemakkelijk, angstaanjagend kunnen worden ervaren).
- Let tijdens de wandeling op de dak- en thuislozen en denk na over de grootste gezondheidsproblemen van die mensen: waar slapen ze, waar kunnen ze naar het toilet gaan, kwaliteit van hun kleding enz.

Stap 2: Bezoek een zorginstelling voor daklozen

- Bereid vragen voor die je hebt over cijfers, veranderingen, langdurige zorg, dagelijkse routines, contactpersonen in specifieke probleemsituaties enz.
- Bespreek specifieke handelingen (en verantwoordelijkheden) in situaties waarin de politie deze instelling moet contacteren.

Stap 3: Terug in de klas

- Bespreek wat je geleerd hebt.
- Bespreek wat je hieruit hebt opgestoken voor toekomstige samenwerkingen.

²⁷ Hier vind je een overzicht van de strategie en implementatie in Europese landen (evaluatie, verslagen, onderzoek, tools en videomateriaal): <https://housingfirsteurope.eu/>

Tijd: 4-5 uur

5. Herhalingsvragen

- Dak- en thuisloosheid is een fenomeen met vele gezichten. Welke beleidsdomeinen zijn er betrokken bij het probleem van dak- en thuisloosheid?
- Stel een samenwerkingsverband voor om het probleem van dak- en thuisloosheid aan te pakken in de stad waar jij leeft. Wat zijn de uitdagingen voor dat samenwerkingsverband? Wie moet er aan dat samenwerkingsverband deelnemen?
- Wat is de rol van de politie met betrekking tot dak- en thuisloosheid?
- Geldt dak- en thuisloosheid als antisociaal gedrag? Waarom wel/niet?
- Licht het programma Housing First toe en geef voorbeelden.

Meer over dit onderwerp:

Baptista, I. & Marlier, E. (2019): Fighting homelessness and housing exclusion in Europe: A study of national policies. European Social Policy Network (ESPN). Europese Commissie. Brussel.

6. Referenties

- CCI - Cutting Crime Impact Project (2019). "Community Policing" Factsheet. Beschikbaar op: https://www.cuttingcrimeimpact.eu/resources/factsheets/community-policing--/community_policing/?lang=en
- Chiodi, S., Diniz, M., Grönlund, B., Neves, A., Nicolini, U., Saraiva, M., Soomeren, P., (2016). "Lisbon CP-UDP Workshop Security and Urban Planning - Working Group Report Final Report". COST Action TU1203 - Crime Prevention through Urban Design and Planning - CP-UDP. Beschikbaar op: http://www.costtu1203.eu/wp-content/uploads/2017/12/LisbonCOSTWorkshop_FinalReport.pdf
- COPS (2014), "Community Policing Defined", Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, Washington, DC, beschikbaar op: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p157-pub.pdf>
- ENIPSSA (2018a). ENIPSSA 2017-2023 – Sumário Executivo [ENIPSSA 2017-2023 – Executive Summary]. Lissabon: GIMAE.
- ENIPSSA (2018b). Relatório Inquérito aos Conceitos Utilizados e aos Sistemas Locais de Informação – 2018 [Survey on Concepts Used and Local Information Systems - 2018]. Lissabon: GIMAE.
- Farrall, S.; Jackson, J.; Gray, E. (2009): Social Order and the Fear of Crime in Contemporary Times. Clarendon Studies in Criminology. Oxford University Press. Oxford.
- Frazer, H., & Marlier, E. (2011). Social impact of the crisis and developments in the light of fiscal consolidation measures. Social Inclusion Policy and Practice CEPS/INSTEAD. Europese Commissie DG Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Inclusie.
- ISS - Instituto da Segurança Social (2005). Estudo Dos Sem-Abrigo. Lisboa: Instituto da Segurança Social.
- Madanipour, A., & Weck, S. (2015). Social exclusion and poverty in Europe: Territorial patterns. Local Economy, 30(7), 715-720. doi:10.1177/0269094215601628
- Miguel, Marta; Ornelas, José, & Maroco, João. (2010). Modelo de atitudes face aos sem-abrigo em Portugal. Análise Psicológica, 28(3), 437-450.
- Ranci, C., Brandsen, T., & Sabatinelli, S. (2014). Social vulnerability in European cities: The role of local welfare in times of crisis. Londen: Palgrave Macmillan.
- Rodger, J.J. (2008): Criminalising Social Policy: Anti-social behaviour and welfare in a de-civilised society. Willan Publishing. Devon.
- Simmel, G. (2010/orig.1903): The Metropolis and Mental Life (orig.: Die Großstadt und das Geistesleben). In: Bridge G. & Watson S.: The Blackwell City Reader. Blackwell Publishing. Malden.
- Theodorikakou, O., Alamanou, A. & Katsadoros, K. (2013). "Neo-homelessness" and the Greek Crisis. European Journal of Homelessness, Volume 7, Nr. 2, 203-210.
- Toro, P. A., & Janisse, H. C. (2004). Patterns of homelessness. In S. Barrow et al. (Reds.), Encyclopedia of homelessness. Great Barrington, MA: Berkshire Publishing/Sage.

Bijlage: Reeks kernthema's en leeractiviteiten

	KERNTHEMA'S	LEERACTIVITEITEN
Module 1:	Voorwaarden voor samenwerking	Ontmoeting op de markt
	Beroepsculturen in sociaal werk en politiewerk	'De Derdianen' (spel)
	Samenvallende concepten: Politiewerk met meerdere instanties en de beginselen van sociaal werk	Uitwisseling van professionele zelfbeelden
	Werkwijzen in politiewerk: Gemeenschapsgerichte politiezorg, probleemgerichte politiezorg, wijkpolitie, plaatsgebaseerde misdaadpreventie	Woordenwolk
	Werkwijzen in sociaal werk: Outreachend werken, individueel maatschappelijk werk, groepsmaatschappelijk werk, gemeenschapswerk, straatwerk, sociaal-ruimtelijke analyse	Opleidingsprogramma's voor politieagenten en sociaal werkers uitwisselen
	Contact met en verwachtingen van cliënten	Excursie: Gezamenlijke sociaal-ruimtelijke analyse
Module 2:	Inleiding tot middelengebruik en het nachtleven	Perspectieven op het nachtleven - postersessie en draaimolen
	Middelengebruik begrijpen: risicomodellen	Het <i>Drugs Wheel</i> (indeling van drugs)
	Preventie en schadebeperking	Quiz over middelen
	Het rechtskader rond middelengebruik (landsgebonden)	Casusanalyse en samenwerking

	Eerste hulp en overdosis	
	Samenwerking tussen sociaal werkers en politie in het nachtleven	
Module 3:	Het probleem van dak- en thuisloosheid: De complexiteit van de beleidsdomeinen (huisvesting, gezondheid, werkloosheid, migratie enz.)	Improvisatietheater
	Typologie van dak- en thuisloosheid (FEANTSA)	Input: Mediabericht - tv, radioprogramma, krant, sociale media enz.
	Socio-economische beperkingen in Europa	'Wishful thinking' - een fictieve persconferentie
	Wat heeft de politie met dak- en thuisloosheid te maken?	Ontwikkel een 'gedragscode' voor goede samenwerking
	Ad-hocreacties in kritieke situaties	Excursie: Observatie van en bezoek aan instellingen voor daklozen - Inleiding tot 'Housing First'
	Gemeenschapsgerichte politiezorg en samenwerkingsverbanden rond preventie bij sociale wanorde	
	De aanpak in drie stappen: Preventie, interventie, maatschappelijke integratie	

EUROPEAN CENTRE FOR SOCIAL WELFARE POLICY AND RESEARCH

**HO
GENT**

FH | JOANNEUM
University of Applied Sciences

CEGOT
Centro de Estudos de Geografia
e Ordenamento do Território

ESE | **POLITÉCNICO
DO PORTO**
ESCOLA SUPERIOR DE EDUCAÇÃO

 **instituto
SOCIOLOGIA**
U. PORTO

 Landespolizeidirektion
Wien

**POLÍCIA
MUNICIPAL**

 **politieopleiding
PAULO**
Provincie Oost-Vlaanderen